

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

3 - 9 februarie 1999
(Anul XXXII)

4

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

0 carte în dezbatere:

**PARADOXUL
ROMÂN**
de Sorin Alexandrescu
(pag. 12-13, 14)

Aproximații polemice

OPINIA cea mai răspândită este că, în literatură, domeniu al gustului prin excelență, aproximativul s-ar afla la el acasă. Lucrurile nu stau chiar așa. Criticii și istoricii literari nu operează, desigur, cu teoreme și nici nu-și pot verifica experimental intuițiile. Dar această împrejurare nu conduce la haos. Literatura își are ordinea ei, ierarhiile ei, în pofida asaltului veleitarilor sau a dorinței unor scriitori de a-și asigura un loc mai bun. Principiul junimist de a lăsa operele să vorbească este cât se poate de firesc. Nu toți își aduc însă aminte de el.

Am citit cu oarecare surpriză (totuși, nu prea mare!) două editoriale din noua serie a *Contemporanului*. *Ideea europeană* (nr. 2 și 3 din 1999) în care dl. Nicolae Breban dă un *Răspuns criticilor mei*, încercând a-i pune la punct pe toți cei care, de mai bine de treizeci de ani, au scris despre cărțile d-sale. Nu cred că dl. Breban, unul din cei mai valoroși romancieri de după război, recunoscut de majoritatea comentatorilor, procedează corect. Pe de o parte, artagul d-sale nu va schimba nimic, nu-i va spori și nu-i va micșora cota literară. Cum nu e în spiritul autorului *Bunevestiri* să se facă simpatic, nici pierderea brumei de simpatie pe care o are nu reprezintă o problemă. Pe de altă parte însă, articolele d-lui Breban sînt înțesate de inexactități și de aproximații (ale memoriei și ale puternicei d-sale subiectivități) care nu pot fi trecute cu vederea.

Mă număr printre cei care i-au pretuit romanele. Obiectiile pe care le-am ridicat la unul ori altul dintre ele sînt neimportante în raport cu judecata de ansamblu care a fost mereu foarte favorabilă și uneori superlativă. Aflu acum că i-am "înjurat" și "negat grosolan" romanul *În absența stăpînilor*, neînțeles "de nimeni", de altfel, după părerea autorului. Sînt convins că dl. Breban n-a recitit cronică mea. Înjurăturile și grosolanăria nu fac parte din arsenalul meu critic. Mai aflu că mi-aș fi retras de la publicare cronică la *Ingerul de gips* la "sfatul amicului" meu Vasile Nicolescu. Dl. Breban ar fi trebuit să știe că nu eram receptiv la sfaturi. Dacă nu a apărut cronică, faptul se explică prin scoaterea ei de către cenzură, tocmai fiindcă n-am fost dispus la concesii (solicitată!) în privința aprecierii critice. Urmare a articolului despre *Bunavestire*, mi-am pierdut dreptul de a deține cronică literară o jumătate de an, nu cîteva săptămîni, cum a reținut memoria selectivă a romancierului. Măsura a fost adoptată, culmea!, contra tuturor semnatarilor unor astfel de rubrici, eu fiind, de altfel, primul (și, o vreme, singurul) care și-a reluat cronică, o dată valul trecut. Precizarea e necesară, dacă vrem să cunoaștem mecanismele de interdicție din epocă. Indiferent de încredințarea d-lui Breban că a avut în critici dușmani neînțelegători și lași, lucrurile au fost cu mult mai complicate și nu e bine să renunțăm la nuanțe de dragul orgoliului. Dl. Breban este, în bună măsură, produsul acestei critici pe care o pune acum la colț, în genunchi, pe coji de nucă.

În *Contemporanul* nr. 2, am parte și de urecheala d-lui Dumitru Tepeșneag. Urecheală după ureche, dacă pot spune așa. Dl. Tepeșneag a auzit că l-am laudat nemăsurat pe dl. Dumitru Popescu, deși (mulțumesc pentru concesii!) nu eu l-aș fi impus ca "mare romancier". Am scris despre dl. Popescu la fel ca despre alții, cu aprecieri și rezerve, unele grave. Nu am ce să-mi reproșez. Dl. Popescu n-a profitat în nici un fel de poziția politică a d-sale ca să-mi influenteze opinia, trimițându-mi regulat cărțile, chiar și după cronici nefavorabile. Totdeauna realitatea e mai complexă decît amintirile și zvonurile. Dl. Tepeșneag îmi reproșează (luîndu-se tot după zvonuri) că, lansîndu-i recent două cărți, l-aș fi considerat pe dl. Cristian Tudor Popescu "cel mai de seamă romancier de după 1990". "Sau, cam așa...", adaugă dl. Tepeșneag prudent. Nu e deloc așa. Nu micul roman al d-lui C.T. Popescu m-a impresionat (am și spus de ce), ci culegerea d-sale de articole politice și literare. *Sotronul* d-lui D. Tepeșneag e plin de astfel de sărituri printre adevăruri: nu știu cum reușește, dar pune tot timpul piciorul în pătratul de alături.

**CRONICA
LITERARĂ**
de
Alex. Ștefănescu
(pag. 4)

*Risul
unei nopți
de urajă*
(pag. 7)

Un răspuns

Despre „latinismul“ Școlii Ardelene
(pag. 10-11)

Poezii de

• *Alexandru
Miran*
(pag. 8)

• *Katia Fodor*
(pag. 14)

**August
Strindberg**
- 150
(pag. 20-21)

**Jurnalul
unei femei**
(pag. 15)

Un Beckett necunoscut
(pag. 23)

Calăuza, 1 Decembrie

10.504

CONTRAFORTde *Mircea Mihaies*

Și cail se spintecă, nu-i așa?

CÂND scriu aceste rânduri, a doua zi după cumarea bruscă a ostilităților mineri-guvern, nu e foarte clar în ce consta înțelegerea dintre părți și care sunt termenii acordului. Misterioasa evaporare, în doar câteva minute, a "ortacilor" din Râmnicu-Vâlcea, în deplină ordine, asemeni unei armate perfect instruite - plecare cu atât mai suspectă cu cât se răspândise zvonul că Miron Cozma fusese arestat - duce la gândul că adevărații conducători ai minerilor nu erau negociatorii de la mânăstirea Cozia, ci alții, neștiuți, aflați chiar în mijlocul răsculaților! Dacă această ipoteză se verifică - deși argumentele palpabile îmi lipsesc cu desăvârșire -, atunci înfrângerea forțelor polițienești trebuie interpretată în altă perspectivă. Și anume, a unui complot urzit până în cele mai mici amănunte, dirijat și controlat de specialiști în tehnica loviturii de stat.

Dubioasă mi se pare - nu numai prin contrast - și înaintarea înceată a trupelor minerești, în etape bine cumpănite: o deplasare suspect de lentă pentru niște oameni atât de nerăbdători, în declarații, să ajungă la București! Avansarea aceasta cu încetinitorul trebuia, mai întâi, să adune, ca un fluviu, râurile nemulțumirilor de pe traseu - zona fiind cunoscută pentru marele număr de șomeri, mulți provenind de la minele închise în ultima vreme. Apoi, cred că organizatorii din umbră sperau că tensiunea indusă în țară de marșul minieresc va ridica la răscoală întreaga populație, așa după cum profetea și îndemna de mai multă vreme teoreticianul Vadim Tudor.

Mă întreb, în aceeași ordine de idei, cum e posibilă organizarea unor forțe de-a dreptul militare (termenul "paramilitar" e prea slab în condițiile date) fără ca serviciile secrete să aibă cunoștința de așa ceva. Firește că nu e posibil, mai ales într-o țară ca România, împânzită de turnători, și cu atât mai puțin în Valea Jiului, unde după grevele din 1977 Securitatea a devenit omniprezentă. Cu toate acestea, oamenii cu funcție de decizie de la București habar n-aveau de ce se întâmplă. Prin deducție, se pot constata următoarele lucruri: a) serviciile secrete erau perfect informate despre ce se petrece în Valea Jiului; b) ele au omis să-i înștiințeze pe oamenii politici. Concluzia: serviciile secrete sunt implicate dacă nu în organizarea, măcar în protejarea acțiunilor violente minerești!

E clar că numai prezența unor oameni de meserie printre mineri a făcut posibilă umplerea jandarmilor și polițiștilor. E greu de presupus că trupele specializate în reprimare ale Internele puteau fi anihilate în câteva minute doar de baietii lui Cozma - fie ei cât de vânjoși, dar totuși nepricepsuți într-ale strategiei militare! După cum e clar că generalii puși să-i oprească pe mineri sunt parte a problemei, și nu a soluției!

Întâmplările tragice de la sfârșitul lui ianuarie vor trebui să declanșeze, în fine, măsurile radicale ce se impuneau de multă vreme. Curățirea poliției și a serviciilor secrete de elementele corupte și trădătoare e obligatoriu să înceapă imediat. Naivitatea președintelui Constantinescu era să ne coste pierderea a tot ce, de bine, de rău, s-a construit în zece ani de post-ceaușism.

A sosit vremea dării pe față a cărților. Să se termine cu naivitatea de a ne imagina că oameni care au trădat în serie (precum acest general Lupu, specializat în cedări în fața minerilor: nu e, oare, același ofițer care, în septembrie 1991, asigura paza clădirii guvernamentale în fața invaziei de atunci?) vor putea fi reformați. Eventual prin trimiterea în tribunalul militar și aflarea păcatelor de care se fac vinovați!

În fine, într-un moment tragic pentru țară, trebuie declanșat adevăratul proces al comunismului. E imperativ ca el să înceapă cu cele două structuri în care nu s-a făcut absolut nimic pentru eliminarea concepțiilor totalitare: ministerul de interne și serviciile secrete. Înlăturarea unui ins stupid și limitat precum Dejeu e primul pas din acest necesar proces de curățire a țării. Mai mult ca oricând, legea dosarelor de securitate trebuie să devină o

urgență a vieții publice românești. Dacă nici acum nu e limpede că nu mai putem continua cu minciuna, înseamnă că actualii guvernanti sunt în egală măsură participanți la complot.

Elementul-cheie în această operație rămâne, din păcate, președintele Constantinescu. Spun din păcate, pentru că a devenit o axiomă incapacitatea sa de a face gesturi radicale - altele decât acelea de a se înconjura exclusiv de sicofanți și de inși incapabili. L-am urmărit cu atenție în momentele în care-și anunța intenția de a declara starea de urgență. Pe chip nu i se citea hotărârea, ci spaima. Pentru câteva clipe, figura pierdută, expresia de disperare s-au suprapus perfect cu grimasa de fiară înjunghiată a lui Ceaușescu, din balconul comitetului central. Exista o singură diferență între ei: pe Ceaușescu-l înjunghiasse mizeria la care adusese țara, pe când pe Constantinescu l-a înjunghiat propria prostie.

E uluitoare surzenia acestui președinte fudul al nostru: reprezentanți ai societății civile i-au comunicat pe toate tonurile - de la rugămintea la cvasi-amenințare - că a ajuns la putere cu mandatul imperativ de a produce schimbarea în România. Dacă nici această lecție, care era cât pe ce să-l arunce peste bord, nu constituie un motiv suficient de puternic de a purcede, în fine, la curățarea țării de reziduurile toxice ale comunismului, suntem pierduți. E cazul - după cum i s-a spus recent - că președintele să se elibereze din gheara serviciilor secrete. Nu de alta, dar el a devenit din subiect al informațiilor acestora, obiect al dezinformării lor. Speculându-i la sânge naivitatea și pornirile scenaristico-mistice, băieții de la cooperativa "ochiul și timpanul" l-au jucat, cum se spune, în foi de viță, punându-l neconștient pe piste false. Dacă nu va face curățenie în aceste două sectoare, care l-au tradat fără rușine, s-ar putea ca până la toamnă numele sau să fie o simplă amintire în manualul de istorie. Pentru că, să nu uităm: la Cozia s-a luat o pauză, nu s-a încheiat un război.

În condițiile date, procesul comunismului devine o obligație a primului om al țării. Numai o astfel de lovitură în forță va contracara imaginea dezastroasă pe care complotul minieresc-securist ne-a creat-o în străinătate. Adevărații jucători în acest meci sunt cei care se vad mai puțin. Un Miron Cozma, simplu haiduc de mucava, poate fi anihilat din câteva mutări simple: trebuie doar ca justiția să-și facă datoria cu onestitate. La fel și celălalt clown de mahala, Vadim Tudor: eliminarea lui din viața publică fine de minima igienă morală și fizică a societății. Marea problemă rămân galonajii invizibili, cohortele de colonei și generali (pe cât de incapabili, pe atât de primejdioși în momentele dificile, gata să se vândă primului aventurier care le garantează perpetuarea privilegiilor). După zece ani, nu mai avem nici o scuză în fața istoriei pentru idiotenia de a ne complăce în confuzie și comoditate criminală.

Din păcate, semnele relaxării vinovate se întrevăd de pe acum. Urmasul lui Dejeu nu pare a fi decât varianta cu barbă a incapabilului predecesor. Întrebat de măsurile pe care intenționează să le ia împotriva ofițerilor care, la Costești, au trădat cu nerușinare, dl. Dudu Ionescu a început s-o scalde: bă c-a fost vorba de neînțelegere, ba că s-au suprapus ordine, ba că n-are informații etc. Explicații uluitoare: dar tocmai asta e marea problemă: cum se pot suprapune ordinele și ce e de neînțeles, când jandamii aveau de executat o manevră atât de simplă?! Să ne imaginăm că în fața lor nu se afla o gloată de mineri, ci un dușman al țării. Cine ar mai fi ascultat explicațiile scuipeate printre dinți ale noului ministru de interne? E tragic că abia instalat în funcție el și-a luat drept model pe cei care au cedat Capitala în 1916 și pe cei care, în 1940, au admis, fără să tragă măcar un singur glonț, desprinderea unei părți din trupul țării. Numai că "porcii și cail spintecați" de care vorbea Vadim cu nerușinare în plin Parlament s-ar putea să fie simple copilării față de ce ne pregătesc trădătorii în uniforme pe care a început deja să-i cocoloșească.

POST-RESTANTde *Constanta Buzea*

ÎN TIMPUL primei lecturi, de recunoaștere, când odihnit și curios și grație probabil și resurselor de căldură proprie, citind la rând, te-ncănti de armonia unor versuri, luate separat; înaintezi, te adâncești, rezisti frumos și fără să te sperii prin frigidul complicat al altora; la o a doua trecere prin texte însă, te recunoști mai mult dezamăgit decât satisfăcut, înregistrezi proporția de morți și de agoniți din câmpul de bătăie. Câte din versuri sunt vii cu-adevărat? Câte cuvinte, dintre cele cu sunet indoielnic, se repetă, obsesiile care defectează din timp în timp mașinaria, minutul (aproape jenant!) în care autorul s-a oprit ca să-și contemple încântat de sine creația, locul în care a căzut extenuat în brânci, asistat de aberații, de care nu-și da seama. Căci atunci lui îi cresc aripi de cuget, urzește, scormonește, jinduie, năzuiește, *iluziile(-i) curg pe fagașul nevirii, sâdește altar, apoteoza cugetării în nonsensuri (i) s-a ivit vecină c-un tărâm de amintiri, într-un ocean de patimi*. Și câte, Doamne, ar mai fi demne de arătat din colecția sintagmelor nefericite, din recuzita pompoasă și garderoba clișeele poetice, mărețe mortaciuni, *constelații de cuget, geometriile nedefinirii, frământând cenușa chemărilor*. Ce poate fi mai vag decât *seva viscerelor frământând constelația atâtor chemări?* - mă întreb. Poate că numai aceasta *Spre-abisul step de cuget/se revarsă sclipiri de regăsiere?* Am decupat cu cruzime, îmi dau seama, din texte altfel inspirate și susținute de o tensiune lirică aproape de invidiat, aceste excrescențe de prost gust, aceste ghirlande de abstracții care sună a gol, a neant, a nimic. Tânărul lor autor, care le transcrie de fapt, cu ardoarea marilor înșelați, dintr-un fond sonor care n-are de-a face cu poezia, trebuie să le evite, să nu le mai audă, să-și astupe urechile cu ceară, să reziste tentației de a le ceda. Dacă în grupajul cu pricina n-ar exista și versuri admirabile nu m-aș fi agitat atâta să-i arăt, "din bob în bob" neghina și pleava. Cum singur spune, în două poeme: *urzind cu măreție/nevoia de-nșelare și nu-mi tulburați nebunia/sunt fericit, încerc să-mi imaginez, destul de speriată, recunosc, efectul rău la gust al bunelor mele intenții. (Ionuț Fuică, București) • Greșit sau cresit*. Este drumul pe care ziceți că va aflați. Ceea ce faceți dv. este pamflet versificat sau cronică rimată, și nicidecum poezie: "Oameni și oameni sunt pe lume./ E greu să-i știi pe toți anume./ Până să-i afli lumii fața./ Privește printre rânduri viața./ Chiar de nu știi filosofie./ Când lupți ca omul Om să fie/ Să ai un țel și o măsură/ Pe cât în cuget și la gură./ Oamenii sunt niște lichele/ Cameleoni în toate cele./ Și pe deasupra fiecare/ Se crede cel mai cel sub soare/ În toate cele./ Și pe deasupra fiecare/ Se crede cel mai cle sub soare/ Așa-s de fără cap și coadă./ Că zău, de-ai pune chiar iscoadă/ Șa le tot stea numai pe urme/ E greu să-i știi pe toți anume./ Azi ticăloșii fac paradă/ În plină zi și-n plină stradă./ Pai grija oamenilor legii/ Este să aibă privilegiu./ Ca doar nu-s ei pocniți la tâmplă/ Să-i doară ceea ce se-ntâmplă./ Păzea!...aceasta mi-e povața/ Până-i mai afli lumii fața". Pamfletul e mai lung, și-n multe locuri înveselitoriu. Ați făcut în așa fel să vină vorba pe rând și de calul troian, și de darul(!) Pandorei, și de spadă, și de armură, și de poftă-n cui, și de visul roz, și de Natafleacă salvat de para malăiață. Aveți stofă de rapsod popular, de om cu inima în palmă și cu declarațiile la vedere: "Inima mea se numește Vezuviu", și cu porțiuni picante unde nu te aștepti la decentă și sfințenie. Hătru, hătru, dar și cu momente de contemplare mai subțire a lucrurilor. Iată cum se intrupează un poem cu un titlu foarte lung și care cade ca nuca-n perete, *Duhovnicească conjugare a verbului A fi*: "Eu sunt - intrucât/ Tu ești./ El este - intrucât/ Ea este/ Noi suntem - intrucât/ Voi sunteți/ Ei sunt - intrucât/ Ele sunt" Nu puneți dv. punct, nu-l pun nici eu! (*Firicel Pleava*, Suceava) • Stimată domnule student la Facultatea de Jurnalistică din București, nu cred că mai aveți ceva de învățat de la semenii dv. Încecați să vă publicați *Strigoiul* în altă parte. Narațiunea e de-a dreptul scabroasă în toate încheieturile și tendoanele ei. Faceți un joc sinistru care s-ar putea să va fie fatal într-o bună zi. Și va rugăm, nu mai trimiteți pe adresa noastră nimic, niciodată! (*Cătălin Gruiea*, București) • Dacă s-o lăsați baltă, să renunțați, să nu mai consumați hârtie inutil! Pentru că, spuneti, l m' de hârtie înseamnă sacrificarea a 5 copaci ajunși la maturitate. Să înțeleg ca vă muștră conștiința, că vă doare de moartea copacilor? Dar dacă vi s-ar spune că vă dă talentul afară din casă, că merită să scrieți, ați face-o cu dalta direct în marmură sau, mai modest, cu bețisorul pe nisip, sau poate cu degetelul arătător pe lut moale? Lucrările, (două poezii și o povestioară) pe care aveți tot dreptul să vi le considerați mai "smălțuite" între cele pe care le-ați scris, fatalmente, pe hârtie, sunt deocamdata doar exerciții modeste. (*DO* - 18 ani, Ploiești) • Frica mărturisită de a nu vă face de râs mi se pare exagerată. Aveți doar 15 ani, și versurile pe care colegii vi le simt ca fiind foarte frumoase, au în adevăr grația și nevinovăția acestei vârste. Eminescianizați din instinct: "Vreau să simt a ei atingeri./ Vreau s-aud a fetei plângeri"...cu batere sfioasă pe o singură clapă, pe o singură temă, dragostea. Veți depăși repede acest moment, veți trece prin faze de triumf iluzoriu, veți străbate și perioade aride, de criză. Citiți mult și practicați un sport care să vă fortifice. (*Ionuț Albu*, București)

România literară

Editată de:

- *Fundația "România literară", cu sprijinul Uniunii Scriitorilor, al Fundației pentru o Societate Deschisă România și al Ministerului Culturii*

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanta Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Marina Constantinescu (teatru), Nina Pruteanu (corectură).

Colaboratori permanenți: Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Köln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Fireșcu (secretar de redacție), Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Elena Raicu (contabil), Corneliu Ionescu (difuzare, tel. 650.33.69.), Adriana Fianu (correspondență și difuzare în străinătate), Elena Ciupuliga (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare), Mihai Minculescu, Victor Ciupuliga (fotoreporter).

e-mail:romlit@romlit.ro

http://www.romlit.ro; bic.romlit.ro

http://www.sfos.ro/news/romlit

http://www.kappa.ro/news/romlit

O revistă de direcție?

ÎN NOUA sa nouă serie *Contemporanul* își propune să devină o revistă de direcție. Faptul ni-l comunică, într-un articol inaugural, prozatorul Nicolae Breban, director din 1990 al acestei publicații: «Noua» noastră revistă vrea să fie una de direcție(...) Una din cele câteva posibile, iar direcția aceasta nici nu va fi una originală, ideile ei sau ideea dominantă circula, se vehiculează în lumea noastră culturală și literară, se află în «aerul timpului», cum ar zice francezii».

Inițiativa reprofilării *Contemporanului* în revistă de direcție nu a trecut neluată în seamă. A comentat-o colegul nostru Z. Ornea, din punctul de vedere al istoricului literar, într-un articol din *Dilema* (nr. 308). Ne vom spune și noi părerea, considerând că resuscitarea ideii de revistă de direcție și prin extindere, a ideii de critică de direcție și de direcție în cultură prezintă interes.

Dar mai întâi se cuvine să notăm că în noua formulă, de direcție sau nu, *Contemporanul* atrage mai mult decât înainte când, în ultimii ani, eșuase în atemporal și academism. Revista are acum și un redactor șef, pe dinamicul Cătălin Țârlea, tânărul prozator și jurnalist care a acceptat să-i fie directorului "complice în noul proiect". Contribuie substanțial la învierea revistei și noii deținători de rubrici: D. Țepeneag, Ioan Groșan, Dan Silviu Borescu, Marin Mincu, Traian T. Coșovei, Mircea Nedelciu, Horia Gârbea. Cum se vor pune însă de acord acești atât de diferiți autori în urmărirea unor ținte comune, în asunarea unei aceleiași linii de atac, astfel cum i-ar obliga să o facă specificul unei reviste de direcție culturală, este o chestiune pe care ne-o va lămuri viitorul.

În comentariul mai sus amintit din *Dilema*, confratele Z. Ornea este mai degrabă neîncrezător în șansele unei reviste actuale de direcție culturală, în condițiile crizei ideologicului și ale incapacității cronizate a formațiunilor noastre politice

de a se defini doctrinar. Fiindcă Z. Ornea leagă strâns chestiunea direcționării culturale de ideologic și de politic, și chiar foarte strâns atunci când nu vede alta modalitate de a exista a unei reviste de direcție decât atașarea de "o grupare politică distinctă în peisajul politic actual".

Z. Ornea are desigur în vizor reperiile istoriei noastre literare, știind prea bine că, de pildă, junimismul literar consuna cu junimismul politic. Critica formelor fără fond din cultură, profesata de oamenii de litere de la *Junimea*, se armoniza perfect cu aceeași critică îndreptată de junimiștii din Partidul Conservator împotriva formelor fără fond din societate, din viața instituțională a epocii. Uneori acționau, ca T. Maiorescu, în amândouă planurile. Dar pot fi observate, cum au și fost, și alte potriviri de cadentă între ideologiile politice și curente din cultură. Modernismul este convergent cu doctrinele liberale, prin accentul pus pe sincronizare și pe progres. Nu doar *Istoria civilizației române moderne* a lui E. Lovinescu, studiu istoric și sociologic, stă pe principii liberale, dar și istoria lui literară, la urma urmei, axată cum este, și aceasta, pe ideea de sincronism. Mișcările tradiționaliste - grupările de la *Sămănătorul*, de la *Gândirea* - au găsit suport în doctrinele drepte politice, ale acelei drepte care prelua directivele ideologice conservatoare din veacul al XIX-lea, adăugându-le, în unele cazuri, componenta creștină (ortodoxă).

Azi, la noi, din motive asupra cărora nu este locul să insistăm, grupările politice nu și-au configurat decât vag ideologia și va trece încă mult timp până ce aceasta va putea să reverbereze în plan cultural. Și mai mult timp va trece până ce doctrinele formațiunilor politice vor fi în stare să inspire linia de acțiune a unor reviste de cultură, precum altădată doctrina conservatoare inspirase "direcția nouă", întemeiată pe spirit critic, a *Convorbirilor literare*.

De altfel, acesta este și punctul în care mă despart de colegul Z. Ornea, care leagă totuși prea strâns, indisolubil, culturalul de politic. Reviste de direcție culturală pot exista și fără să se racordeze la elemente de ideologie politică și fără afiliere la grupări politice. O revistă a mișcării onirice, de ar fi putut să apară în anii '70, ar fi fost una fără fundamentare politică, de curent pur estetic. Iată, azi, Marin Mincu editează *Paradigma*, un buletin textualist, de mică circulație, ce e drept, publicație numai literară deși de direcție, nici ea raportabilă, în vreun fel, la coordonate ale politicului.

Deci putem concepe și azi reviste de direcție, atât că Nicolae Breban, anunțând apariția uneia, ne lasă nelămuriți asupra direcției inșeși: în ce constă aceasta, încotro ne poarta? Am văzut factura incertă, nebuloasă a formulărilor lui Nicolae Breban, atunci când e să numească "direcția" ("direcția aceasta nici nu va fi una originală, ideile ei sau ideea ei dominantă circula, se vehiculează în lumea noastră [...] se află în «aerul timpului»"), până la urmă directorul *Contemporanului* trecându-i redactorului șef misiunea de a ne înfățișa programul, de a susține "cu argumente opinia noastră" (a lui N. Breban, n.n.).

Cătălin Țârlea, în același număr 1 al "seriei noi" a revistei devenite "de direcție", prezintă, ce e drept, două puncte de program: spiritul critic și specificul național, "două dintre ideile care au străbătut întreaga existență a culturii române și a căror dezbateră ni se pare a fi folositoare".

Spiritul critic fusese într-adevăr un element definitor al "direcției noi" maioresciene, configurată, aceasta, tocmai prin opunere critică la direcția ce dominase până atunci spațiul cultural național. Fiindcă înainte de a fi lansat *direcția sa nouă*, în 1872, Maiorescu întreprinsese ceea ce am putea numi curățarea terenului pe care urma să clădească, scriind, în 1868, acel memorabil text polemic salubrizant: "În

contra direcției de astăzi în cultura română". După Maiorescu, și ca efect binefăcător al acțiunii acestuia, spiritul critic s-a impus ca atitudine tot mai larg împărtășită, astfel că el nu mai poate caracteriza azi doar o anumită direcție în cultură, doar un anumite curent, ca apănaj al său, în stare să-l deosebească de altele. Aceasta înseamnă că nici "direcția nouă" de la *Contemporanul* lui N. Breban nu-și poate face din spiritul critic o trasătură individualizatoare. Aparține și altora.

Cât privește specificul național, iarăși nu credem să poată individualiza direcția de la *Contemporanul*. Chiar dacă nu socotim conceptul, ca Z. Ornea, total inactual, ci încă apt de regenerare, el nu mai poate totuși însuși un curent nou, o direcție cu adevărat nouă în cultura românească. Și nu o poate face dintr-un motiv prea simplu: este *vechi*, istoric vorbind. A fost mai întâi obsesia pașoptismului, lucru firesc în plin veac al naționalităților, revenind periodic apoi în atenție sub diferite forme. De un secol și jumătate trudim la identificarea acelor trasături de comportament și mentalitate ce ne disting de alte popoare.

"Vom publica în paginile «Contemporanului» marile valori ale culturii române de azi", proclamă în finalul textului său programatic Cătălin Țârlea, lucru pe care și noi ne străduim să-l facem, uneori chiar și reușind. Nu ne revendicăm însă, pentru că procedăm astfel, de la o "direcție", decât poate de la aceea care ne conduce la deslușirea, în câmpul prezentului, a valorilor literare adevărate.

Contemporanul, revistă de direcție? Ar putea fi dar încă nu este pentru că nu și-a precizat țintele personalizate. Este în schimb o revistă în vizibilă dezmortire, după cei câțiva ani de hibernare autoimpusă.

Gabriel Dimisianu

Marșul spre București și fuga din atelier

AVORBI acum, în aceste momente dramatice pentru fragila democrație românească, despre expoziții curente, despre anecdotică vieții noastre artistice sau despre orice altceva din aceeași categorie ar dovedi, cel puțin, absența unei minime pudori. Când forțele oarbe se răzvrătesc în jur, când gregaritatea iese din nou la suprafață asemenea unei lave încinse, iar comportamentul patologic și infracțional tinde să se substituie autorităților statului, cine mai are vreme și disponibilitate morală pentru exerciții de contemplație și pentru insignifiante aventuri în spații simbolice? Pentru că aventura pe care o trăim acum nu mai este una abstractă sau convențională, ci ea se situează în orizontul cel mai real cu putință, chiar la un pas de ruina existenței civilizate a României. Rebeliunea minerească, strigătul disperat și agresiv al *clasei muncitoare* din diverse sectoare economice, asociate discret sau fățiș cu extremismul politic oferă, în aceste momente, o imagine ce nu poate fi comparată, prin grotescul ei cutremurător, cu nici o alta, artistică sau nu, născută din imaginație sau doar copiată cuminte după model. Propaganda comunistă, de la începuturile ei și până astăzi, când, aparent, este căzută în caducitate, a făcut eforturi imense - prin amenințări, prin constrângere, prin amăgire și prin cumpărarea conștiințelor - să dea gregarului, sălbăticeii și urii statut ontic și măreție simbolică. În încercarea de a-i flata naivitatea și a-i obloji frustrările, pentru o sporită eficiență a manipularii sale și a plasării mai comode în cîmbele scenarii ale *luptei de clasă*, *muncitorul*, ca individ și ca grup social, a fost introdus de către mașina de propagandă în iconografia obligatorie a tuturor artelor. Artistul plastic, ale cărui reperi sînt exclusiv vizuale, a fost, poate, în acesta perspectivă, cel mai traumatizat, cel mai vulnerabil la o

ipotetică judecată a compromisului, dar și martorul cel mai lucid al tragediei colective și al impasului individual. Din anii cincizeci și pînă în deceniul nouă au fost pictate și desenate pînze, însumînd sute de hectare, cu mineri în salpoete noi și cu lanterna strălucindu-le în frunte ca o stea polară, cu oțelari a căror musculatură era mult mai virtuoasă decît materia care clocotea în cazane, cu macaragii, strungari și cu toate variantele de constructori împrăștiati pe șantierele patriei. În același timp, milioane de tone de marmora, bronz, gips, granit, bazalt, alabastru, ciment, inox, alamă, sticlă, porțelan, lemn și alte materiale mai vechi sau mai noi au fost modelate, cioplite, turnate, suflate, polizate, lustruite în tot atîtea ipostaze de eroi ai unei clase al cărei destin istoric părea să fie, cu precădere, exterminarea celorlalte. Idealizarea *muncitorului*, detașarea lui netă în structurile organismului social, investirea sa, de către propaganda comunistă, cu un destin exemplar și cu un soi de mesianism istoric au generat, în ansamblul societății, grave disproporții sociale, psihologice, morale și simbolice. Privilegiată teoretic, socotită un corp politico-economic de rangul întîi - în comparație cu țărănimea care ocupa planul secund și cu intelectualitatea care era plasată mereu pe ultimul loc -, așa zisa *clasă muncitoare* era deliberat ținută în ignoranță, controlată sever pe toate căile și pregătita oricînd pentru a fi manipulată în folosul oligarhiei politice comuniste. Însă dincolo de arta propagandistică, de realismele socialiste mai vechi sau mai noi și în spațiile iconografiei eroice și optimiste se ascundea un adevăr grav și greu de evaluat. Între chipul festiv al muncitorului și muncitorul concret, între conceptul propagandistic și realitatea individuală profundă, se adîncea fără conținere o prăpastie greu surmontabilă. Singurul artist

român care a sesizat această scindare a realității, această schizofrenizare morală și psiho-comportamentală în funcție de relația *grup/individ*, a fost Corneliu Baba. Cu privirea sa de umanist, în sensul cel mai exact al cuvîntului, el a văzut, în transparența monumentalității de circumstanță a *Oțelarilor*, de pildă, întreaga ruină și nesfîrșită melancolie a unor făpturi precare, aruncate în subsolurile istoriei și la periferia existenței. Dacă în aceste imagini individualizate, personajele lui Baba au fizionomie, psihologie și dramă, în compozițiile de grup, acolo unde personajul este *colectiv*, totul se dezintegrează. Individul se pierde fizic în malaxorul mulțimii, fizionomia sa devine incertă, psihologia se topește în stări paroxistice și drama se preschimbă fie în spaimă viscerală, fie într-o răbufnire cu un imens potențial agresiv. Imaginile minerilor, sub ale căror acțiuni și mitologie România respiră sincopat în aceste zile, refac, cu o teribilă acuratețe, această lume polară a lui Corneliu Baba; individual, minerii sînt niște ființe triste,perate și îngrijorate patetic în fața zilei de mîine, în vreme ce absorbiți de stihia convoiului, dirijați abil de profesioniști ai diversionii și susținuți fățiș de neobosita propagandă naționalist-comunistă ei ilustrează cea mai cumplită întrupare a primitivismului, a aroganței și a sălbăticeii. Învățați atîta vreme că ei fauresc istoria, că ei sînt avangarda societății și motorul economiei, minerii (și toți cei care mai traiesc inertial în această lume retardată și tragică) sînt în pargul de a făuri în România, pentru ani grei de acum înainte, chiar zorii istoriei; adică o variantă originală a comunei primitive.

Pavel Șușară

(Continuare în pag. 9)

UN UMANIST ÎȘI CONTEMPLĂ VIAȚA

Soarta unui jurnal

În noaptea de 2 spre 3 ianuarie 1956, Nicolae Balotă - pe atunci în vârstă de treizeci și unu de ani - este arestat în trenul care îl duce de la Cluj la București. Evaluând rapid situația, arestatul ia cu el numai valiza și paltonul și lasă în plasa de bagaje servieta în care se află jurnalul sau intim, plin de diatribe la adresa comunismului. Acest jurnal - un caiet voluminos, legat în pânză albastră - reintră în posesia autorului după multe peripeții, în 1964, când Nicolae Balotă termină de ispașit șapte ani de temniță și doi ani de domiciliu forțat.

Alte momente de *suspense* se creează în anii '80, când stăpânul "caietului albastru" se expatriază. După 1989, revenind în țară, el nu mai speră să-și regăsească jurnalul. Și totuși îl regăsește. Enthusiasmat, îl recitește atent și îl adnotează, povestind ce s-a mai întâmplat între timp cu personajele evocate și explicând cum a evoluat el însuși. Rezultă o originală operă memorialistică și eseistică, de aproximativ 800 de pagini.

Autoportret arcimboldesc

Paginile de jurnal propriu-zis se referă la perioada 29 octombrie 1954-1 ianuarie 1956. Persecutat din cauza convingerilor sale politice (în 1949, la scurtă vreme după absolvirea Facultății de Litere și Filosofie a Universității din Cluj, fusese chiar arestat, pentru o jumătate de an), Nicolae Balotă se află într-un fel de refugiu la București și își câștigă existența ca mic funcționar la Centrul de Documentare al Ministerului Sănătății. Dar adevărata sa viață nu este aceea pe care i-o cunosc colegii de serviciu. Tânărul devine el însuși abia după orele de program, când studiază cărți și reviste -

greu accesibile - la Biblioteca Relațiilor cu Străinătatea sau și mai târziu, noaptea, când, într-o modestă cameră luată cu chirie, conspicează texte ale unor iluștri filosofi, teologi, istorici și scriitori, concepe studii savante, își face însemnări de jurnal, susține polemici epistolare cu unii contemporani (de exemplu, cu Constantin Noica) și reflectează de unul singur asupra unor teme clasice ale gândirii umaniste.

Acest mod de a trăi este cu atât mai impresionant cu cât se desfășoară într-un fel de clandestinitate și, oricum, nu are nici o legătură cu ignoranța agresivă promovată de regimul comunist. Tânărul se poartă ca și cum i s-ar fi încredințat o misiune, extrem de importantă. Aflăm indirect, despre el, că știe de mic copil germana și franceza, că a învățat ulterior maghiara și engleza, că este inițiat în greaca veche și latină. Îl "vedem" însuflețit, deopotrivă, de o "vinovată" pasiune pentru literatură și de o adevărată fervoare mistică. Îl contemplăm - împreună cu septuagenarul Nicolae Balotă, care ne ghidează prin comentarii comprehensive și melancolice în înțelegerea propriei sale ipostaze juvenile - regândindu-i pe Aristotel și Platon, pe Hegel și Husserl. Iar curiozitatea sa intelectuală merge adeseori și mai departe, pătrunzând în spațiul strategiilor militare, al concepțiilor despre organizarea administrativă, al teoriilor despre cucerirea puterii politice.

În locul criticului literar cu o retorică solemnă, oarecum desuetă, prin care mulți dintre noi și-l reprezintă, simplificator, pe Nicolae Balotă, se configurează imaginea unui *erou al culturii*. Lumina pe care o ține peste noapte aprinsă în camera lui de lucru, într-o țară scufundată în întuneric, simbolizează tocmai forma sa de luptă, care este lectură.

Tineretea ascetică și studioasă a lui Mircea Eliade a fost de multă vreme mitologizată. Despre tânărul Nicolae Balotă nu se știa însă până deunăzi aproape nimic, deși l-a caracterizat același efort ti-

tanic de cunoaștere. Și nu este vorba, nici pe departe, de repetarea unui destin. Spre deosebire de Mircea Eliade, la care predomină *spiritul științific* în tot ce întreprindea, inclusiv în modul riguros și eficient de a se construi pe sine, la Nicolae Balotă conta mai mult decât orice, în anii adolescenței și tineretii sale, o *beatitudine a lecturii*, cu atât mai greu de neles cu cât era practică (trăită) într-un climat de grotescă austeritate proletară.

La treizeci de ani, Nicolae Balotă este fericit cu cărțile sale (uneori mulțumindu-se doar să privească în extaz cuvintele, să știe că ele există; în închisoare va zgăria cu o sârmă pe suprafața săpunului dată cu DDT literele din care se compun numele unor filosofi, numai pentru a le *vedea*). Tocmai de aceea, autoportretul său, lipsit de un frison existențial, ni se înfățișează ca un produs exclusiv livresc. Este un autoportret construit din cărți, amintind de acele tablouri ale lui Arcimboldo în care figura umană rezultă din combinarea ingenioasă a unor obiecte.

Judecarea clarvăzătoare a epocii

Tânărul Nicolae Balotă ne devine uneori antipatic, din cauza unui fel de voluptate amorală cu care se dedă lecturii. El pare adâncit în lectură ca o albină în floarea din care sughe neectarul. Femeile care i se perindă prin cameră (și prin viață) nu reușesc să-l smulgă din această imobilitate extatică și să se impună ca oameni cu conștiință. Rămân umbre grațioase (sau agasante, când încep să vorbească de căsătorie), partenere efemere într-un joc care procura plăceri inferioare celor oferite de lectură.

Aceasta nu înseamnă că autorul jurnalului rămâne indiferent la ceea ce se întâmplă în jurul lui, în România comunistă. Dimpotrivă, după cum reiese din însemnările pe care și le face aproape zilnic, el observă atent, obsesiv, transformarea țării într-o imensă închisoare. Nimic, nici măcar compromisurile făcute de personalități ca Mihail Sadoveanu, G. Călinescu sau Camil Petrescu, nu-l clințesc din convingerea că sistemul politic din România trebuie respins radical și insistent. Este chiar de mirare că propaganda comunistă se lovește, în cazul conștiinței lui Nicolae Balotă, de o imunitate absolută. Când și cum și-a creat un tânăr o asemenea imunitate? El s-a dovedit, de altfel, la fel de intransigent și în judecarea fascismului. Presupunerea că și-a păstrat clarviziunea datorită formației sale umaniste este infirmată de entuziasmul iresponsabil al altor intelectuali cu o pregătire similară față de o ideologie sau alta. Nici fervoarea mistică (sau teologică) a lui Nicolae Balotă nu explică întru totul infailibilitatea sa discernământ politic. Înclinăm să credem că, mai curând, însuși cultul său pentru lectură - care presupune liniște, diversitate a opiniilor, comunicare afabilă cu semenii - a dus la o repudiere a extremismelor, însoțite întotdeauna de acte de vandalism și de urlete.

Instantaneu din 3 octombrie 1955, pe strada Academiei din București. Câțiva membri ai "Cercului literar de la Sibiu" - Ștefan Aug. Doinaș, Ion Negoitescu, Radu Stanca și Nicolae Balotă - s-au întâlnit printr-un noroc, când voiau să se fotografieze, tocmai cu magistrul lor, Lucian Blaga.

Nicolae Balotă *detesta tot ceea ce perturba actul lecturii*.

Tânărul savant nu numai că nu rămâne indiferent la dezastrul civilizației românești, dar înregistrează chiar, cu un fel de panică, semnele obișnuirii cu răul: "Amenințarea continuă și anxietatea permanentă se tocesc. Nu mai suntem răniți continuu de ceea ce ar trebui să ne rănească la fiecare pas. O plimbare de un sfert de oră pe un bulevard bucureștean ar trebui să te facă să vomezi de scârba. Treci nepăsător și doar din când în când câte ceva - ca o epifanie negativă - te izbește. Dar șocul durează câteva clipe, câteva minute, pentru ca apoi să se risipească. Lozinci, imagini propagandistice, sunete, frânturi de conversație, figuri sinistre, clădiri delabrate, toate ar putea să te violeze, să te violeze, dacă n-ai fi învelit în crusta tot mai groasă a tuturor rănilor tale cicatrizate." (1955)

Portrete de scriitori

Atât în paginile de jurnal, cât și în comentariile ulterioare asupra lor, apar numeroase portrete de scriitori. Sunt aduși în prim-plan, bineînțeles, membrii "Cercului literar de la Sibiu" - Radu Stanca, Dominic Stanca, Ion Negoitescu, Cornel Regman, Ștefan Aug. Doinaș, I.D. Sirbu -, ca și cei care li s-au asociat ulterior, Wolf von Aichelburg sau Constantin Ţoiu. Dar li se rezervă spații generoase și unor personalități din generațiile anterioare, ca G. Bogdan-Duică, Tudor Arghezi, G. Călinescu, Șerban Cioculescu, Tudor Vianu, George Oprescu. Un loc aparte ocupă mentorul cerchiștilor, Lucian Blaga. Din acest punct de vedere, cartea poate fi considerată un valoros document de istorie literară, cu atât mai valoros cu cât portretele sunt semnate de un observator competent, și nu de un contemporan oarecare al celor în cauză.

Clujenii, în general, apar într-o lumină a prieteniei care îi face să pară desprinși dintr-un paradis al comuniunii sufletești. Totuși, din portretizarea lor nu lipsesc notele comice și chiar burlești. Când este vorba însă de descrierea unor bucureșteni, Nicolae Balotă nu mai face deloc economie la apă tare. G. Călinescu - printre alții - este satirizat cu mare vervă. Se poate vorbi de o adevărată performanță artistică, întrucât G. Călinescu însuși nici nu apare în episodul respectiv. Memorialistul râde întâi de pretinsul bazin cu arteziene al lui Călinescu-Ioanide - "un șanț adânc, cimentat, plin cu apă" -, iar după aceea reconstituie comedia agitației care se produce în casa scriitorului când cineva îi sună la ușă: se aud "lătrăturile furibunde ale unui câțel isteric", pașii târșâiți ai unei doamne, vocea "de gen incert, între bărbat și femeie" a maestrului, clamând interogativ: "Cine-i?".

Dintr-o antologie, oricât de severă, a portretului literar românesc, n-ar putea să lipsească portretele de o ironie fastuoasă făcute de Nicolae Balotă unor scriitori români.

Nicolae Balotă, *Caietul albastru*, Timp mort, 1954-1955, Remember, 1991-1998. Redactor: Valeriu Cristea, coperta: Tudor Jelebeanu. București, Ed. Fundației Culturale Române, 1998. Vol. I, 376 pag., vol. II, 404 pag.

După un model dantesc

CRONICA
LITERARĂ

de
Gheorghe
Grigurcu

CREAȚIE aparte, amplul poem *Anul 1940*, al lui Nicu Caranica e o "carte a vieții" autorului său, elaborată între anul titular și 1980. Voindu-se un "răspuns" la *Anul 1840* al lui Grigore Alexandrescu, "răspuns" ambițios, intrucit vizează "ecourile auzite în toți anii '40 ai secolelor viitoare", așadar, "un fel de sobor românesc al secolelor", are un caracter de sinteză, simfonic afirmat. Mai întâi o sinteză a poeziei cu politicul, așa de compromisă de discursul propagandei comuniste, încât e nevoie de o distanțare higienică, de o "carantină morală" a unei producții de acest tip pentru a o putea accepta în rîndul valorilor literare onorabile. Evident, slăbiciunea e a noastră, a celor ce ne-am lăsat gustul pervertit de o anomalie, e drept, extrem de tenace. Se cuvine a ne ridica privirea spre orizonturile istorice pentru a înțelege cum stau lucrurile dincolo de accidentele dezastruoase ale proximității nefericite de care am avut parte. În principiu, politicul nu e incompatibil cu poezia astfel cum nu e nici una din marile, inalienabilele teme ale umanului. Așa încît pe bună dreptate se întreabă Vintila Horia, în prefața volumului de care ne ocupăm: "Oare Dante n-a făcut poezie politică, într-un timp nu mai liniștit decît al nostru? Oare marii italieni de la sfîrșitul secolului fals numit al Luminilor - Alfieri, Foscolo, Monti - n-au fost și ei niște torturați pe aceleași altare de deziluzie? Există oare un document mai subiectiv și mai elocvent decît «Il Misogallo» al lui Alfieri scris după sinistră lui experiență pariziană și revoluționară?". Cu atît mai grăitor cu cît Nicu Caranica însuși e un exeget inclusiv în domeniul italian. Există - aproape incredibil pentru noi, cei ce am fost siliți a suporta pret de o jumătate de veac o politizare univoca, forțată a literelor - și o poezie sincer politică, nedemagogică, izvorită din confruntarea conștiinței singulare cu datele istoriei receptate în natura lor reală. Nu Adrian Păunescu, ci Eminescu, nu Mihai Beniuc, ci Grigore Alexandrescu, nu Maria Banuș, ci Octavian Goga sînt purtătorii adevăratei cazuistici a poeziei românești de patrie. În cadrele ei se așează, incontestabil, și Nicu Caranica, bard de prestigiu al exilului, care, aflat astfel în plin mediu european, își programează încă o sinteză, cea a imanenței etnice cu universalitatea. Depășind tentația unei inchiștări în tragicile evenimente din 1940, trăite de români, d-sa intenționează a-și arunca săgeata de foc sublim a lirismului către largul acelor zări care i-ar putea îndreptăți generalitatea: "«Răspunsul» pe care-l visam s-a voit orientat la fel, cu atît mai virtuos cu cît îndemnul venea și de la tragedia universală a războiului. Un cîntec, așadar, de moarte și înviere nu numai al meu, nu numai al neamului meu, ci al tuturor oamenilor". Și, în fine, o a treia operație sintetică are loc între, spre a ne exprima astfel, o concepție tradițională și o execuție modernă. Proiectat într-o perspectivă omogenă, ca o trilogie vizionară - după cum vom preciza îndată -, poemul în chestiune nu e cituș de puțin o "istorie-poezie", nici la treapta glorioaselor incandescente romantice ale lui Victor Hugo, din *La légende des siècles*, nici, cu atît mai puțin, la cea uscat-descriptivă a conaționalului nostru Nicolae Davidescu. Ci un inteligent (în sensul unei inteligențe estetice) compromis în favoarea fragmentului, fiecare piesă putînd fi citită nu doar în direcție integraționistă, ci și în cea a unei autonomii care adesea dă cîștig de cauză pulsației lirice, fatal discontinuă. Evitînd riscul unei construcții reci și fastidioase, din cărămizi nerezonante, poetul ar fi putut

declara folosindu-se de un vers al lui T.S. Eliot, de la sfîrșitul poemului său, *The Waste Land*: "Aceste frînturi le-am țarmurit împotriva năruirii mele". Deoarece construcția lirică dedicată duratei se străduiește a respecta specificul "fracturat" al inspirației, prodigioasa risipă de luciole a acesteia, fragilitatea ei ce-și primejduiește clipa de clipă condiția, luminindu-și propria clipă absolută.

Copleșitorul model venerat al lui Nicu Caranica, nu doar literar, dar, în egală măsură, biografic și soteriologic, îl constituie Dante. Exilat aidoma "ghibelinului fugar" (astfel îl numea Hugo Foscolo, în *Innul mormintelor*), poetul român, "proprietar al unei mici livezi de poeme și al unui somptuos cimitir literar", după cum se autocaracterizează, își resimte cu acesta o asemănare de destin, fapt ce-l îndeamnă a schița o *Divină Comedie sui generis*, care să cuprindă transfigurator actualitatea. *Anul 1940* e compus din trei părți, din trei "mări". Prima e Marea Neagră, corespunzătoare Infernului. E un regn al osindei, înverdate de cunoscutele prăbușiri istorice care au destrămat România întregită și au deschis drumul unor încercări fără seamăn abătute asupra neamului românesc. Cuvîntul de ordine e *teamă*, o teamă delirantă, cu biblic fundal, exprimîndu-se prin imaginea vechi-testamentară ca sub o protecție formală ("oracolul" fiind aci materie plastică, spaimă artificială, aidoma unor blocuri de gheață artificială, menite a construi un peisaj funcțional): "Ni-e teamă. Seara de pojar/Ieri a fătat nemaivăzute steme./ Bolborosea verseturi ca pădurea./ Ni-e teamă fără fund, fără hotar./ În munți, pe mări, la noi, aiurea./ Mușchiul, ce-i pompa singelui, se teme/ Pe tot rotundul furnicar./ Urechile ne fug prin vreme/ Iscodind poporul Gomorii./ Ce semne fură? Unde-s? Care-s?/ Oarbe din omenesți fintini, memorii/ Scriu: Mane, Tekel, Fares!". Un peisaj, desigur, monstruos, de-o materialitate prin mijlocirea căruia demența realului capătă o intrupare secundă, necesară ca un reactiv pentru a o putea califica, din nou, real: "Prin țestele cu fosfor de blestem/ O picla radiază uriașă/ De rugi-venin, de zări opace/ Și nu vedem, ah, încă nu vedem/ Din carne de biserici cum se-ngrășă/ Tăuni de fier cu plisc rapace./ Cum nebunia-n falduri se desfașă/ Iar ura-i carapace". Dacă uneori predomină simbolul, cea semimaterialitate care acordă dezastrului o înfățișare de teribilă poveste, de narațiune a unei nenorociri cosmice ("Curînd sminteli s-or depăna, curînd/ Ghemul de singe ne va țese/ Cu patima celui preadulce./ Vom fi covor adînc plîngînd/ Sub copita curvei crăieșe./ Va ieși Scaraoțchi să-nfulece/ Din miezul soarelui, flămînd./ Vînt păgînesc cu grindini dese/ Mulți împărați are să culce/ În glod de beznă și putoare./ Ci mai apoi, ca bine să se-nsoare/ Largul pustiu cu pustia din gînd./ S-o năpusti pe scîmavul orînd/ Un nou, un groaznic soare"), alteori materia însăși iese în prim-plan, întepenită ori zbuciumată, sfîrșitoare, arzîndă, torturînd și ucigînd prin sine: "Un strop de-al tău ades ne fu de-ajuns./ Căci sfîrșind prin slăbina de ură./ Arzînd de cer, albastră picătură./ Cu viul, viul ne-ai străpuns./ Ca rîndunica puilor în gură/ La toți le-ai dat ce pot să poarte./ Maimarii, cuminecătură./ Pruncii, taine de moarte". Prăbușirile sînt diferențiate conform planului astral, cu rol de aluzie hiperbolică a celor ce se petrec pentru omenire ("Soarele se făcu de ceară./ Apoi roti smintit și plîns/ Cu limbi de foc, cu zeci de mii./ Oglîndă aerul răsfrîns/ Potop de lacrimi de pară./ Preatremuratele făclii./ Apoi urgie! Din înaltu-i scaun/ Astrul văzum cum brusc se descătuse/ Cu largă dăntuire prin țării./ Salta pîgin cerescul faun/ Iar noi priveam

cu moartea-n gușe./ Salta crescînd cît cerul. Morți și vii/ Ne-am și văzut cenușe!") ori planului istoric, cu precizuni de ordinul civilizației războinice în acțiune ("Noi, morții milei, așteptăm/ Cu țestele zburlind antene./ Întrebăm statistici și cursuri./ Iscodim, cîntarim, scrutăm./ Ciini infemale pe styxuri herțiene/ ne latră răgușit discursuri./ Pornește fără grabă sara-banda./ Ici-colo, rar, surpări diluviene./ Polonia, Norvegia, Finlanda./ Prăsire pretutindene de hiene"), pentru ca imaginea lor să se stilizeze sarcastic, într-o suită de paradoxuri ale îndurerării: "Ca vitele la iarnaroc/ Suflăm prin țarcuri doctrinare/ Imbecili de nenorocire./ Preamărîm absurdul baroc/ Sub zierele patrafire./ Pe-ncovoiată-ne spinare/ Ne arde litera de foc./ Orbi, orbi în oarba alinare./ Orbi în pustiu de mîntuire/ Orbecăim prin gnoze culinare./ Prin vid geros de rugăciune/ - Milă din stelele potire./ Vezi-ne stelele nebune./ Vezi-ne topăind pe capsă./ Supti, caștrați de divin și spune/ Milă, te faci pedeapsă?". Precum o probă a catastrofei unanime ni se înfățișează transpunerea ei în chiar zona născătoare de viață prin excelență, care este mediul marin. Marea e cotropită de lacrimi, paragini, asasinate, devine un cuib al apocalipsei. Deturnată de la menirea ei, funcționează ca o emblemă patetică a flagelului: "O, cuvinte, cuvinte fără față./ Lui Lui-lui-lui prin apă de lacrimi/ Prin apa larvelor hai-hui!/ Spargeți lichidele paragini./ Destul am navigat la suprafață/ Tîind furtuni, delfin gîlbui./ Unde ne sfîșie părinții/ Chip s-a tras cu marea, chip s-a/ Legat în ia-l de unde nu-i./ Și Marea Neagră strepezindu-mi dinții.../ - Per ipsani, cum ipsa, în ipsa/ Lui-lui-lui, bulbul, lui-lui-lui/ Și-n bulb apocalipsa". Aidoma unei subiective incununi a crizei universale, are loc scindarea eului, demonica schizofrenie al cărei dialog vestește dispariția umanului ros de ură, violență, indiferență glacială: "- Cine ești? Cine ești? Sunt orb.../ - Nu mă cunoști? Sunt vocea ta din urmă./ Am străpuns decenii betege/ Pină la tine să te sorb./ Sa te spulber din inimi. Curmă/ Curma speranța! Vei fi rege/ Peste roboți geroși de ură./ Vei fi puternic! - Piei, voce impură./ Nu ești a mea! - Ba da, ba da, invață? Sunt tu, sunt eu! Sunt eul tău de zgură./ Inoxidabilul experienței!/ Ascultă-mă: soarele zdrențe-i./ Vinturi polare-ți mătură prin viață./ Vrei leac la foame de căldură?/ Îmbracă-te cu gheață!". O situație limită a acestui vizionarism ambivalent o formează estetizarea demoniei însăși, în atari cristale ale rîului, care, tînzînd spre culminație, explodează în fast baroc: "Frate, ce vine nu-i război./ E cristal adînc de cruzime". Sau: "Diamantul final de-ntunecime". Sau: "soare negru de strigoi". Sau: "Tot omenescul murîbund/Singeră-n linii și volute". Sau: "Corolele grădinilor ascund/ Parfum de dinamită". Cu unele puncte de sprijin în pandemoniumul argehizian sau în priveștiile de hăuri cosmice philippidiene, asemenea texte sumbru rafinate preludează șaițecismul expresionist. Cînd se va reconstitui o hartă completă a evoluției poeziei noastre, avem impresia că Nicu Caranica va trebui să figureze între precursorii acestuia.

Marea a doua, Marea Roșie, e o proiecție a Purgatoriului. O conștientizare a nenorocirii, un "răgaz meditativ", cînd, "printr-un joc fatal dintre fire și nefire, afirmație și tăgadă, cîntul reinvie". Un prilej "de data aceasta, de elevare și meditație asupra sensului dezastrului umane în înțelepciunea divină". Propunîndu-și a se plimba, precum, odinioară, marele florentin condus de Vergiliu, cu Grigore Alexandrescu, "printre vicisitudinile cele mai importante ale istoriei române care culminează cu viziunea unei Mări Roșii, unde

un popor întreg e gata să se inece", Nicu Caranica constată că Marea Roșie se deschide, precum în timpii biblici poporului evreu. E o șansă de salvare: "Suflete-rătă, suflete se-neacă. Țărîmul/ se vede-șiere! Sfîșiere!// Unii spun: să te vad-șînd pe mare ca Hristos/ e utopic și pierdere minții!// Alții spun: numai de căm în picioare Marea Roșie/ vom vedea Pămîntul Făgăduinții!// Roșu și negru/ Singe și negru! Roșu și negru/ ne-acoșe ne-adapă!// Un popor întreg cheamă țărîmul. Un popor întreg/ și-a găsit mormîn în apă?// Nu! Nu! Destul am plîns! I minunea!// Se-mplinește minunea-nvătă la liceu!// Uită-te bine, Tată! Marea Roșie se desparte!// Cum s-a făcut, nu-nțeleg ne eu". E o salvare ce vine din chiar mer autodistructiv al golului luciferic, din din na dialectică a tranziției golului către pînul semnificativ, al negației către afirmăție. O redempțiune a tagadei care-și dă f O eternă reîntoarcere, sub semn liturgic "Golul nu-i pe planul făcutului. Cită vime nu se/ desăvîrșește, golul dăinuie și ținut oarecum de/ sminteală. Ci de-a atîstarea de gol desăvîrșită,/ golul se osînde te singur, prin nefirea lui însăși./ Atun golul sughe plinul, care-l umple șuierînd Aidoma golului./ tăgada-n sine e părere neant. Au s-ar găsi/ cineva să-nchipuie gada *singură*,/ fără întorsul ei, fără ce-i găduit?/ Crește tăgada, crește și-ntors Pină unde?/ Pină la punctul Omega, pînă la zenitul absolut/ unde tagada-limia at ge soarele afirmației/ și se aprinde m tuindu-se în ceea ce spune Da/ de-a puru. Iar lumile se-ntorc, se dezvelesc aieve Aliluia!".

În cele din urmă, cîntul poetului confundă în Marea Alba, "marea cu o nesfîrșită, care îl face să cuprindă omul făcut". Ea semnifică o întoarcere la starea edenică, prin contopirea lui *homo faber* a lui *homo religiosus* în "omul total". "Dubla sete de transcendent și de cunoaștere științifică împing pe acest om atît spre cucerirea universului cît și spre apropiere de înțelepciunea dumnezeiască". Înno-viziune a pămîntului este ecumenicitate universală, la capătul căreia se află Rusia: "Viziunea adamiticea naturi, du dispariția armelor și a războaielor. Lumea făcută o turmă și un păstor, se desprînd astfel de lume ca un fruct copt și no Naștere, Parusia, intervine firește și i chide poemul". În acest capitol, tonalitate e imnică, luminoasă și florală, de un ofism creștinat: "Bunăvestire duci, vîntu mire./ La fel răspundeți harfelor eole!./ Căpăduri, din izvoare, din corole./ Acela clocot lung: Bunăvestire!".

Sub unghiul strict al lirismului, pute diferenția etapele acestei tulburătoare "privești a sufletului", aflat la răscruce istorică a anului 1940, apelînd la disocierile clasice ale lui Francesco De Sancto referitoare la capodopera dantescă, revetoare și în sensul că celebra paradigmă urmată de învățacelul său român inclus în privința stărilor de consistență a mariei vizionare. În Infern domină material-anarhică, densă, distinctă, reliefată în felurite forme particulare. În Purgatoriu, ea f cetează a fi substanță, deoarece aici spiritul capătă conștiința forței lui, cucerindu libertatea prin luptă și suferință. În ac regn se află domnia intelectului și a adevrului, care se despoaie de aparențele simțurilor, drept care realitatea se transferă în imaginație, fiindînd doar ca amintire a trecutului și ca aspirație spre viitor. În Paradis, spiritul eliberat din treaptă-n treaptă se îndumnezeiește, iar ca urmare forme se destramă, pierzîndu-se în simplitatea luminii, în melodia lipsită de culoare, gîndirea pură.

Nicu Caranica, *Anul 1940*, Ed. Eminescu, 1997, 114 pag. preț 6630 lei.

Actualitatea culturală

Primim:

Mulumiri D-lui Mircea Mihaies

Îi mulțumesc D-lui Mircea Mihaies pentru entuziasmul și seducătorul său articol *Bilanț (la mâini și la picioare)* care ne alină, preț de o secundă, ezamagirile eșecului celor în care ne-am pus nădejdea. Ce poate fi mai xaltant și mai catartic decât să-l contempli pe dl Constantinescu în postaza de "specialist în minciuna comunistă" ("să nu uităm" - ne revine autorul - "că actualul președinte și-a făcut mâna ca activist olșevic"), fondator al ridicolului club "Eu, tu și Emil" ai cărui membri, drapați în hlamida glorioasă a învingătorilor fiarei comuniste, "au chibzuit rusa de kolhoz cu engleza de ONG" într-un "eșecul definitiv al româniei"? Tot discursul Domnului Mihaies e atât de bine ticluit, încât u mai rămâne nici o umbră de îndoială că ticaloșia președintelui Constantinescu o egalează pe cea a predecesorului său. În consecință, la următoarele alegeri, omul de bine n-are decât două soluții: să intre într-o grevă cu week-end" sau să-l voteze la întâmplare pe unul din cei doi, -are improtanță care.

Îi mulțumesc D-lui Mihaies pentru că a ales să scrie în *România literară*, și nu într-un jurnal savurat de clasa muncitoare, ai căror cititori șteaptă ca o voce autoritară să le crediteze inițiativele tovarășești. Dl Mihaies are, pesemne, o nobilă încredere în discernământul talpei țării are nouă, cititorilor *României literare*, ne lipsește. Noi suntem o specie mai aparte: îi degustăm meșteșugurile cuvinte, dar în ziua alegerilor ne năbrăcăm frumos, ne prezentăm la urne și votăm, scrâșnind... tot pe Dl Constantinescu și pe membrii monstruosului său club. Probabil ne scem diverse socoteți, pe care Dl Mihaies, în elanul său obiectiv, le ignoră. Spre ex., ne gândim că, dacă pe fotoliul de primar al capitalei ar șezut azi, 19 ianuarie (ziua în care scriu, care coincide cu ziua în care alea Jiului tocmai a făcut popas la Lainici), respectabilul domn Oprescu, ne-am fi suflecat mânecele pentru o bătaie cu flori la șosea în înstăea salvatorilor cu târnăcoape staliniste. Ne mai gândim că e preferabil să trăim cu gunoiul neputinciosului Domn Lis la gură decât cu florile r Oprescu la șosea, căci de holeră poate avem noroc să scăpăm. Și mai chibzuiți noi, cititorii *României literare*, că dl Elțin e cam șifonat, și că în dosul cadavrului său încă neimbalsămat stă la pândă un tovarăș foarte olșevic, care ar putea avea ideea să ne finanțeze o nouă revoluție, îndreptătoare de situație; nu de alta, dar cea anterioară a cam scăpat de sub control din pricina clubului "Eu, tu și Emil" și pe care până și Domnul Mihaies îl infierează cu onestă, responsabilă și motivată convingere. Și mai chibzuiți că justiția de operetă a clubului în chestiune l-a ținut totuși vreme la răcoare pe Miron Cosma, fapt care i-a permis "leaderului indicatist cu vederi de stângă" Victor Ciorbea să înjumătățească fără alămur numărul potențialilor asaltatori ai Bucureștilor. Și mai gândim, fine, că e prematur să ne identificăm dușmanii în rândurile fapturilor u care, de bine de rău, avem ceva fundamental în comun. Altfel, pentru țara de lucruri la care am contribui, Dl Mihaies n-ar mai avea unde să colteze epitețe indeajuns de percutante; sau poate nici n-ar fi nevoie să mai caute, pentru că nu i le-ar mai publica nimeni.

Îl stimez pe Dl Mihaies pentru curajul cu care înțelege să beneficieze e libertatea cuvântului câștigată de alții. Dar îl rog foarte respectuos să u publice decât în jurnalele adresate cititorilor care preferă neșovăielnic engleza de ONG rusei de kolhoz. Cel puțin o vreme, până când fanii cesteia din urmă vor ezita să clameze, ca aceea vrednică și disperată neastă din Valea Jiului, că minerii trebuie "să aducă lumină în țară".

Speranța Rădulescu

Avanpremieră:

"World Music Days" în România

În urmă cu doi ani, publicam într-o revistă de specialitate (*Muzica*) o recenzie amplă dedicată unei voluminoase cărți semnată de un elvețian, Anton Haefeli, și destinată aniversării a 60 de ani de istorie (1922-1982) a celei mai importante organizații componistice de muzică nouă: *Societatea Internațională de Muzică Contemporană*. Deloc întâmplătoare această "comandă" pe care o primisem de la secțiunea română a *S.I.M.C.* (proaspăt reînființată după 1990, după ce funcționase între 1925-1935, apoi doar cu numele între 1948-1950): compozitorii români puteau fi puși astfel în temă cu privire la scopurile, statutele succesive, amploarea și mai ales festivalurile (cvasi-anuale) ale Societății. Istoria muzicii secolului 20 nu mai poate fi scrisă omițând semnificația *S.I.M.C.* și orientările pe care le-a sprijinit în configurația muzicii "moderne", "contemporane" sau "noi". Cu avantajele și scăderile sale, indispensabilă la începuturi și cu o (firească) epocă de decădere, *S.I.M.C.* a asistat la cursul vieții muzicale, de la afirmarea școlii schönbergiene și până la aceea a "clasicilor" în viață, Stockhausen,

Boulez sau Ligeti, fiind apreciată ca o instituție ce păstrează și în anii '90 ideea consacării muzicii actuale.

Iată că acum se prefigurează un eveniment cultural care ar propulsa România în atenția mondială: festivalul itinerant "World Music Days", ce a străbătut până acum toate marile capitale ale lumii (din țările membre), precum și adunarea generală a *S.I.M.C.* vor fi găzduite în toamna acestui an de București, Cluj, Timișoara, Bacău, Iași, Chișinău, într-un maraton concertistic ce include muzică contemporană de pretutindeni, într-o mare diversitate de genuri sau opțiuni estetice. Contactele între numeroșii compozitori și critici străini invitați și muzicienii autohtoni vor conduce firește la un flux reciproc de informații care ar putea avea efecte benefice la o mai bună receptare a creației românești (încă prea puțin cunoscută) în lume. Printr-un efort organizatoric și financiar deloc neglijabil, secțiunea română a *S.I.M.C.* ar contribui în acest fel la un ecou publicitar ce nu se va limita, bineînțeles, la aspectele muzicale ale României. (Valentina Sandu-Dediu)

Precizare

În rubrica *Semnal* de Alex. Ștefănescu (*Cărți primite la redacție*) din *România literară*, 1999, nr. 1, nota consacrată volumului *Caragiale e cu noi!* afirmă că autorul acestuia, Ștefan Cazimir, ar "omite [...] să menționeze ceva important (și compromițător): faptul că la un moment dat a abandonat gluma cu PLS și s-a transferat la PDSR, un partid care a adus România într-o situație deloc veselă". În calitate de cititor al cărții, vă pot încredința pe cuvânt de onoare că un întreg capitol al ei, cum rezulta chiar din titlu (*Abandonat și infiat*), se referă nemijlocit la împrejurările "omise". Pentru corecta informare a cititorilor revistei, vă rog să faceți loc în cuprinsul ei acestei marunte precizări. Cu salutări amicale,

Șt. Cazimir

CALENDAR

31.I.1843 - s-a născut Ion Bumbac (m. 1902)	3.II.1828 - s-a născut Dora D'Istria (Elena Ghica, m. 1888)
31.I.1870 - a murit Cilibi Moise (n. 1812)	3.II.1921 - s-a născut Sergiu Filerot (m. 1995)
31.I.1911 - s-a născut Florica Ciura Ștefănescu (m. 1976)	3.II.1926 - s-a născut Tudor George (m. 1992)
31.I.1926 - s-a născut Dominic Stanca (m. 1976)	3.II.1938 - s-a născut Ana Mășlea-Chirița (m. 1980)
31.I.1929 - s-a născut Constantin Mateescu	3.II.1944 - s-a născut Petre Anghel
31.I.1930 - s-a născut Marta Cosmin	3.II.1952 - a murit Constant Tonogaru (n. 1919)
31.I.1937 - s-a născut Mircea Micu	3.II.1954 - a murit Ionel Teodoreanu (n. 1897)
31.I.1952 - s-a născut Luminița Sobiechî	3.II.1958 - s-a născut Vasile Gârnet
31.I.1958 - a murit Al. Popescu Negura (n. 1893)	3.II.1972 - a murit Neagu Rădulescu (n. 1912)
31.I.1980 - a murit Valeriu Bucuroiu (n. 1934)	4.II.1809 - s-a născut Vasile Cârlova (m. 1831)
31.I.1987 - a murit Nicolae Velea (n. 1936)	4.II.1849 - a murit Costache Conachi (n. 1778)
1.II.1838 - s-a născut Nicu Gane (m. 1916)	4.II.1907 - s-a născut N. Ladmis Andreescu
1.II.1907 - s-a născut Oscar Lemnaru (m. 1968)	4.II.1924 - s-a născut Gheorghe Dumbraveanu (m. 1992)
1.II.1912 - s-a născut Vasile Netea (m. 1991)	4.II.1931 - s-a născut Simion Mioc
1.II.1922 - s-a născut I.M. Ștefan (m. 1992)	4.II.1944 - s-a născut Ionel Nicolae
1.II.1923 - s-a născut Lia Crișan	4.II.1953 - s-a născut Victor Pânzaru
1.II.1932 - s-a născut Anatolie Panis	4.II.1954 - s-a născut Denisa Comănescu
1.II.1934 - s-a născut Nicolae Breban	4.II.1988 - a murit Al. Caprariu (n. 1929)
1.II.1936 - s-a născut Nicolae Motoc	4.II.1994 - a murit Nicolae Nasta (n. 1919)
1.II.1944 - s-a născut Petru Popescu	5.II.1916 - s-a născut Alexandru Baciu
1.II.1945 - a murit Ion Șugariu (n. 1914)	5.II.1917 - s-a născut Grigore Cojan
1.II.1949 - a murit N.D. Cocea (n. 1880)	5.II.1922 - s-a născut Teodor Bocșa (m. 1987)
1.II.1951 - s-a născut Rodian Drăgoi	5.II.1928 - s-a născut Hristu Căndroveanu
1.II.1972 - a murit Ion Luca (n. 1894)	5.II.1932 - s-a născut Virgil Ardeleanu
2.II.1868 - s-a născut C. Rădulescu-Motru (m. 1957)	5.II.1936 - s-a născut Ana Barbu
2.II.1896 - a murit Neculai Beldiceanu (n. 1844)	5.II.1939 - s-a născut Mihai Dolgan
2.II.1914 - s-a născut Nicolae Țațomir	5.II.1944 - s-a născut Tudor Vasiliu
2.II.1916 - s-a născut George Dan (m. 1972)	5.II.1988 - a murit Igor Block (n. 1918)
2.II.1916 - s-a născut Irina Eliade (m. 1998)	5.II.1994 - a murit Marin Bucur (n. 1929)
2.II.1928 - a apărut primul număr din „Bilete de papagal” sub direcția lui T. Arghezi	
2.II.1932 - s-a născut Marsui Ildikó	
2.II.1940 - s-a născut Adrian Angheliescu	
2.II.1944 - s-a născut Lidia Hlib	
2.II.1964 - a murit Ion Marin Sadoveanu (n. 1893)	

Radio România Cultural

Dintre emisiunile Redacției Literatură, Arte, Știință va invităm să ascultați:

◆ Miercuri, 3 februarie, pe Canalul România Cultural (C.R.C.), la ora 12,30 - *O samă de cuvinte*. Actul traducerii - arta traducerii. Scrisul în limba română. Interviu cu scriitorul Sorin Mărculescu. Redactor: Emil Buruiană.

◆ La ora 21,30, pe C.R.C. - *Portrete și evocări literare*. Al. Philippide. Colaborează: Comelia Pillat și Nicolae Florescu. Redactor: Anca Mateescu.

◆ La 23,50, pe C.R.C. - *Poezie universală*. Lirică poloneză. Versuri în traducerea și lectura poetei Maria Urbanovici. Redactor: Dan Verona.

◆ Joi, 4 februarie, pe C.R.C., la ora 23,50 - *Poezie universală*. Versuri de Jacques Prevert în traducerea Florinei Jianu și în lectura actorului Ovidiu Iuliu Moldovan.

◆ Vineri, 5 februarie, pe C.R.C., la ora 12,30 - *Arte frumoase*. Sa visăm în jurul suprarealismului. Salvador Dalí după 10 ani. Colaborează Alina Cambir, Ion Grigorescu un artist al "subrealului"? Prezintă Ileana Pintilie. Redactor: Aurelia Mocanu.

◆ La 21,30, pe C.R.C. - *Dicționar de literatură universală*. Christopher Marlowe, un Faust elisabethan (435 de ani de la nașterea dramaturgului englez); Michel Tournier sau metafizica romanului. Comentariu de Ileana Vulpescu. Redactor: Titus Vjue.

◆ Sâmbătă, 6 februarie, la ora 9,50, pe C.R.C. - *Poezie românească*. Florin Mugur (65 de ani de la naștere). Versuri în interpretarea actorului Ștefan Velnicu. Redactor: Ioana Diaconescu.

◆ La 16,30, pe C.R.C. - *Artele spectacolului*. Invitata emisiunii: Tora Vasilescu. Pagini din istoria teatrului românesc: Grigore Vasiliu Bîrlîc. Redactor: Julieta Țîntea.

◆ Duminică, 7 februarie, pe C.R.C., la ora 9,50 - *Poezie românească*. Constanța Buzea. Versuri în interpretarea actriței Magda Popovici.

◆ La ora 12,00, pe C.R.C. - *Meridianele poeziei*. Pagini din lirica românească. "Crinul", versuri de Florin Mugur. Redactor: Liliana Moldovan.

◆ Pe C.R.C., la ora 17,15 - *Revista literară radio*. Din sumar: Remember: Al. Philippide (20 de ani de la moarte); Literatură română în circuitul european - programul internațional "Conflux". Colaborează Mircea Martin, Ion Bogdan Lefter și Geza Szavai; Poeti craioveni: Ioana Dinulescu și Gabriel Chifu. Redactor: Maria Urbanovici.

◆ Pe Canalul România Actualități (C.R.A.), la ora 23,50 - *Revista revistelor de cultură*. Redactor: Nicolae Breb Popescu.

◆ Luni, 8 februarie, pe C.R.C., la ora 9,50 - *Poezie românească*: Alexandru Philippide. Versuri în interpretarea actorului Florin Piersic junior.

◆ La ora 21,30, pe C.R.C. - *Diaspora literară*. Romanele lui Constantin Amariu - o expresie a tipologiei existențiale românești. Colaborează: Comelia Ștefănescu. Redactor: Ileana Cocea.

◆ Marți, 9 februarie, pe C.R.C., la ora 12,30 - *Arca milenului III*. Modele și repere culturale: Bachelard și Octavio Paz; Poezii de Dinu Flămând; Jurnal american: Stelian Tanase. Redactor: Liliana Ursu.

◆ La ora 21,00 pe C.R.C. Înregistrări din Fonoteca de aur: Ion Marin Sadoveanu - Amintiri despre scriitor. Redactor: Gabriela Nani Nicolescu.

◆ La ora 21,20, pe C.R.C. - *Lecturi în premieră*. Prozatori vâlceni: Ion Soare "Miliardarul robot" (schită). Redactor: Ion Filipoiu.

◆ Pe C.R.A., la ora 23,45 - *Scriitori la microfon*: Rodica Draghinescu. Redactor: Liviu Grăsoiu.

Rîsul unei nopți de vrajă

DE LA
DOAMNA B.
LA DOAMNA T.

de
Ioana
Pârvulescu

ACUZATE de vrăjitorie, unele femei își pot recîștiga în Evul Mediu inocența trecînd proba apei: dacă se duc la fund, ca bolovanul, fără să mai reapară la suprafață, sînt declarate nevinovate. Celorlalte, care plutesc, nu le rămîne decît rugul: vinovăția le-a fost dovedită. Moartea prin înec sau moartea prin ardere este alternativă pe care o oferă maritimă publică. Avînd una sau mai multe coaste de drac, după caz, femeile care-i vrăjesc în cărți pe bărbați sînt aprioric socotite vinovate, ca vrăjitoarele. În literatura română modernă scapă însă de fiecare dată cu bine din mandlele de foc și de apă ale poveștii dacă trec *proba rîsului*. Sfîrșitul (lor) fericit, marcat de-obicei și de un cîștig substanțial, e asigurat atunci cînd își dezarmează cititorul, smulgîndu-i un mic hohot vesel sau un mic zîmbet complice. De adăugat că orice femeie e o virtuală vrăjitoare și că nevestele sînt pe primul loc în serie. Personajul-nevăastă este cel mai bun conducător de judecată din literatură. Cînd apare în prim-plan este de-obicei în rol negativ, diabolic.

**O trebușoară poznașă /
Coaste periculoase / Ce
se-ascunde într-un
pușor de fată**

POVESTEA *vorbii* de Anton Pann bate toba, în nenumărate ziceri, pe ideea că prin însurătoare barbatul își aduce dracul în casă: „...Și / Am gîndit că iau pe Stana / Ș' am fost luat pe Satana“ sau „Ce e frumos la toți place, / Dar nu știe'n el ce zace / Că te uiți / Din afară măr frumos / Și înlăuntru găunos. / Și / De departe trandafir, / De aproape borș cu știr“. (Trandafirul și borșul punctează drumul de la dragostea îndreptată spre femeia-floare la ambiguitate sentimente cazaniere). Căsătoria, „poznașă trebușoară și gingașă în multe privinți“, cum o socotește pășitul Stan-Ipate din povestea lui Creangă, pune în pericol inocența bărbatului (tot aprioric acceptată). Rezultatul e cunoscut: „Cu lăutari și cu masă / Aduci pe dracul în casă“. Nu se știe dacă regretul este pentru

pătrunderea Necuratului în casă ori pentru că lucrul s-a făcut, „cu lăutari“ și cheltuială. Oricum, formularea se regăsește, în același context, la Creangă și Caragiale. Prudentul Stan îi spune confidentului său Chirică: „...tare mă tem nu cumva să-mi ieu pe dracul după cap, *să-l aduc cu lăutari în casă* și pe urmă să nu-l pot scoate nici cu o mie de popi“ (s.m.). De pășit însă o pătește imprudentul Kir Ianulea cu aleasa lui, Acrivița: „Cum *a adus-o (...) în casa cu lăutari*, parc'a întors-o pe dos. Pînă la sfîrșitul cununiei, duminică seara, era blîndă și supusă ca o mieluşea; dar, luni dimineața, s-a ridicat din pat ca o leoaică...“

Stan își găsește o nevastă - nu foarte bună, așa ceva nu există în lumea lui Creangă, însă cea mai puțin rea - abia la a treia încercare. La prima încercare 3 coaste de drac îi amenință liniștea căminului. La a doua încercare pericolul scade la 2 coaste rele. În fine, abia la ultima încercare, cînd primejdia se reduce la o singură coastă cu surprize, se face și nunta. Cum arată așadar nevasta cea mai puțin rea din lumea lui Creangă? Ce se ascunde într-un pușor de fată, careia îi jucau ochii în cap ca la o șerpoaică? Nici mai mult nici mai puțin decît o femeie care e gata să-și înșele soțul chiar de prima dată cînd pleacă fără el și care se lasă dusă în ispită de vorbele unei babe. Să adăugăm că avea un bebeluș și că, dispărîndu-i în noaptea trădării, e gata să înceneze un incendiu, și să se întoarcă acasă fără să-l mai caute, cu o poveste punctată de lacrimi și minciuni. Dacă acestea sînt surprizele pe care un barbat le poate aștepta de la cea mai bună femeie, ce spectacol i-ar fi oferit oare prima aleasa, cea cu 3 coaste de drac? Povestea tace. Vrăjitoarea lui Stan nu primește însă o pedeapsă prea aspră. Bărbatul scoate dracii din ea (cum fac și alții, de pildă Nechifor Lipan, acesta însă prin metodele tradiționale ale unei societăți tradiționale) în cel mai concret mod cu putință: „Atunci, Ipate odată mi țî-o înșfacă de cozi, o trîntește la pămînt și-o ține bine. Iară Chirică începe a-i număra coastele din stînga, zicînd: una, două, trei și, cînd la a patra, pune dalta, trîntește cu ciocanul, o apucă cu cleștele

și-o dă afară. Apoi așază pielea la loc, pune el ce pune la rană, și pe loc se tîmăduiește“. Nu ni se spune nimic despre reacția ei la această operație, dar bărbatul și dracul sînt deopotrivă de mulțumiți. Cititorului nu-i rămîne decît să se întrebe ce s-a întîmplat oare cu coasta?

Ca să-și aleagă o nevastă - Ipate a avut nevoie de ajutorul diavolului. Cum vede în femeie ca prin sticlă, drăcușorul Chirică o și păcălește / ispitește după plac. Ea joacă supusă, așa cum îi cîntă el și poate chiar de aceea scapă destul de bine din încurcătura. Femeia își ia revanșa asupra diavolului în lumea lui Caragiale, unde raportul de forțe se inversează: ea e cea care-l păcălește și pe dracul, conform zicalei. Indiferent dacă e femeie tînără și frumoasă (Acrivița din *Kir Ianulea*) sau femeie bătrînă și urîță (cîrșetoarea din *Calul Dracului*). Ianulea este și el un slujbaş al iadului, asemenea lui Chirică și asemenea lui Prichindel, omologul lor din *Calul Dracului*. Pe viitorul Ianulea l-a trimis pe pămînt Dardarot, ca să verifice dacă e adevărat că bărbații ajung în iad din cauza nevestelor, iar pe cel ce-și va zice Chirică l-a trimis Scaraoșchi, din cauza unui boț de mămăligă pe care l-a mîncat fără să-l merite. Amîndoi știu că a trăi exact ca un om printre oameni e o pedeapsă mai rea decît iadul. După trecerea a numai 10 ani de căsnicie, cîțiva petrecuți lîngă nevastă, ceilalți petrecuți în „gazdă“ la alte femei, dar urmărit cu osîrdie de *dumneaei*, Ianulea-Aghiuță și-a cîștigat cinstitul dreptul la 300 de ani de somn tihnit.

**Drumul spre Rai /
Păcăleala / Vraja unei
nopți de vară**

CUM arată Acrivița, nevasta pe care și-o alege naivul Ianulea, fără s-o caute la coaste, ca Stan? Violentă, indolentă, înțepată, zuliară, prefăcută, mincinoasă, hoată, nemiloasă, bîrfitoare, încrezută și... vestită de frumoasă, în ciuda semnificativului defect de a privi cruciș, dulce, puternică, învîrtindu-i pe bărbați pe degete. Într-un acces de furie, soțul ei o compară, desigur în cunoștință de cauză, cu Talpa Iadului, aceea însă mai puțin îndrăcită decît ea. Totuși Acrivița va ajunge în rai, căci Aghiuță se teme să o mai vadă prin preajmă. Vrăjitoare cum e, femeia își cîștigă dreptul la rai tocmai pentru că-l înfruntă și pe dracul. Relativitatea raiului și a binelui, aceeași din *La conac* sau *La hanul lui Mînjoala*, a felului în care voința lui Dumnezeu se află îndărătul libertăților diavolului se mai demonstrează încă o dată în lumea lui Caragiale. Și în *Toderică*, de Negruzzi, și în *Kir Ianulea*, drumul la rai e găsit atunci cînd drumul la iad îi este interzis celui (celeii) în cauză. Eroii nu-l caută anume, s-ar spune că nimeresc la porțile raiului din întîmplare sau printr-o mică escrocherie. Cei din jur îi consideră mult mai potriviți pentru iad, căci nu sînt oameni fără multe și mărunte păcate. Dar îndărătul întîmplării care-i scapă de iad se află voința divină, la fel cum îndărătul păcatelor lor se află o explicație care scapă judecării meschine a muritorilor. Criticul Florin Manolescu a demonstrat cum în majoritatea navelor fantastice ale lui Caragiale se află dubla (sau multipla) ofertă făcută cititorului. Finalul poveștii Acriviței este un argument în plus adus

demonstrației; lectura la un prim nivel spune că femeia este mai rea și mai abilitată decît dracul și ajunge în rai din greșeală. Lectura de adîncime te face să te întrebi dacă nu cumva ea devine rai tocmai pentru că a simțit că are de a face cu dracul și deci, că singura comportare justă este cea avută, de unde și răsplată finală: pe pămînt avuție, după moartea raiului.

Vrăjitoarea din *Calul Dracului* (Caragiale este urmașa comica a Bab Cloanța a lui Alecsandri, (poem scris 1842, care are ca motto „vorba veche *Baba-i calul dracului*), după cum Pei Corcodușa și Domnișoara Hus sînt varantele tragice. Stă la o margine de drum lîngă o fîntînă și cerșește: „Faceți-vă mla și pomană, măculiță, de o păcătoasă fără putere!“ Molfaie un covrig. Cu cei mai mulți drumeți se îndură și-i dă cîte ceva, ea le mulțumește, uneori cu echivoc: „...s-o ție Dumnezeu draguț pe fata aia, s'ajungă la bătrîneți frumoasă, ca mine!“ (s.m.). Comical instaurarea în poveste odată cu apariția „vizitatorului“, moment din care se alina necă tot mai periculos pe panta subîțeleului erotic. Cadrul e, ca întotdeauna, nocturn. Noapte de vară, cu lună, în literatura romantică. La fel ca în cazul din *Kir Ianulea* e greu de știut ca din cei doi e mai „drac“ decît celălalt. În prima secvență a întîlnirii nici unul: baba pare o cerșetoare bună la suflet, iar drumețul un tînăr care vine „de departe“. În a doua secvență, cînd baba îl ia în întrebări („îi ia tacriul“, adică interogatoriul), începe să se simtă că e ceva năcurat cu băiatul, iar asta numai datorită sublinierilor din replicile ei: „...viu departe / - De departe, ai? / ...mă du departe... / -Departe, ai?“. Pe băiat cheamă Prichindel. Primindu-l pe marea ei de drum, bătrîna se comportă ca orice gazdă prudentă: „Nu trebuie să ști și eu ce pramatie de călator primește noaptea-n gazdă?“ Comical se dezvoltă și în scena următoare, în care, după ce i-a spus povești cu „A fost odată“, bătrîna îl acoperă pe tînărul adormit făcînd niște descoperiri neașteptate. Gesturile sînt nu eroi-, ci eroti-comice satirice. Ea știe exact cu cine are de face, - cum poate că știe și Acrivița, cu simte și nevasta lui Stan în legătură cu Chirică - ba îl cunoaște și pe fratele mare al lui Prichindel. Deși nu are avantajul celor două tinere și frumoase neveste, baba îl păcălește pe „dracul“ și la fel de ușor: „Bine-i spusese baba că știe multe și el mai nimic. Prostul Prichindel - drac-drac, da' n-a înțeles. Cum a luat-o de gît, baba s-a scuturat de zdrețele și de uriciunea ei și deodată s-a prefăcut într-o femeie tînără și vînică, înaltă și frumoasă ca o zîna...“ *Calul Dracului* vraja e și cauza dublei prefaceri, îmbătrînirea și întinerirea „fiindcă baba asta era o fată de-mpăr mare, care, de mititică se dedese la știința fermecelor și la meșteșugul vrăjitoriei, și, pentru păcatele ei, fusese blestemată să se preschimbe în hodoroaie cerșetoare și să nu-și mai ia înfașșurarea de mai înainte decît atunci cînd o putea păcăli pe dracul, ba încă, și atunci, numai pe vremea nopții“. Sînt metamorfoze nocturne ale dragostei, bune sau rele iubirile „vrăjite“, de la cele din Shake peare pînă la cele din *Povestea porcului*. Sînt puterile de vrăjitoare sau de vrăjitor care există în orice femeie și în orice bărbat.

MEMIRA

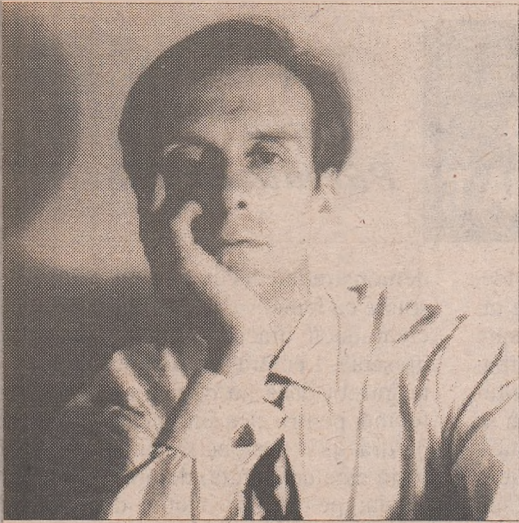
COLECȚIA „SOCIETATEA POLITICĂ“

Mircea Malîța
**ZECE MII DE CULTURI,
O SINGURĂ CIVILIZAȚIE**
SPRE GEOMODERNITATEA SECOLULUI XXI
„Zece mii de culturi, o singură civilizație este o contribuție cheie, venită la timp, la un larg dialog cultural de care e mare nevoie în lume. În orice caz, ea vine în atenția publicului, în mijlocul unei turbulențe considerabile în aproape fiecare sector de activitate umană, turbulență agravată de sărăcia mondială în materie de conducători demni de încredere.“
RICARDO DIEZ-HOCHLEITNER
Președintele Clubului de la Roma

**D. Fouilloux, A. Langlois, A. Le Moigné,
F. Spiess, M. Thibault, R. Trébuchon**
**DICTIONAR
CULTURAL AL BIBLIEI**
Traducere din limba franceză de Ana Vancu
„Printre discipline școlare, istoria, literatura, filozofia, artele suferă de necunoașterea referințelor fundamentale la care trimit neincetat operele și limbajul. Se pare deci că, absolut distinct de învățămîntul religios propriu-zis, există nevoia de a transmite cheile unui tezaur comun întregii Europe. Dicționarul de față a fost conceput pentru a răspunde tocmai acestei nevoi.“
AUTORII

Comenzi: C.P. 26-38 București; E-mail: nemira@dnt.ro

Alexandru MIRAN

ăsare soarele călare pe un dragon buiestru,
ăsare soarele într-o cvadrigă trasă de pantere,
ăsare soarele dansînd ca un smintit
ie o festoasă uriașă,
ăsare soarele de mîină c-o mireasă,
ăsare soarele năvalnic și-i deschide
evăzătorului un ochi în frunte.

-a întors sătulă bivola-n ogradă,
pășunat prin nouri toată ziua,
mulge doamna casei, în strai de sărbătoare,
șnește laptele,
e-adună în șistar să-l bea copiii,
fînt laptele cuvîntului,
-l vinde, fie și pe aur, e păcat de moarte.

ra într-o vineri,
ii năvodarului se pregăteau să cineze,
înd li s-a oprit o pereche înaltă la poartă.
iei doi nu păreau a fi de prin părțile locului,
ezîmbitori, cu ochii prealimpezi.
Poftim înăuntru! De unde-ați sosit și de cînd?
ărbatul: "Venim dinspre soare."
emeia: "Venim dinspre mare."
uvintele lor sunau ca prin frunze.
De tare departe venim, și de-o veșnicie,
a praznicul nunții noastre."
uvintele lor sunau ca prin fluturi.
Bucatele sunt așternute, rostiră ai năvodarului,
ata de masă-au țesut-o surorile noastre."
astfel, cu toții, păstrînd o muțenie sfîntă,
u cinat după datină mreană, pîine și vin:
ra într-o vineri.

rin bura toamnei umblă cineva,
si trage pașii către noapte:
are nevrîstnic este sau moșneag?
rai știe să descînte sau e mut ca glodul?
e frunte poartă semnul celor izbăviți sau
dimpotrivă?
au sărutat sau alungat ai lui la despărțire?
Oricum, drept călăuze are doi:
garul negru, văzător în beznă,
eschizătorul de cărări, și corbul.

te-a lungul cîmpului fără hotare,
lugarul își mîina juncanii, asudînd
în glia-aceea nu se mai arase -
dintre brazde, în răsfățul zilei,
a ridicat un plod golaș
vînd înfățișare fragedă de prunc
-nțelepciune obosită de moșneag:
orbea de unul singur,
e hîrjonea cu umbra lui, rîzînd,
mbla peste ogor cu pași de uriaș,
poi zăcea, deodată, nemișcat,
recum șopîrla beată de lumină.
-au adunat bărbații, să-l întrebe despre tot și
toate,
emeile-au zorit cu haine scumpe, să-l îmbrace,
ar el nu se-nvoia, le luneca din brațe,
opilul veșnic, veșnicul bătrîn.

În evul mării secete și-al ciumei,
un tăietor de lemne trecător prin sate,
tocmit cu ziua, se duse-n luncă
să sfarme buturugi, cînd, iată,
l-a-nfășurat un nor de muște rele.
Ah! crunt l-au canonit pîn'la chindie,
l-au fugărit, cleioase, prin zăvoi
și-au supt din carnea lui sudoare!
De-atunci n-a mai fost omul dinainte,
s-a-nveșmîntat în piei de lighioane,
s-a-ncununat cu mlăzi de salcie
și a-nceput a predica pieziș prin țară.
Îl însotea și o femeie juruită,
cam băltăreață, minte-mprăștiată.
El prorocea pedeapsa focului din urmă,
citea pe frunți și-n palme viitorul,
tămăduia prin punere de mîină
lunatici sau copii smuciți din leagăn,
silea pe cei cu stare să-și deschidă
hambarele și pivnițele calicimii.
În urma lui venea firîș duimul:
netrebniți, rîturi de mistreț, priviri de vulpe,
fugari și lotri, pîină și prezviteri.
Adeseori își trimitea-nainte ucenicii,
venirea lui să o vestească tuturor
dansînd pîină la prăbușire
lîngă fîntîni, pe trepte de biserici
și-n cimitire pe morminte afînate.
Dar nimeni azi nu-și mai aduce-aminte
cum se numea cel căpiat de muște.

Bărbatul scăpat din prăpastii, ajuns pe podiș,
albit de ploaie și soare,
nu-și înfiripă sălaș, ci aleargă
să prindă din urmă alaiul smeriților ce proslăvesc
văpaia ființei, minunea făpturii.
Ei merg în mîini cu opaițe și felinare,
murmură stihuri în limbă străveche,
se roagă văzutelor și nevăzutelor
să-i ferească de molimi,
să le păzească livezile,
dar mai cu seamă să nu-i năpădească,
necrutători, făcătorii de bine din ramura
celor ce schimbă dealul în vale și valea în deal
și te îndeamnă cu biciul
să șerpuiești în țărîină o sută de ani.

Ziua județului, dată prin sită:
la capătul drumului, fratele nostru scăzut
n-are nici oase, nici umbră,
pașii lui trîndavi apasă cît fulgii,
trece neînfricat printre cîini cu ochi de rubin
și peste ultima punte
murmurînd o cîntare-nvățată
încă din pîntecul maică-sii
ori, mai firziu, din pîntecul ocnei.

În ceasul de cumpănă al suferindului
rudele dorm în cerdac, istovite de veghe,
dar pe el, încă treaz, îl cuprînde o vrajă
sonoră,
o străveche litanie spusă de glasuri scămoase:

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Baladă

Vechi piftier de țite clocitoare,
Prin pîlnii scurs în bălți de somn ca lapții,
Nemăturat cu geana de fecioare,
Cel mai becisnic dintre toți inapții,

Ou putrezindu-și gălbenușu-alene
Pe polițe, din nou mi se arată
VEDENIA! Parfumul face pene
Și-năbușă nări, căni, odăi și, iată,

Prin iadul cald din jur mișc-o femeie
Piciorul ei, greu minutar de carne.
Ce fante ca din bumbi pieptu-ți descheie,
Preauleios sufletu-n cești să-și toarne?

Închinare

O, ACEL VERS, subțire maț de flutur,
Chioșc de cocon, desmăt al smirnei moale,
Crud pîț de înger chiflicînd cristale,
Rouă regească-n turn ce-arar o scutur!

"Laudă ție, mîhnită-veselă mumă,
cu sumedenie de-asemănări și de chipuri,
stăpîna celor ce sunt și-a celor ce nu sunt,
pornirea dinții, odihna din urmă,
laudă ție, plăpîndă fecioară, mumă uscată,
mireasă și doică purfînd o mie de nume,
încinsă cu brîu de stele,
torcătoare de-a pururi, țesătoare de-a pururi,
laudă ție, doamnă a toată viața,
înofînd în straturi de pești,
filfînd în stoluri de lebede,
tu, care faci să fiarbă laptele lunii,
călăuză spre dincolo de-ncătușare
și podărită la sumbrele ape,
ajută-mi să trec peste smîrcul acesta,
ajută-mi, rogu-te, rogu-te, trecerea..."

În grădina ferită de vuietul lumii,
despărțită prin ziduri văroase
de seminția celor fără speranțe,
se strecoară poteci de nisip,
strălucesc havuzuri pitice,
se-naltă umbrare, viță mustoasă, belșug de
ciorchini.

Acolo petrec împreună trupuri și umbre,
stau moleșite pe bănci, prăvălitate în iarbă,
dorm legănate de vînt în hamacuri,
necuvîntînd se preumblă
sau par uneori a schimba trăgănite cuvinte,
dar în ce idiom, despre ce, despre cine?
Acolo, la mese mereu așternute,
prînzesc laolaltă viii cu morții.

Belșug de ploi, potopuri jînduite,
unind la vreme cerul cu pămîntul,
spălînd și fața și lăuntru lumii.
O, razele de soare și de ploaie
totu-na-s pentru călătorul suflet!
Priviți cum sar peste uluci feciorii,
cum fetele dansează despletite,
scălțați prielnic de lumina apei,
pătrunși fără scăpare, pîină-n miez, de
stihia umedă a înnoirii,
priviți cum rîd, mai puri ca niciodată!
Doar Veniamin, străbunul lor, stă neclintit
cu trup de curcubeu, pe-un jeț, în ploaie.

Despre «latinismul»

1. ATUNCI când am scris articolul publicat în *România literară* 45/1998 (al cărui titlu original era *Despre Școala «latinistă» Ardeleană*) am prevăzut că vom stârni proteste - și gresive, și numeroase. Bineînțeles, potezele și dubiile exprimate în articolul nostru puteau fi interpretate - cum au și fost! - fie drept ofensă împotriva Bisericii greco-catolice (unite cu Roma) - cum se intitulează astăzi, oficial -, fie în atac insidios împotriva latinismului - lăca nu și a latinității noastre lingvistice, originare.

Dar un răspuns autorizat filologic, o confruntare de texte sau o reexaminare a manuscriselor nu ne-a parvenit.

2. A INTERVENIT însă în discuția propusă de noi doamna Maria Someșan, în *România literară* 9/1998, p. 10 - care, după cum, singură, scrie, «opune argumente istorice și aptice» ipotezelor noastre «prea grăbit generalizate», «insuficient» documentate.

3. SĂ ANALIZĂM «argumentele»:

a) Doamna Someșan arată că în scrisorile lui Samuel Micu-Klein către episcopul Ioan Bob, apăreau fraze sau expresii în limba latină, în textul scris în limba română (textul scrisorii citate este extras din *Arhiva pentru filologie și istorie* al lui Cipariu, mult ulterior 1867-1872) corespondentei Samuel Micu-Klein sau Ioan Bob, din 1790-1794, privitoare la tipărirea *Bibliei*. Dar nu se pune problema citării unor expresii și fraze în latină ci de prezența unor cuvinte latinești neologice!

b) «instrucția școlară»: după d-na Someșan, în gimnaziile în care se formau «cei din generația Școalei Ardelene», predarea se făcea în limba latină, regulamentele interzicând utilizarea limbii materne, «atât în clasă cât și în interclasă». Concluzia: «erau obligați să gândească în limba latină!» Ba chiar: resimeau ca o «problemă spinoasă, traducea din latină în română». Trebuie să renunșăm ca o asemenea afirmație în rece măsura unei discuții științifice. Nici la celebra *Schola Palatina* întemeiată de Carol cel Mare, la Aix-la-Chapelle (Aachen) - unde fuseseră hemati de împărat, din tot cuprinsul imperiului Romano-Germanic, cu misiunea de a «reconstrui» latina Biblică - aici până astăzi (E.R. Curtius o recunoaște!) nu se știe ce fel de limbă latină vorbeau între ei eminentii latinisti reformatori: latina lui Cicero și Virgilius sau oarecare limbă romanică vernaculară în sec. VIII-IX?

Doamna Someșan, în schimb, crede că Românii ardeleni, adunați de Biserica Romei în «mari colegii» iezuite nu-și vorbeau - între ei, în școală limba maternă (deși frecventaseră școli omânești!) de teamă că nu vor ajunge la «elita intelectuală!» Tocmai cei care citiseră operele scrise în limba română le lui Dimitrie Cantemir, pe care se trăduiau a-l imita! Tocmai cei ce încercau să cultive limba română literară!

Nu putem înțelege un astfel de raționament.

4. CEEA CE nu a înțeles doamna Someșan din articolul nostru este faptul că noi nu am pus în nici un fel sub semnul îndoielii cunoștințele

aprofundate de limba latină ale învățătorilor noștri ardeleni din secolul XVIII. Acești înobilizați țărani liberi români din «scaunul săsesc» al Ardealului, dorind a se afirma prin studii și cultură între «stările» privilegiate ale Imperiului, își însușiseră o bună instrucție în literale latine, în școlile prin care trecuseră: «știau» bine latinește! Marturie pot fi frazele intercalate în scrisori (mai ales în corespondența cu Ioan Bob, adeptul latinismului catolic integral).

Inocenție Micu-Klein își începe studiile la gimnaziul iezuit din Cluj, iar de aici, în 1724, trece la Universitatea iezuită din Trnava (în Slovacia, atunci *Horné Uhryj*, Ungaria de sus), unde în cadrul «studiilor generale», studiaza teologia. În 1728, student fiind încă, a fost numit episcop (de fapt, înscăunat în 1732).

Samuel (Maniu) Micu-Klein face, în schimb, studii în Blaj (chiar în școala înființată de unchiul său). Devenit călugăr, rigidul Petru Pavel Aaron, episcopul, îl trimite la Viena, unde se înscrie în Colegiul Pázmány (pentru studii teologice), dar și la Universitate (care, atunci, începuse a ieși de sub controlul iezuiților), unde studiaza filosofia și limba germană (până în 1772). Mai târziu, prin 1779, îl găsim din nou în Viena, «prefect» de studii în colegiul Santa Barbara (unde cunoaște pe Gh. Șincai). În 1780, Samuel Micu, publică celebra sa *Elementa linguae dacoromanae*, revizuită și completată de Gh. Șincai. Cel mai cultivat dintre ei, Gh. Șincai, după școala ungurească din Săbed și cea românească din Samsud, a trecut din colegiul *reformat* din Târgu Mureș, la gimnaziul iezuit din Cluj - după care ajunge, împreună cu Petru Maior - la *Propaganda fide*, la Roma (unde cunoaște pe cardinalul Ștefan Borgia și are acces la arhivele Vaticanului). Șincai studiaza și el limba germană la Gimnaziul Piaristilor din Bistrița.

5. DAR ÎN toate aceste școli, cursurile nu se țineau numai în latină. Maghiara și germana erau de rigoare. Afară de aceasta, nici Samuel Micu, nici Gh. Șincai nu studiau numai teologia. Studiile laice îi atrăgeau. Ei studiau pentru ei înșiși.

Este adevărat, învățătura primită, în aceste școli, forma - pe atunci - elitele intelectuale ale Transilvaniei.

Această instrucție în latină, în maghiară și în germană era, probabil suficientă lui Samuel Micu și lui Gheorghe Șincai să publice *Elementa linguae dacoromanae sive valachicae* dar și lui Șincai, singur, ca să alcătuiască *Grammatica latino-română* (1783) (în română). Cu ajutorul episcopului Ignatie Darabant și al «cercului literar maghiar» din Oradea, Gheorghe Șincai compune o «elegie» în hexametri latini *Elegia Nobilis Transilvani*, (publicată în *Orodias*, în Oradea Mare, în 1804 de către un Ladislau Nagy de Peretsen). Dar operele sale sunt scrise (și tipărite) în limba română (în special *Hronica Românilor și a mai multor neamuri*, 1811 - pe care ar fi voit «să o întoarcă pe latinie»).

Cunoscând astfel de fapte, mai avem dreptul de a afirma - așa cum face doamna Someșan - că Ardelenii noștri «gândeau în latină», că «regulamentele școlare interziceau sever utilizarea lim-

bii materne» etc. etc.? De ce dorește D-na Someșan să fie ei înșiși? D-na Someșan ar trebui să știe că Samuel Micu-Klein și Gheorghe Șincai erau ținuți în dușmănie (Șincai chiar bătut, destituit și întemnițat) de renegatul episcop Ioan Bob, partizan inflăcărat al latinismului «de elită» și al catolicizării integrale (v. a noastră *Individualitatea limbii române* II 1978, pag. 138-143).

Inocenție Micu-Klein și urmașii săi au respins întotdeauna încercările de «latinizare» catolică a Bisericii lor unite cu Roma. Prelații Școalei Ardelene năzuiau către o *confesiune a tuturor românilor* (v. Alexandru Lungu, *Școala Ardeleană* 1975, p. 100; v. Cesare Alzati, *Chiesa «greca» e chiesa «latina»*. *Storia e ideologia*, în *La nuova Europa*, 5, nr.5 (269), sept.-oct. 1996, pag. 13: «Românii din Transilvania s-au unit cu Biserica din Roma în credință, nu în «lege», care rămâne cea grecească, a tradiției»). «Unia», «Uniația» adică unirea religioasă cu Roma a fost un mijloc - nu un scop. Iar latinismul o împlinire a credinței strămoșești, nu o ruptură totală cu ortodoxia. Cei dintii prelați greco-catolici trăiau, într-un fel, un *sincretism confesional și cultural*.¹⁾

6. IATĂ de ce limba latină constituia pentru ei, mai înainte de toate, o *expresie culturală*, o a doua limbă. Cea oficială, a «elitelor». Nu avem - nici nu putem avea - date sigure privind utilizarea latinei în alte circumstanțe: presupunerea că «gândeau în latină» sau ca «traduceau din latină în română», nestăpânind bine româna (literară, mai ales) este o exagerare. Ei recurgeau la limba latină numai în opere cu caracter «oficial», teologic și gramatical-filologic și politic-istoric. Lucrările lor magistrale, istorice erau dublate (sau dezvoltate) prin texte în limba română, alături de cele în latină (de obicei, cele din urmă sunt fragmentare). Ceea ce înseamnă că și Samuel Micu, și Gh. Șincai scriau cu ușurință în românește (se pare chiar ca Gh. Șincai scrisese o gramatică românească cu litere «illyricovalachiceae!»). *Ei scriau*, deci, și cu litere cirilice!

Iată de ce credem că învățatii noștri Ardeleni, oricât de aprofundat ar fi studiat latina în colegii și în gimnaziile teologice catolice, nu aveau deprinderea de a redacta curent, *manu propria*, fără ajutor, texte întregi, într-o limbă latină, gramatical și stilistic fără eroare.

Dorința noastră străveche de a avea, în spațiul cultural românesc, semne ale unei culturi latine cât mai timpurii, a putut face din reprezentanții curentului innoitor al Școalei Ardelene, latinisti à outrance, într-o exclusivitate intelectuală elitistă separatistă și desolidarizantă.

Nimic mai fals! O astfel de atitudine avea, în schimb, episcopul Ioan Bob (și o presupune d-na Someșan!), în conflict cu care a intrat și - a avut mult de suferit - Samuel Micu, dar mai ales Gh. Șincai. «Învățatii Școalei Ardelene au mili-

¹⁾ Chiar și *Histoire de la Transylvanie* (Ed. Academiei, Budapesta, 1992) subliniază faptul că prelații ardeleni uniți «nu împărtășeau concepțiile anti-ortodoxe; ei erau foarte erudiți în materie de drept canonic ortodox», p. 420).

tat cu toată ardoarea împotriva transformării Bisericii unite într-un mijloc de scindare a poporului român în două comunități naționale» - arată și Ion Lungu, *Școala Ardeleană*, ed. cit., p. 103).

Latina învățătorilor ardeleni ai sec. XVIII era pusă - teoretic - (în slujba limbii Românilor). Ei nu au vrut niciodată să devină «elitele latinizante» ale poporului lor transilvan!

7. ÎN ACESTE condiții, ideea unei latinizări culturale integrale nu-și găsește confirmare. Reprezentanții Școalei Ardelene «gândeau», vorbeau și scriau românește - utilizând latina în scopuri ecleziastice oficiale necesare sau ca o limbă de circulație culturală.

D-na Someșan, întemeindu-se pe afirmația Cardinalului Millini, privind refuzul lui Inocenție Micu-Klein de a-și scrie demisia în limba română, consideră ca... «traducerea din latină în română» pune probleme bietului «Vlădica» prizonier la Roma. *Nicidecum!* Era numai un subterfugiu (canonic) pentru ca dușmanii săi să nu folosească demisia sa scrisă în limba română împotriva lui însuși, răspândind-o în Episcopia Ardealului printre Români - enoriașii săi, credincioșii Unirii cu Roma. Putea oare să facă Vlădica o asemenea faptă care era împotriva «oilor cele cuvântătoare», a căror «spăsenie siesi (era) încredințată»? De aceea, spune Ulbini, el declara că «nu e în stare să scrie în această limbă», că «nu o posedă în deajuns», etc.

Ceea ce era, bineînțeles, un *premeditat neadevăr!* Dovadă, scrisoarea discutată redactată în limba română, «într-o frumoasă limbă română» (după cum scrie Francisc Pall). Nu trebuie să excludem însă nici ipoteza că Vlădica nu dispunea în limba sa românească de întreaga terminologie oficială și de expresiile ecleziastice pe care le cerea redactarea unui asemenea act. De unde, recursul la latina - scrisă de el? - din necesitate.

8. REZULTĂ din cele arătate până acum că intelectualii Școalei Ardelene - mai ales cei ce erau în funcții bisericești - dispuneau de mai multe registre de limbaj (stilistice): 1. Limba latină oficială, culturală, ecleziastică. 2. Limba română a literaturii scrise în limba română. 3. Limba română vorbită (în corespondență). Bineînțeles, aceste trei ipostaze stilistice se combinau între ele, precum se vede din acest fragment din scrisoarea (din aprilie 1764) a lui Inocenție Micu-Klein (am vorbit despre această scrisoare în articolul precedent):

«sâltează și să veselește dimpreună cu supușii împărăției sale toată Europa pentru înălțarea fiului său în craiul cel nou al românilor i proci. Să se îndure milostivirea împărăției sale să vă îmbrace pe frațiiile voastre și cu trimiterea mea iară la ipiscopie etc.

Alăturat, iată alt fragment într-o limbă vorbită mai puțin cultivată:

(nu) *hazna mea, ci a neamului până ce am căzut și în urgia pizmașilor, carii neputînd răbda pînă ce m-au scăpat și pîrit cu minciuni pe supt ascuns, pînă ce m-au scos de acolo, scriînd pe ascuns la Înalta Curte, că, de nu să va rîndui alt Vlădica acolo, pe scurtă vreme nice pomana (= nici pomeneală) va fi în Ardeal de S. Unie etc.*

Școalei Ardelene

«Baronul» Micu-Klein de Szad rămânea, în cultura-i *fundamentală*, cu toate trecerile lui prin gimnazii teologice, în ciuda permanenței sale prelunge, la Roma - un Român care nu este și nu scrie altfel decât unul de dincolo de Carpați! De altfel, nu dorise Vladica această «Sintă Unie» (cu Roma) pentru *toți Români!*

9. PUȚINE sunt elementele latinizante și în corespondența particulară a nepotului său, Samuil Micu-Klein, chiar dacă acesta era autor al celebrei *Elementa linguae dacoromanae sive valachicae*. Iată-i una dintre scrisori:

scrișese Vlădicul Clain de la Roman, cum că bucuros ar avea, dacă vreunul din nepoții lui, au frate-meu mai mare, au eu, s-ar face călugăr. Deci Vlădicul Aaron, înțelegând aceasta, m-au luat în seminaru...și toată lipsa-mi plinea etc.

Nu se poate spune că Samuil Micu-Klein, «gândind în latinește», nu știa să scrie în limba-i nativă - așa cum susține d-na Someșan. Nepotul »Vlădicului Klein» scria în latinește (sau primea de la Roma) cunoscutele *Dissertationes* (1781, 1782) despre Biserica greco-catolică, scria, în românește, *Teologia moralicească* sau traducea, în românește, din scriitori latini teologi - iar, când scria *Istoria, lucrurile și întâmplările Românilor*, se adresa cititorilor sai în stilul patetic al lui Dimitrie Cantemir (*tu, o cuvântătoriule Române, primește această puțintică, dară cu multa osteneală și privegheare istorie a neamului tău!*). *Nimeni*, după cite știm, nu a comparat versiunea latina anterioară (*Brevis notitia historiae Valachorum...*) cu versi-

unea - dezvoltată a *Istoriei...* menționate mai sus. Abia când se va realiza această confruntare, vom afla cât de variate erau posibilitățile stilistice ale autorului. Și dacă avem a face într-adevăr cu o *auto-traducere*.

În orice caz, afirmațiile d-nei Someșan privind «dificultățile de a gândi și de a scrie în românește, pentru că, altfel, «nu ar fi ajuns în elita intelectuală, nici în cea publică» - nu au nici o acoperire. Cum o pură închipuire sînt și «particularitățile baroce» ale latinei cultivate de «iezuiți». Bieții noștri învățați români din Ardeal! Numai de...«latina barocă», nici luaseră cunoștința, nici că le păsă! Ei foloseau încă pe a *sluji* în loc de a *servi*, pe *slobod* în loc de *liber*, pe *hazná* (maghiarism) sau pe *i proci...* Nu era de loc ușor a-și «întoarce» scrierile din rumânie pre-jătinie!

Greu trebuise să fi fost și altor Români, care scrieseră opere compacte în latină, într-o latină, bineînțeles corectă - sau corectată. Ipoteza noastră - *realistă* - că latina corectă avea nevoie de îndrumători sau de ajutor lingvistic nu poate într-o nimic «supăra» pe cei ce caută adevărul (lăsăm la o parte constatarea că în textele scrise de cei doi Micu-Klein și de Gh. Șincai se amestecă latina cu italiana).

De bună seamă, o analiza atentă a manuscriselor (chiar a celor, în latină, sînt fragmentare) poate contribui la clarificarea acestei probleme.

10. BINEÎNȚELES, asemenea chestiuni nu s-au ridicat încă în cultura noastră. Ne mîndrim că avem scriitori români în limba latină (unii îi caută prin sec. III-IV), ne place să cre-

dem că intelectualii Școalei Ardelene ar fi vrut să aparțină «elitei publice» transilvane (nemaștiind «să gândească» decât în latinește!) - am uitat însă a ne pune întrebarea: oare toți aceștia care, în secolele XVII-XVIII prezentau opere în limba latină, le scrieseră ei înșiși, *manu propria*, sau și-au lăsat condusă fraza, în mod normal și de alții, docti specialiști în limba medievală?

Acesta era, de altfel, esența demersului nostru precedent. Să înțelegem - cu realism și cu calm - că nu se pot scrie opere în limba latină (nici într-altă limbă) fără greșeală gramaticală, fără o atentă alegere (selectie) a lexicului, a sinonimelor și a nuanțelor. Oricât de multe ar fi fost colegiile urmate și orele de învățământ...

Și ce ar fi, în definitiv, atât de «dezonorant» pentru noi, Români, dacă cei ce scriau, în secolele XVII-XVIII (tardiv față de cultura latină umanistă a Occidentului) ar fi avut alături, consilieri sau chiar colaboratori (în cazul Ardelenilor, eclesiastici italieni sau italofoani) mai bine înșcoliți și mai familiari cu literele latine? Desigur, întrebarea poate părea oțioasă. Ei și? Istoria literară operează cu texte *finite*; ea a ignorat întotdeauna asemenea operații *avant-texte*, care sunt de competența filologiei (istorice). Și totuși! Istoria socio-culturală se poate interesa de asemenea aspecte. De fapt, oricine scrie într-o limbă - străină -, fie și o limbă «moartă», precum latina, oricât de bine ar cunoaște-o, oricâtă cultură ar fi acumulat în această limbă non-nativă, are nevoie, implicit, de o «corectură ulterioară» redactării textului. Mai ales când acesta se întinde pe zeci de pagini. De aceea întrebarea pe care ne-am pus-o

noi (privind pe cei din Școala Ardeleneană) este legitimă: câtă latină știau autorii pentru a putea scrie paigni și volume în limba latină?

11. DAR să deplasăm discuția noastră și în alte cazuri. Întrebarea se poate pune în privința lui Dimitrie Cantemir. Prințul ostatec și mai târziu, Domnul Moldovei era foarte bine instruit în școli înalte, într-un Constantinopol continuator al Bizanțului. Se afirmă - în baza cunoașterii manuscriselor - că operele sale, numeroase, în latină și greacă, ar fi fost scrise *manu propria* (poate ajutat de vreun copist). *Dar câtă deosebire față de scrierile învățaților Ardeleni!* Operele scrise de Dimitrie Cantemir în limba română (*Istoria ieroglifică, Divanul* și mai ales *Hronicu Romano-Moldo-Vlahilor*) sînt bogat impregnate de neologisme latine și grecești: autorul își dovedea cultura prin insuficiența (lexicală) a limbii românești (interferențe între limba 2 și limba nativă). Și astăzi avem nevoie de glosare spre a-i citi și înțelege operele.

Cantemir contrazice întru totul de mersul doamnei Someșan. Erudiția, cultura bogată, poliglotă acumulată într-un mare centru de cultura precum era, pe atunci, capitala Imperiului Otoman operele scrise în latină sau în greacă (roc probabil al unui studiu clasic aprofundat) nu i-au putut *cătuși de puțin* «turbura» exprimarea în limba nativă, nici conduce la «ezitarea de a scrie în română» sau la «a gândi în latină». Dimpotrivă: limba română literară pe care o scria Dimitrie Cantemir *reflecta cultura autorului*. Ceea ce era de demonstrat!

12. RĂMĂNE însă, în urm. lecturii articolului preopinentei noastre o amarăciune intelectuală profundă.

Doamna Someșan ne acuză de «*insinuări*» («textul înlocuiește argumentele prin insinuări») și caută, dincolo de ideile noastre, un «subtext». Pentru D sa, ceea ce am scris noi este «*un nereușit exercițiu pe linia... demitificărilor*».

În acest caz, discuția capătă alte dimensiuni. Încercând a ne pune întrebări ulterior controlabile filologic și numai filologic, *cautând adevăruri culturale istorice*, noi am devenit, vorba «*țensurii*» chesaro-crăiești de atunci, *carcere e patibulo digni*: autohtonisti, anti-lati niști, deci anti-Români etc.

Noi am încheiat, însă, această discuție.

Alexandru Niculescu

N.B. Recunoaștem însă că, în graba redactării concise și, mai ales, tinând seama și de trecerea lui Gheorghe Șincai prin Viena, am lăsat - inadvertență! - să se înțeleagă că Gh. Șincai ar fi colaborat cu Samuel Micu-Klein la alcătuirea celor două *Dissertationes de teologia greco-catolică* - pe care și, acum, le-ar considera, a fi fost, de fapt, texte canonice compilate sau trimise de la Roma (fiind vorba de texte teologice fundamentale). Aceasta amalgamare grăbit (dar, bineînțeles, *greșită*) este calificat de doamna Someșan: *flagrantă carenă de informație!* Ca și cum textele în discuție nu ar fi atribuite exclusiv lui Samuel Micu-Klein, în orice manual, *elementar*, de literatură română!

Anunțuri magice

AM MAI vorbit în această rubrică, cu aproximativ un an în urmă, despre «limbajul vrăjitoresc» modern, așa cum apare el în anunțurile de mică publicitate ale ghicitoarelor și prezicătoarelor, ale practicantelor contemporane de varii tipuri de magie. M-am referit atunci mai ales la trăsăturile lexicale ale textelor în cauză și la efectul stilistic produs de amestecul de cuvinte și sensuri tradiționale cu terminologia de ultimă oră a afacerilor. De fapt, anunțurile (devenite între timp foarte numeroase) sînt fascinante în ansamblul lor, ca tip de text, și mai ales prin incoerența pe care o produc, supralicitate, strategiile lor persuasive uneori contradictorii. Cele câteva observații pe care le prezint în continuare se bazează pe un număr de anunțuri de mică publicitate aparute în ultimul an în ziarul «România liberă», la rubrica *Diverse*.

Cele mai multe anunțuri cuprind numele prezicătoarei, ba chiar încep cu acesta. Numele înseși - nu știu dacă întotdeauna reale sau doar alese ca pseudonime artistice, profesionale - sînt caracteristice: multe sînt nume de botez fundamentale din onomastica tradițională, evocînd într-o anumită măsură și repertoriul folcloric al basmelor: *Ana, Maria, Ana-Maria, Ioana, Sultana, Minodora, Dafina, Margareta*. Există și excepții, precum mitologica *Atena* sau moderna *Beatris*, după cum există cazuri mai banale, mai greu încadrabile - *Luminița, Rodica* - și chiar nume străine ca *Suedia* sau *Brățara*. Prezentarea e impersonală și neapărat respectuoasă, numele fiind însoțit de termenul de reverență: «aceste două obiecte se află la doamna Dafina»; «Doamna Margareta, doamna Ana, doamna Maria au un sediu deschis pentru ghicit în cărți, cafea»; «doamna Brățara răspunde la tel.(...)». (Cititorului suspicios, care presupune că emițătorul impersonal e în realitate una și aceeași persoană cu vrăjitoarea însăși, autodesemnarea reverențială îi pare, desigur, comică.) O garanție de profesionalism e oferită de cuprinderea într-o tradiție magică, într-o descendență care conferă autoritate. Harul sau darul vrăjitoresc sînt moștenite de la o rudă apropiată, de la o persoană prezentată ca o ființă reală - proiect-

tată însă în mitologie prin nume ori prin vîrstă: «a moștenit harul de la mătușa sa *Frunsoleana*, care a trăit 126 de ani»; «nepoata celebrei *Omidă*» etc. Se constată în genere o ruptură onomastică la schimbul de generații: numele strămoșelor sînt, statistic, mult mai ciudate decît cele ale moștenitoarelor; o demonstrează, de pildă, «*Atena* - fiica clarvăzătoarei *Cîmpina*», și desemnarea specializării face parte din protocolul de captare a interesului; deși serviciile oferite (o listă destul de lungă) sînt cam aceleași, termenul profesiei variază: «prezicătoarea *Dafina*», «vrăjitoarea *Maria*», «clarvăzătoarea *Atena*», «ghicitoarea *Luminița*» etc.

Unele dintre incoerențele textelor provin din tensiunile lor subterane - de pildă, din ezitarea între a sublinia sau a nega conotațiile de mediu țigănesc, strîns legate de instituția vrăjitoriei. Nu se poate nega existența stereotipului (internațional) al țigăncii ghicitoare - persoană înzestrată cu intuiții speciale și depozitară a unor învățături străvechi. În principiu, un asemenea stereotip ar putea fi speculat pentru a conferi mister și autoritate profesiei. La noi, el riscă totuși să fie compromis de stereotipul etnic negativ al țiganului; în plus, e concurat de tipul folcloric - tradițional și național - al babei vrăjitoare. E semnificativ că anunțurile nu invocă identitatea etnică țigănească; o sugerează cel mult, prin cele câteva nume mai străine ale vrăjitoarelor sau ale strămoșelor acestora, sau prin fotografiile. Spre deosebire de text, fotografia - acolo unde apare - se bazează tocmai pe conformitatea cu prototipul vrăjitoare țigănci, în varianta autohtonă (cu basma, uneori chiar în costum popular). Oricum, afirmate explicit sînt alte identități etnice: maghiară - doamna *Dafina* din Ploiești, nepoata *Frunsolei* «este ungueroaică de origine din Budapesta»; o femeie recunoscutoare mulțumește «*Anei Maria, ungueroaică, că m-a rezolvat*» - și, desigur, românească: «doamnă româncă ghicesc în cărți, cafea».

PĂCATELE LIMBI

de Rodica Zafiu

A îndura și a (de)scrie istoria

(Urmare din pag. 12-13)

ÎN *Istoria modernă a României* - ceea ce în sistemul de referință construit de carte nu pare a fi sinonim cu *istoria României moderne* - suită de personalități polimorfe s-au implicat autoritar, ca protagoniști în veritabile drame ale puterii: "Această epocă poate fi citită precum Shakespeare odioasă de Jan Kott, ca o dramă istorică fără sfârșit, cu falși *saviours* care se revela a întruhipa mereu *the evil*. Pe moment însă, fiecare dintre cei trei pretendenți la puterea absolută intenționează să instauzeze *ordinea*, în raport cu *haosul* adus de cel precedent." Pe parcursul cărții sale, Sorin Alexandrescu face sistematic trimiteri pertinente la scenarii dramatice, nu numai shakespeareiene, sau la scheme mitice, în care evoluează exemplar cei doi Oedip, Tezeu, Eroul tinăr, Tătal protector ș.a.m.d. Față de probabilitatea de a se mai construi scenarii dramatice, cu ocupanți tranzitorii ai unor roluri pre-existente, pentru a se da seamă de traumele istoriei contemporane, Sorin Alexandrescu adoptă însă o atitudine mai curind dubitativă: "O altă întrebare este însă dacă perspectiva aristotelică asupra tragediei pe scenă poate fi aplicată oamenilor reali din istorie. Poate că da, poate că nu. Neputind tranșa aici o asemenea problemă, remarc doar că asemenea drame azi, oricum nu se mai poartă. Altfel decit pentru vechii poeți tragici, drama pentru noi este mai curind cea a corului decit a actorilor principali, a celui cor exclus din jocul puterii, dar sortit, deși nevinovat, să-i sufere hachițele."

Stimulantă și provocatoare, asumându-și o inițiativă oportună și, pînă la un punct, inevitabilă, cartea lui Sorin Alexandrescu va stîrni probabil un val impetuos de controverse. Căci autorul ei ne bruschează inerțiile și comoditățile, invitându-ne să abandonăm eseismul afectiv-inflamat, în beneficiul unor perspective și al unor instrumente mult mai subtile decit cele utilizate curent în studiul perioadei interbelice. Astfel de unelte le descoperă el însuși în naratologie, în semiotică, în teoria textului, sau în sugestiile metaistorismului recent. Cu precizarea că ele nu devin nici un moment normative, lasînd spațiu de manifestare unui pluralism tolerant, elastic și mai ales *autoscopic*: "La aceste întrebări, pe care le simt urcînd

deodată la suprafața textului în acest loc, deși ele se zbat în subtextul întregii acestei cărți, nu voi afla, probabil, niciodată răspunsul - admite Sorin Alexandrescu într-un rînd. Pentru că nici un răspuns nu va putea fi vreodată dovedit cu argumente irefutabile. Orice răspuns nu face decit să proiecteze în istorie imaginea satisfăcută sau disperată - pe care eu, sau cititorul, o are în momentul dat, despre poporul său și despre elita acestuia."

Nu ezit, deci, să susțin că *Paradoxul român* marchează o turnantă în discursul despre perioada interbelică, în calitatea sa de tentativă sistematică și articulată teoretic de a clinti inerția și de a pulveriza monologismul. Un contrapunct contrastiv ne-au oferit, în schimb, dezbaterele publice provocate pînă în prezent de carte. În mod... *paradoxal*, discursul unei bune părți dintre comentatori trebuie să fi constituit pentru Sorin Alexandrescu un obiect simptomatic de studiu. Combatanții - cu precădere istorici - au atacat imeptuos temele puse pe tapet de carte - democrația interbelică, Garda de Fier, dictatura carlistă, România Mare, controversata figură a lui Antonescu ș.a.m.d. Dar au făcut-o nu pentru a evalua strategia de lucru a lui Sorin Alexandrescu, ci pentru a-și impune autoritar versiunile proprii (în mare parte publicate anterior). Mizînd pe monoglosie și pe reificarea unor perspective pretins *privilegiate*, astfel de reacții s-au dovedit în mod frapant inadecvate.

După expunerea, inevitabil simplificantă, a logicii demonstrative a lui Sorin Alexandrescu, o paranteză finală privind caifățele excursului sau devine strict necesară. Cartea este, înainte de orice, captivantă și se citește pe nerăsuflete: poți să fii de acord cu ipotezele sale, sau nu; dar nu poți decit cu greu s-o lași din mînă. Fiindcă, de dincolo de ea, lucrează infailibil - fără să obstrucționeze libertatea lecturii - charisma autorului său, căreia (nu numai eu, aici) îi plătesc tributul cuvenit.

În încheiere, n-aș putea pretinde că am reușit să pun în rezonanță cartea pulsantă, stereoscopică a lui Sorin Alexandrescu cu încercarea mea de a o comenta. Dacă a *trăi și a-ți (de)scrie* propria istorie sint acțiuni diferite și în asemenea grad divergente, cu atît mai puțin devine recuperabilă distanța dintre infăptuirea lui Sorin Alexandrescu și cuvintele scrise aici despre ea.

Katia Fodor

Hrana îngerilor

Aproape blîndă
Sabia
Ce mi-a tăiat
Simturile;
Ultimul lucru văzut,
Din fericiere,
Verde,
Unduitor,
Ultimul sunet,
Un fosnet,
Restul s-a risi pit
Prin memorie,
Seminte mărunte,
Ușoare,
Ca ale mșteacănului.
Astfel am ajuns
Să cerșesc
Voi,
Preamiloaselor
Cuvinte!

Maria preschimbată
De fiul Ei
In alcătuirii
Cuminți și folositoare:
Cîntecul
De venire a toamnei,
(Tesătură destrămată
Veșmântul Ei,
Plecarea păsărilor)
Bruma,
Plînsul Lui
Pe urmele Mamei;
Palmele Ei deschise,
Toate frunzișurile
Către seară!
Îi acoperă ochii
Precum în copilărie.

Desenul perfect:
Soare în plină
Secetă
(Privitor asudat
Care se întrebă:
Cine l-a tăiat
Astfel,
De-a curmezisul
Prin Arborele Vieții?)

Adăpost,
O rană a altcuiva,
Cum ar fi orașul
Sau
Cercurile crescătoare
Care ajung flux;
Trupul mării
Altminsteri,
O măsură a netezimii
Iar zidurile,
Oare ale umbrei?

Hrana Îngerilor -
Surâsul lui Dumnezeu.
Sufletele noastre
Mustind de teamă,
Sfârtecări,
Starea definitivă
De pradă,
Pe cine hrănesc?
Unora le rămân
Cicatricile,
Foarte netede,
Locul mușcăturii
Șters cu sîrguinta
Lacrimei,
Vindecări în stoluri
Ce s-au înălțat
La vreme.

Clopotei de aur
Tîvind catifeaua,
(O conspirație
a trupului
cu auzul
celuilalt.)

Clopotei de argint,
Cărări întretăiate
Prin ger,
Iar Tu, Doamne
Asculti atît de atent
Clopotei de petale.
Nesțiuitor cosașul,
Nesțiuitoare toamna.

Roiuri, hoarde,
Stoluri, turme,
Popoare firești
Ridicînd din pulberii
Și oseminte,
Ierburile,
Ducînd cu sine
Hotarele,
(O urmă de colți,
linia unei ari pi)
Precum și mulțimea -
Tunet,
Incendiul care-i
Urmează:
Arde fânul,
Atelierul olarului,
Pânza,
De curînd albită,
Busuicul
Lîngă icoană.

Zbor de antrenament
(Spicul ce învăță
Clătînatul
Fără a deveni
Adiere)
Și premoniția visului:
Fragmente de navă
În pelinul înflorit,
O stare de îndrăgostire
Lipsită de contur,
Odiha unui soim,
Pasărea priponită
De liniștea învingătorului,
Ograda fierarului,
Lucrînd desăvârșit
Rugina,
Și mai presus de toate
Mesteșugurile,
Plutirea prin aer,
Puful de păpădie.

Loc de pîndă:
Strîmt, ghimpos,
Patima celui care
Așteaptă toamna
În roua lui august
Sau
Iubirea,
Inorog albînd
Pe marginea prăpastiei,
Speriat?
Curios?
Ori poate prins
Fără scăpare.

Copii pe cărare:
Zvonul cuvintelor
Pădurete,
(dulci-amare,
încălzite în
palma strînsă
a amiezii)
Curajul celui
Nesțiuitor.
Blînda lăudăroșenie
A fragilor între umbre,
Colții și fierul
Undeva dincolo
De pădure,
Aproape de livezi,
Deocamdată
Ascunzându-se
În tăcere.

POLIROM

NOUTĂȚI
ianuarie '99

Dorin Spineanu
Natașa blues
Proză scurtă

F.M. Dostoievski
Scrieri politice
Evenimente internaționale

Alexandru Paleologu
**Despre lucrurile
cu adevărat importante**
(Ediția a II-a)

În pregătire:

Dan Pavel

Leviathanul bizantin
De ce scrieți? Anchete literare din anii '30

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978
Brașov, str. Toamnei nr. 7, bl. 4, Tel. & Fax: (068)150318
E-mail: polirom@mail.dntis.ro

CRONICA DRAMATICĂ

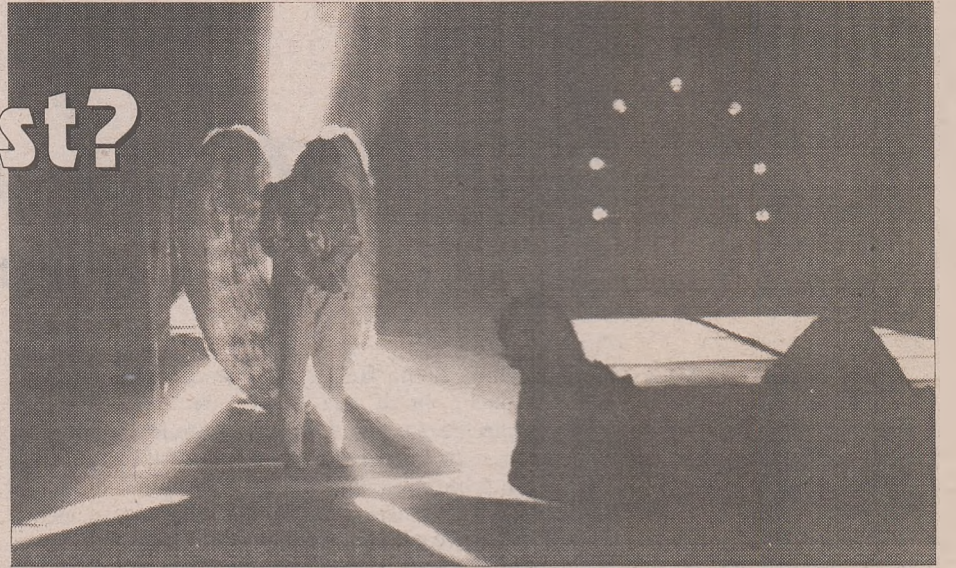
de Marina
Constantinescu

C ÎND am aflat despre proiectul cu piesa *Îngeri în America* de Tony Kushner, proiect ce urma să devină spectacol pe scena Teatrului Nottara, m-am bucurat în primul rînd pentru că s-au obținut drepturile de autor și în al doilea rînd pentru că un text pe tema homosexualității, care a făcut mare vîlvă în America, va avea șansa unei alte puneri în scenă, de anvergură, comparabilă cu cea de peste Ocean. Tony Kushner nu este doar un dramaturg lansat pe orbită după '90, cu toate fluturările de steaguri și entuziasmele de rigoare, cu numeroase premii prestigioase (printre care și *Pulitzer Prize for Drama*, în 1993) pentru piesa *Îngeri în America - Partea întâi: Sfirșit de mileniu*, jucată pe Broadway, pe scenele din Paris, Avignon, Stockholm, Sidney ș.a.m.d. Am ajuns în America și am fost prinsă de suflul exploziei create de acest spectacol. Toată lumea nu vorbea decît despre Tony Kushner, în toate librăriile găseai reeditări ale tirajelor cu volumul *Îngeri în America*, se citeau comentarii, se cereau impresii, chiar și europenilor. Era ceva aiutor pentru mine, care oricum aveam mari dificultăți în a mă acomoda cu ritmurile țării tuturor posibilităților și cu stările ei de extaz emfatic. Pe lângă acestea, am avut ocazia să asist la o conferință despre scriitura dramatică, ținută de Tony Kushner într-o sală impozantă, plină ochi, a Universității din Chicago. Un orator scripitor care făcea din discursul său științific un spectacol, pe care și-l îngăduia să-l și urmărească printre buclele negre căzute peste lentilele ochelariilor. Luată de valul ovațiilor, i-am făcut și eu o poză vorbitorului, cu gîndul că o să ajungă și mai mare, iar fotografia va fi la mare preț. La întoarcerea în țară, am povestit prietenilor despre succesul unui dramaturg și al unui spectacol în America. Am fost mult

Cui prodest?

timp copleșită de imagini și de știința cu care este scos și propulsat pe piață un autor.

Ideea *Companiei Teatrale 777* și a regizorului Theodor-Cristian Popescu de a-l pune în scenă și în România pe dramaturgul, deja celebru, american mi s-a părut ambițioasă și laudabilă. După ce în spectacolul *Copiii unui Dumnezeu mai mic* am pășit pentru prima oară, la noi, în lumea celor care nu aud, descoperind altfel pe scenă limbajul mimico-gestual, cu alte conotații și încărcături teatrale, acum, cu *Îngeri în America*, tatonăm o altă lume, cu alte probleme: homosexualii și homosexualitatea, acceptarea acestui dat sau revolta împotriva lui, aroganța și reținerea, exhibiționismul și boala, durerea, suferința, iubirea și ura, o luptă cu păcatul și cu Dumnezeu, cu prejudecățile și cu propriile limite. O estetică nu a uritului, nu a negativului, nu a răului, neapărat. O estetică a lui Lucifer. Scrisă și elaborată prin anii '80. Văzînd însă această co-producție a Teatrului Nottara, a *Companiei Teatrale 777*, a *Fundației pentru o Societate Deschisă* (cu sprijinul Programului *Caleidoscop Teatral* al UNITER), m-am întristat profund descoperind cumplite jumătăți de măsură, false și exterioare tensiuni, practic o lipsă de dorință și de a explora textul lui Kushner și problemele lui. Pare mai degrabă o bifare de acțiune decît un proiect artistic. O măcinare a unui subiect în gol. Introducerea unui dramaturg cu pretenții sau cel puțin special pe ușa din dos. Este cu mult mai profitabil, pentru un prim contact, să citești piesa în original sau să beneficiezi de traducerea nuanțată și poetică, pe alocuri, a Ancăi și a lui Lucian Giurchescu (nu cunosc dacă mai există și alte variante), pe care o folosește, în versiunea sa scenică, regizorul Theodor-Cristian Popescu. Personal nu am înțeles care este interpretarea acestuia din urmă

Îngeri în America de Tony Kushner. Regia: Theodor-Cristian Popescu. Imagine din spectacol

asupra piesei și mai ales de ce anume a fost interesat să o monteze. Pe scenă se succed momente și situații trenante, adesea fără fior, fără emoție sau tragism, fără forță, legate de mici pauze de schimbare a mini-mului decor, al planurilor, pauze "susținute" de o lumină stridentă și nejustificată, a stroboscoapelor și de o muzică de fond neteutrală. Unii actori se străduiesc, fie și episodice, să-și construiască un traseu al personajelor - Alexandru Jitea, George Alexandru, Mihaela Radescu - dar prea puțin din efortul lor se materializează în prezența scenică.

Costumele Ioanei Alboiu pot fi remarcate doar în sirguința exagerată cu care pune în valoare eleganța ce se vrea fină a unuia dintre personajele principale, Prior Walter (George Alexandru), homosexualul contaminat de SIDA. Spațiul lui Marius Alexandru Dumitrescu, conceput ca un spațiu al bolii, practic decorul este făcut din zeci de radiografii de tot felul, ca o pictură tenebroasă și macabră, nu provoacă nici el soluții spectaculoase, oferind mai degrabă un cadru static. Deși se joacă pe cele două aripi-anexă ale sălii Studio a Teatrului Nottara, asta nu

înseamnă mare lucru, decît o modestă schimbare de amplasamente. O singură excepție, un singur actor care se salvează: Dan Aștilean-Louis Ironson. Cu condiția să stai în primele rînduri ca să poți auzi și ce spune. Personajul său are cu adevărat un drum scenic, coerent, are dramatism în continuă sondare interioară, în istovitoare luptă de dinafară a lașului cu maladia incurabilă a iubitului, este măcinat de propriile limite, vinovății și neputințe. Cu o economie de mijloace folosite în a marca traiectul neli-niștit a lui Louis Ironson, Dan Aștilean reușește singurul rol rotund din spectacol.

Cam puțin însă, pentru un pariu artistic atît de ambițios. Violența problemelor, a bolii devastatoare, a chinului de a-ți alunga datul homosexualității sau a aceluia de a-ți-l asuma pînă la capăt, inclus în a recunoaște contaminarea, prăbușirile interioare rămîn doar în conținutul replicilor. Ele nu țînesc în spectacol, nu urcă pe scenă cu adevărul lor și de-adevăratelea. Sint oprite la jumătatea anului. Ma intreb, atunci, cui prodest această abordare?

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel
Șușară

P ENTRU artele plastice, luna decembrie este, în fiecare an, un fel de sezon al premiilor. Dacă pînă nu demult aceste premii erau o acțiune exclusivă a Uniunii Artiștilor Plastici și ele reprezentau, mai mult de cît recunoașterea unor merite în sfera creației, generoase dovezi de amicitie și adevărate acte umanitare, în ultimii ani lucrurile s-au mai schimbat. Anumite fundații guvernamentale, dar și unele instituții publice sau guvernamentale, și-au propus ele însele, ca o parte a obiectului lor de activitate, să acorde premii anuale pentru creație artistică. Astfel, Centrul Internațional pentru Artă Contemporană (fostul Centru Soros), condus de Irina Cios, a instituit premii anuale pentru mai multe domenii ale creației în care intră și artele plastice, Fundația „Margareta Sterian”, condusă de Mircea Barzucă, oferă premii pentru activitatea muzeografică, Fundația „Alexandru Țipoiă”, condusă de pictorul George Țipoiă, acordă anual un premiu pentru cea mai bună expoziție, iar, de curînd, Inspectoratul pentru Cultură al județului Călărași, ca să-l amintim doar pe cel mai proaspăt venit în acest sistem, condus de scriitorul Ștefan Drăghici, a instituit premiul național pentru sculptură „Ion Vlad” care se găsește acum la prima sa ediție. Tocmai asupra acestora este necesar să zăbovim acum o clipă, întrucît, pe lângă cele acordate de U.A.P., importante prin tradiție, ele sînt cele mai reprezentative prin rigoare și prin profesionalismul lor. Juriile acestor premii sînt formate exclusiv din profesioniști, au detașarea și neutralitatea necesare pentru a nu intra în conflicte de interese cu propria lor activitate și, mai ales, spre deosebire de juriile

U.A.P., au toată puterea de decizie. Astfel, un juriu format din criticii de artă Amelia Pavel, Anca Oroveanu, Ioana Vlasiu și Gheorghe Vida au acordat premiile „Margareta Sterian”, pe anul 1997, după cum urmează: premiul pentru creație muzeografică Marianei Vida și Elenei Ene pentru expoziția *Gravura în relief*, organizată de Muzeul Național de Artă, premiul pentru creație s-a acordat sculptorului Paul Vasilescu, iar premiul pentru cercetare muzeografică i-a revenit Lianeii Tugearu pentru catalogul *Miniatura și ornamentul manuscriselor, vol. I*, editat de Muzeul de Artă. Dacă premiile „Margareta Sterian” răsplătesc performanțele în spațiul patrimoniului și al muzeografiei, premiile Centrului Internațional pentru Artă Contemporană pun accentul pe creația și pe acțiunile neconvenționale, pe acele forme de gîndire artistică și de activitate curatorială care sfidează stereotipurile și ocolesc platitudinea. Juriul actualului ediții, format din criticii de artă Magda Cârnelci și Anca Oroveanu, criticul de teatru Marina Constantinescu, criticul de film Alex. Leo Șerban și compozitorii Liviu Dănceanu și Dan Dediu, a selectat, din șaisprezece nominalizări, următorii artiști și oameni de artă: pentru domeniul *eveniment de artă vizuală*, artistul clujean Alexandru Antiik, pentru *activitate curatorială*, criticii de artă Ruxandra Balaci și Adrian Guță, pentru *domeniul muzicii contemporane*, Ansamblul de percuție GAME din București, pentru domeniul *CD-Rom cultural*, Fundația Arte Vizuale, iar pentru *producție independentă de teatru*, Teatrul ACT din București. Premiul Fundației „Alexandru Țipoiă” pentru cea mai bună expoziție a anului 1998,

Premii și cadouri

aflat acum la cea de-a doua sa ediție (al cărui juriu permanent este alcătuit din pictorul Marin Gherasim și criticii de artă Octavian Barbosa și Pavel Șușară), a fost acordat ceramistei Daniela Făiniș pentru expoziția de porțelan de la Galeriile Etaj 3/4. Iar premiul „Ion Vlad”, aflat la prima ediție, i-a fost acordat, de către juriul format din criticii de artă Constantin Prut, Pavel Șușară și Gheorghe Vida, sculptorului Bata Marianov, organizatorul simpozionului privat de sculptură în lemn de la Gârâna, jud. Caraș-Severin, care trăiește de două decenii în Germania.

Dacă pînă aici lucrurile sînt clare și, cu toate prezumțiile de subiectivitate cu care este privit orice juriu, în afara oricărui suspiciuni de alt ordin, cu premiile U.A.P. ele se schimbă dramatic. Rămase în continuare la dispoziția secțiilor de creație, pe care acestea le răsplîdesc după criterii greu de înțeles, premiile sînt însușite cu o pasivitate jignitoare de către juriu. Chiar dacă acest juriu a avut, la această ediție, nu mai puțin de nouăsprezece membri, reprezentînd toate secțiile și toate zonele țării, și a fost condus de către Teodor Moraru, unul dintre cei mai importanți pictori contemporani, el a fost, ca întotdeauna, un juriu fără putere de decizie, exterior și decorativ. Iar dacă mai punem la socoteală și faptul că în componența sa nu a fost decît un singur critic de artă, Ioana Vlasiu, faptele devin și mai limpezi. În cadrul acestui mecanism al premierilor, în care nimeni nu își asumă vreo responsabilitate pentru că ea este pasată abil între secții și juriu, se poate întîmpla orice. Iar acest orice, în cadrul actualului ediții, se numește simplu: *cumetrie administrativă*. Din cele șaptesprezece premii, oferite banal și lip-

sit de imaginație pe secții și pe genuri, șase sînt acordate conducerii Uniunii Artiștilor Plastici și unor șefi de filiale, iar două dintre ele chiar unor membri ai juriului. Așadar, marele premiu îi revine lui Nicolae Alexi, președintele UAP, premiul special lui Dumitru Șerban, vicepreședinte, premiul pentru artele focului, Mihai Tomșaneanu, secretarul secției, iar premiul pentru grafică lui Rareș Pantea, președintele Filialei București, care, în 1997, a avut o expoziție de... pictură. Ioan Augustin Pop, membru al juriului și președinte al Filialei Oradea, a luat premiul pentru pictură, iar Mihai Chiuaru, de asemenea membru al juriului și președinte al Filialei Bacău, a luat premiul pentru..., și aici plonjăm în plin suprarealism, „creație pictură religioasă”. Ceea ce se vrea să spună că este pentru altceva decît pentru pictură, adică pentru *creație pictură*, și nu pentru o pictură oarecare, ci *pentru una religioasă!* Orice alt comentariu este inutil, cum inutilă și jenantă este enumerarea tuturor premianților. Iar din această situație nu se pot desprinde mai mult de două concluzii: una cu titlu de prezumție, și anume că treizeci la sută din cei mai valoroși artiști ai anului 1997 sînt chiar la conducerea U.A.P. și în juriu, și o alta, cu titlu de certitudine, că acolo unde nu există responsabilități clare și rigoare morală, și cele mai bune intenții devin derizorii. Din această pricină toate celelalte premii enumerate mai sus au o demnitate firească, iar cele acordate de U.A.P., chiar și acolo unde valoarea celor premiați este incontestabilă, par triste afaceri de familie.

Adică primele par *premiu*, iar celelalte *cadouri!*

CRONICA
FILMULUI

de Eugenia
Vodă

Între legea dosarelor și legea inimii

S-AR PUTEA spune ca nu e totul pierdut în cinematografia noastră (care a dat, anul trecut, doar trei premiere!), de vreme ce un regizor tânăr, cum e Marius Theodor Barna, absolvent de regie din '94, se afla, în '99, la al doilea film. Primul, numit *Război în bucătărie*, a fost difuzat, pînă acum, doar pe micul ecran, și a fost primit "amestecat" (mă număr printre cei care nu au văzut în el o reușită). Acest al doilea film, *Față în față*, marchează, pentru regizor, "un progres profesional". Se vede limpede că avem de-a face cu un cineast care știe să scrie un scenariu, care știe să stăpînească mecanismul complicat al facerii unui film. Un regizor serios și tenace, apt să-și construiască, dacă nu neapărat "o carieră", în mod sigur o filmografie. Într-un peisaj cinematografic ca al nostru, inevitabil plin de perdanți, Marius Barna face, așadar, figura de câștigător. Dacă cititorii se vor întreba cum mai arată un câștigător al zilelor noastre, atunci pot afla cum l-am descoperit la conferința de presă: un tânăr cu un aer fragil și civilizată, de o politețe subliniată ("doamna Maia", spune regizorul vorbind despre Maia Morgenstern, de care nu-l despart prea mulți ani!). E greu de spus cît orgoliu și cîtă siguranța de sine se ascund îndărătul acestei modestii afișate. Cert este că, la conferința de presă, din vorbă în vorbă, regizorul l-a invocat pe Bergman, căruia, am înțeles, i-a studiat toate filmele "despre cuplu" și-a

Față în față * Scenariul și regia Marius Theodor Barna * Prod. Rofilm și Fundația Artis * Imaginea: Alexandru Solomon * Decoruri: arh. Ștefan Antonescu și Corina Hărădău * Cu: Maia Morgenstern, Șerban Ionescu, Mircea Diaconu, Șerban Pavlu, Magda Catone, Adrian Titieni, Horațiu Malăele, Mircea Rusu, Coca Bloos, Ion Fiscuteanu ș.a.

descoperit că "din nici unul nu lipsește bătaia"! Cu puțină malițiozitate, s-ar putea spune că modelul suedez a funcționat în materie de bumbăceală și de strigăte, nu și de soapte... Dacă tot a fost pomenit Bergman, care ar fi "diferența fundamentală" dintre un B. și alt B.? La Bergman, ca într-o hipnoză, ești absorbit în cîmpul magnetic al unui cuplu, și nu te mai poți smulge; ca și cînd ești prins într-o navă spațială, din care nu poți coborî cînd poțtești, și în care ți-ai pierdut forța de gravitație. În cazul filmului *Față în față* stai liniștit în fotoliu și studiezi drama, căreia îi simți resortul demonstrativ și îi vezi *coaja*; iar miezul îl percepi ca pe o *punere în ecuație*. "Ce-ar fi dacă?" Ce-ar fi dacă, în epopeea dosariadei, o celebră poetă ar descoperi că...

Deși nici în România nu ducem lipsă de cazuri dramatice și spectaculoase, regizorul a preferat să se inspire dintr-un caz din fosta RDG: o "poetă protestatară" a descoperit, după caderea Zidului și a Cortinei, ca soțul ei iubit a fost, ani de zile, informator, și ea habar n-avea! Cum va reacționa personajul? Dar cuplul? Ce vor face, *față în față*, doi oameni legați unul de altul, care s-au trădat și s-au făcut de ris în vîzul lumii? O situație posibilă, de la circiuma din drum (...și-o rîde lumea de noi, cum se bat două nevoi"), pînă la proporții planetare (vezi cazul Hillary-Bill). În filmul nostru e vorba de proporții naționale. "Cazul Petroni" intră în topul stîrilor. Societatea năvălește în intimitatea cuplului (idee excelent exprimată grafic în afișul semnat Matei Călția). Protagonistii se agită, sint cutremurați, se chinuie, se perpelesc, se altoiesc reciproc, fac amor, crapă de atîta suferință, iar tu, spectator insensibil, îi studiezi fără să te simți implicat. "Nu sînt genul de regizor care lucrează cu actorii cu revolverul", spunea regizorul la

conferința de presă. Cred însă că, la un film de acest gen ("de interior", "psihologic"), revolverul ar fi fost de luat în considerare! Doi actori foarte buni: Maia Morgenstern - celebra poetă protestatară trădată de soț, și Șerban Ionescu - celebrul ziarist care, sub numele de cod Poetul, a produs, cale de 20 de ani, informări literaturizante în care apar, printre altele, "gambel" poetei și poziția ei în problema epilutului - , doi actori bine consolidați "arată ce pot", dar, în mod vizibil, joacă, iar jocului lor le lipsește tocmai acea *nebulie* adîncă și adevărată, care ține, indeobște, de "revolverul" regizoral. Regizorului - logic și rezonabil - îi lipsește complet "nebulia creatoare" (sau nu are curajul să și-o descopere). Cinematografic vorbind, filmul funcționează foarte bine: scenografia respiră adevăr, imaginea are suplețe și profunzime, montajul e alert. E cinema, dar prea puțin *viață*! Artificialitatea se insinuează pe porțiuni întregi: vezi relația cu fiica, acest "caz" e mult mai dureros decît "cazul vedetelor Petroni": el sugerează condiția unei întregi generații, povestea atîtor ratări tăcute și neștiute, datorate unor turnătorii colegiale sau unor simple adieri de vînt!

Cred că "drama" ar fi avut de cîștigat dacă s-ar fi plasat printre "oameni obișnuiți", și nu "la vîrf". În loc să se identifice cu personajele și cu durerea lor, spectatorul în-

În pat cu dosariada (Maia Morgenstern și Șerban Ionescu în *Față în față*)

cearca, difuz, să descifreze posibile analogii cu actualitatea românească. E un merit al regizorului că a optat pentru o "problematică" incitantă, într-o lume în care "legea dosarelor" continuă să fie la ordinea zilei. Dar soluția dramaturgică din final mi se pare cel puțin discutabilă. După ce se zvîrcolește 24 h ("24 de ore infernale!", vorba textului publicitar), după un șir de istericale, cuplul înghite hapul! Cei doi ies în fața casei, ca să dea declarații ziaristilor, ca pe peluza de la Casa Albă, și declară: El ceva cu Securitatea care continuă să ne joace, iar Ea - Ea, lovitură de teatru, declară gravă, rigidă, impecabilă: "am fost tot timpul la curent"... (cu "activitatea" soțului, se înțelege). Cuplul rezistă, cu prețul *perpetuării minciunii!* Fară a fi o adeptă a maniheismului, nu cred că o "poetă protestatară" autentică ar putea reacționa așa. Ar însemna să se nege pe sine, ar însemna o sinucidere. Cred că nici "rațiunile inimii" (și nici cele ale dosarelor) nu pot face un artist adevărat să aleagă salvarea aparențelor și asumarea a ceea ce i-a făcut scribă o viață. Dar poate mă înșel.

Deși plin de bune intenții, filmul oferă, în final, în loc de *catharsis*, o confuzie sporită. "El" n-a fost cinstit *atunci*, "Ea" nu e cinstită *acum*. Confuzia atinge o asemenea perfecțiune, încît înghite, de-a valma, binele și răul, turnătorul și turnatul, adevărul și minciuna, șantajul și penitența, victoria și înfrîngerea. Vai de cei învinși? Vai de invingători!

Și, în general, vai de noi.

Din nou în lumina rampei

TEAȚRUL de Operetă "Ion Dacian", împreună cu Institutul Francez din București au prezentat, de curînd, o nouă premieră a *Companiei de Dans Contemp*, intitulată *Zi-Noapte-Zi*, în regia și coregrafia Adinei Cezar.

Din cîte ne putem da seama *Institutul Francez* este unul dintre cele mai active centre culturale străine din capitala noastră și cel care susține cel mai mult dansul. În ultimul deceniu am urmărit o serie întregă de coregrafi români, din cîteva generații, de la cei consacrați pînă la tinerii debutanți, care au prezentat spectacole susținute de acest centru, fie la sediul său, fie pe diferite scene bucureștene.

Prezent la conferința de presă care a precedat premiera *Companiei Contemp*, actualul director al *Institutului Francez*, domnul Gilles Maarek, a arătat că Institutul urmărește să joace un rol de pasarelă între cultura franceză și cea română și în același timp un rol de revelator al talentelor de la noi, ori de cîte ori se ivește ocazia.

În același sens, coregrafa Adina Cezar a arătat că, într-adevăr, propunerea și susținerea financiară a spectacolului *Zi-Noapte-Zi* au venit din partea directorului *Institutului Francez*.

Spectacolul, unitar ca intenție, cuprinde două piese coregrafice, care se încadrează stilistic postmodernismului. Romanticismul, în sensul larg al cuvîntului, este privit cu un

ochi eliberat de canoane, dar nostalgic, în prima piesă, pe muzica de Claude Debussy și Frédéric Chopin, sau este pus în contrast cu duritatea și însingurarea la care ne condamnă adesea epoca noastră, în a doua piesă *Chopin virtual*, de Adrian Enescu. Propunerea muzicală a acestei compoziții, scrisă special pentru balet - fapt extrem de rar, din păcate, în prezent - este deosebit de interesantă. Părțile de inspirație retro alternează cu altele acut moderne, ceea ce a oferit coregrafei un suport consistent, uneori adecvat subliniat prin mișcare, alteori scăpat din vedere.

Ca și în cazul spectacolului lui Carine Saporta, cu tematica înrudită, prezentat în această toamnă la București, prima piesă are diluări care-i subțiază substanța, fiind de fapt un recital cu solo-uri și duete, în care evoluează Liliiana Iorgulesocu, Simona Iliescu Crețeanu, Andreea Duță, Alina Lazăr, Claudia Codârleanu, Marius Onofrei și Ionuț Contras.

A doua lucrare, mai încheagată, o are în prim plan pe Simona Iliescu Crețeanu, secundată de întreaga companie. Absolventa Institutului de Construcții din București (1988) și a Facultății de Hidrotehnică (1994), campioana națională la gimnastica artistică, categoria junioare (1981), selectată și premiată apoi în mai multe concursuri internaționale, Simona Iliescu, este din 1990 și membră a *Companiei Contemp*. În mod aparent paradoxal, ținînd cont de formația sa, Simona Iliescu are o plastică cu valoare artistică și o sensibilitate cu un larg registru afectiv. Aceste calități, evidente și în alte spectacole ale companiei, au fost mai

bine puse în valoare de partitura mai întinsă ce i-a fost rezervată în *Chopin virtual*.

Cei mai tineri creatori

IN CADRUL stagiunii de dans contemporan care se desfășoară la Teatrul "Lucia Sturdza Bulandra", Fundația PROIECT DCM a prezentat în luna ianuarie grupul DEEA. Piese coregrafice aparțin celor mai tineri creatori de la noi, încă studenți la Universitatea de Teatru și Film, secția Coregrafie, Eduard Gabia și Maria Baroncea. Ei nu sunt însă la primele lor încercări. Amîndoi au mai prezentat schițe coregrafice înca de cînd erau elevi ai Liceului de Coregrafie "Floria Capsali" din București, în cadrul unor recitaluri la Teatrul Podul, la Teatrul Unu și la Concursul Național de Balet "Oleg Danovski" de la Constanța, începînd din anul 1995. Coregrafi în devenire, care promet, amîndoi sunt și buni interpreți, în lucrări proprii sau ale altor coregrafi români și străini.

Micrecitalul lui Eduard Gabia a cuprins trei piese, *Soluții extreme*, *Drum și Solo*, precedate de un text, adecvat prin conținutul atmosferei recitalului, dar timid spus de coregraf, care ar fi putut să-l lucreze în prealabil cu un coleg de la actorie sau regie. Orice componentă a unui spectacol are importanța ei și un început timid dă senzația de nesigurantă. Schița coregrafică *Soluții extreme* a fost dansată de Eduard Gabia împreună cu Mircea Ghinea iar cea de a doua *Drum* de Sorana Bodea și Violeta Dumitrescu alături de Eduard Gabia și

Mircea Ghinea. Toți au o plastică frumoasă și o serie de secvențe coregrafice dîr cele două piese erau inspirate, la fel ca și *Solo*-ul creat și interpretat de Eduard Gabia. Acesta din urmă dădea la iveală un subtil mariaj între o delicată mișcare feminină și o forță specific masculină. Privite în ansamblu, piesele nu treceau însă de greutatea unui studiu de atelier, exigențele rampei, pentru a le impune, fiind mult mai mari.

În partea a doua a spectacolului am urmărit o lucrare prezentată prima oară în cadrul Platformei dansului contemporan românesc, *Piesa pentru mai târziu*, de Maria Baroncea, coautoare fiind interpretele Violeta Dumitrescu și Ioana Macarie, acompaniate de Eduard Gabia. Lucrarea oscilează între teatru-dans și dansul pur, are secvențe bine concepute și interpretate, dar în final lasă aceeași senzația de subțirime, față de pretențiile specifice scenei. Mi-am amintit de recitalele date cu mulți ani în urmă de Miriam Răducanu, de Adina Cezar și de Raluca Ianegic și de consistența fiecărei piese, care putea trăi prin sine, și în același timp dădea greutate și întregului spectacol.

Incontestabil, Eduard Gabia și Maria Baroncea au datele necesare unor viitori buni coregrafi, dar mai au încă de parcurs un drum pînă la pragul maturității creatoare. Oricum, toți tinerii care se prezintă în cadrul stagiunii de dans contemporan, din acest an, de la Teatrul "Lucia Sturdza Bulandra", trebuie să fie conștienți că miza e mult mai mare decît aceea a afirmării lor personale. Miza este pătrunderea formelor de dans contemporan în conștiința unui public cît mai larg.

Liana Tugearu

DANS

PREPELEACde Constantin
Toiu

„Iar noi, a Turchiei floare...”

TE APUCĂ și mila să vezi cîtă îndărătnicie pun guvernării noastre de la putere, ca și cei rămași în opoziție, să tirie țara după dinșii în „lagărul occidental”. Nu mai avem somn că nu intrarăm în *Evropa*. Deși în ea ne aflăm încă de pe timpul cînd taurul o duse, furată, pe spinarea lui legendară.

Adevărul este că nu vom intra niciodată în continentul numit. Întrucît noi ne aflăm în partea lui cea mai durabilă, imperiul roman de la răsărit. Durabilă, în sensul că nu a progresat ca cealaltă parte, apuseană, rămînînd a înainta, ca civilizație, de aici încolo, cu cine știe ce alte înfașșări... De unde și avantajul nostru de a ne compara în viitor cu țări potrivite nouă ca Bulgaria, Turcia, Serbia, Ucraina, și ne oprim aici.

Mai este apoi, între occident și noi, cortina religioasă, pe care, politicienii ipocriți, - și de la vest și de la est, - n-o iau în seama ori se fac că n-o văd... Priviți o capelă protestantă, fără icoane, fără luminări, fără zugrăveli și priviți și o biserică de-a noastră împodobită, și veți înțelege. Umblăm, putem zice, cu sorcova. Pe urmă, - mai adaugă un cinic, al cărui nume nu-l citez, ale cărui opinii, usturătoare pentru orgoliul nostru național, jignesc, rănesc orgoliul colectiv, pentru că, pe lângă cel personal, mai avem și unul, comun, care de multe ori ne bagă în bucluc...

Ce observă cînicul în chestiune... Călător vechi și înrăit, cu mașina, cu trenul, cu avionul, el a observat în viața lui care acum se înclină... a observat un amănunt care ne poate șoca, deranja: anume că pînă la Budapesta closetele, publice mai ales, cele care pot fi un indiciu pentru majoritatea cetățenească... ei bine, aceste *unelte*, să le zic, ale necesităților civice, fizice, precum și ale spiritului civic, în general, nici nu se compară cu cele de la Budapesta pînă la Vladivostok, vasăzică inclusiv Rusia pravoslavnică și Siberia, la un loc, unde, după cinic, ar fi o adevărată aventură să te deschei, pardon, la prohap, ori să-ți dai nădragii jos, ca omu'... Mai ar fi, în partea aceasta a Europei, să spunem, closetele turcești, joase, cu tâlpici, moștenite de mult de la imperiul bolnav al aceleiași Evrope, stabilind aici un mare cap de pod la 1453, de unde și azi, ce să mai vorbim... cu Bosnia și Kossovo..., Câmpia Mierlei... istorică... unde a luptat lîngă sîrbi și Mircea al nostru cel bătrîn și unde creștinii adunați mîncară o bătaie zdravănă înrobindu-se Serbia pe sute de ani. Așa aveau să pătească și ungurii, după lupta de la Mohaci pe la 1500 și ceva. Noroc cu ei însă că otomanii aveau să fie biruiți mai tîrziu și respinși, prilej fericit pentru vecinii noștri, maghiarii, de a se refăce și de a reintra, încă de pe atunci, de-abinelea, în Continentul mult visat. Continent ce face să tremure de emoție bărbia plus bărbuța președintelui cu vocea sa autoritară, deși ea sună în falset; ori *tomnai*, fiindcă ea e în falset, vrea să pară autoritară.

„Avem W.C. turcesc”, se scuza patronul rușinat al unui mic hotel privatizat din Ardeal. Un hotel foarte curat, însă W.C.-ul, nu știu cum scăpase a fi, anume răsăritean. Nu mai zic, (zice cînicul) de latrinele de pe la țară din regat; de privațiile din fundul curții vă-

ruite și pe ușa cărora stă scris mare cu păcură O.O.

Odată, (povestește același cinic) un deputat, într-un județ din Dolj, plecat în *teritoriu* pentru campania partidului său, ci-că, după ședințe, ar fi benchetuit împreună cu ceilalți ai săi pînă spre zori, golind zeci de sticle de *Molan rouge*, „sînge de iepure”, pînă ce reprezentantul județului respectiv în parlament avu oareșcari necesități urgente. Și-atunci, cetățenii de vază ai comunei îl duseră cu alai pînă în fundul curții unde, deputatul, care avea unele inhibiții, de rușinos ce era, goni sătenii cu mîinile, să-l lase în privată singur. Aceia, înțelegători, se îndepărtară. Dar, peste un minut și ceva auziră niște răcnete, urlete de groază înălțîndu-se din latrina care trona nemișcată ca gherea unei sentinele...

Să vedeți însă ce întimplare, - se minuna relatînd naratorul. Podeaua latrinei, șubrezită, putrezită de atîtea ploii și de întrebunțări, cedase deodată rîpîndu-se în două, iar parlamentarul căzuse drept în materia privăției, urlînd din c.-ul adînc de ani strîns, să fie salvat de la inecul fetid. Cu multe eforturi, deputatul, ajutat cu o frînghie groasă, împletită în două, fusese salvat. Cei de față, - pretindea același personaj, susțineau că politicianul sosit de la centru, unul baban, greu și gras, țipa la ei virit pînă la mijloc dacă nu și ceva mai sus în fecalele infernale. Dacă există, pentru politicieni, un iad special al lor, după cum sînt toate, de la bufet la transport și comunicații, acel iad atotpedepsitor nu ar fi putut fi decît o privată deschisă, la vedere, *cazanul* plin, nu cu smoală, ci *căcat*, exact cuvîntul cel mai des repetat în vorbirile lor, despre faptele și purtările de zi cu zi. *S-a făcut de c.* nu mai era o expresie de rutină. Pentru deputatul cu pricina devenise însăși existența lui reală din viața de zi cu zi.

Pot să garantez că nu vom intra niciodată în Uniunea europeană și nici, propriu-zis, în NATO. E o iluzie. Locul nostru va rămîne veșnic aici, la răsărit, cădelnițați cu fumuri de tîmîie adusă din Indii sau cine știe de unde. Nici o țară ortodoxă, oricare ar fi ea, nu își va găsi locul în alianța apuseană. Cu turcii e altceva, fiind musulmani; iar grecii, greci, adică însăși istoria, sau baza civilizației mondiale.

Degeaba se dau de ceasul morții politicienii români. Afară doar dacă nu se vor naște alții... În rest, căzuți definitiv ca deputatul de Dolj în rahatul temporar.

Era țărănist, era pedeserist, liberal? nu se știe.

Caracterul local ne împiedică, nu reforma. Care reformă, la rîndul ei, e doar un *Păun* rotindu-și penajul, forma, ce se vede numai la suprafață:

Ca-n Ion Barbu:
*Se ploconea răsăritean și moale,
Mălai din mina ta să ciugulească...*

Ce ne va salva, totuși, va fi cultura, va fi arta.

DIASPORA LA PLURAL

de Paul Miron

Scrisoarea LXI

Stuttgart, vineri...

Demoazelei Aglaia Paraschiva Lupan, Marienbad

Dragă, scumpă și unică Aglaia,

AM CITIT de zeci de ori scrisoarea ta ca să te înțeleg mai bine. De fiecare dată, deși vorbești, cum se spune la noi, pe șleau, am descoperit o față ascunsă. Gîndurile tale exprimate la prima vedere foarte limpede, au o parte tînuită. Ce-ți dorești tu ție? Într-un anume pasagiu ai crede că ții numaidecît să te măriți, indiferent cu cine, speriată de costița albă. Altă dată citesc că te atrage miraculoasa insulă din nord, ca și originalul tău pețitor. Un cui de răutate în mine mă îmboldește să-ți spun că Odoaker va fi un soț comod, plăcîndu-i să se lase condus de o mină sigură, de mina ta. Apoi, sorbindu-ți cuvintele fierbinți care mă privesc pe mine, ca un răsfațat ce sînt, mă înecă orgoliul la gîndul că și mai tîrziu, în Moldova sau pe insula Rügen, te voi găsi purtată de același sentiment. Recunosc că, din fire, sînt confuz, indecis, cum spui tu; am încredere în judecata ta. Dar dacă tu îmi iei destinul meu în mîna, ești sigură că e și destinul tău?

Ieri am făcut practică la castelul regal Solitude lîngă Stuttgart. M-am ascuns într-un boschet și m-am gîndit la cele ce-mi scrii. Un lucru țin să-ți precizez: nu am privit-o niciodată pe Josefa ca pe o viitoare soție. I-am fost frate, dar nici aceasta nu e exact, nu era o legătură de sînge. Dacă cineva o să scrie vreodată o carte despre prietenie, poate ne-ar include și pe noi doi ca un exemplu acolo. Sigur că n-am uitat-o, cînd privesc în trecut, vîd zilele acelea de bucurie senină și curată, armonioasă ca o muzică de pe alt tîrim. Josefa nu putea fi supărată pe Christina, fata de la Berlin, fiindcă nu i-a fost o adversară. Dar dacă eu nu reușesc să-mi deslușesc gîndurile, ce răspuns să-ți dau ca totul să fie limpede. Decide tu! Iar eu, la Rotopânești sau pe o insulă cu turnurile scufundate voi simți ce simți și tu.

Al tău, Enache.

Un gînd pentru George Șerban

ORICARE muzeu de literatură care se respectă deține manuscrise ale scriitorilor (prețurile acestor documente ating, uneori, cote amețitoare la casele de licitații!). În vitrine, lor li se adaugă o călimară, un toc, o sugativă, un *presse-papiers*, un stilou, un cuțit pentru tăiat hirtia.

Nu știu ce obiecte vor ajunge în muzeele literaturii, dintre cele care i-au aparținut lui George Șerban. Nu știu ce a făcut cu dactilogramele romanelor sale, cu stilourile și pixurile pe care le-a folosit. Poate or mai fi existînd, undeva - pentru că au existat. Geo a „descoperit” calculatorul abia în 1998. Învața să-l utilizeze sub îndrumarea fiului său, despre care îmi povestea, cu mindrie. Apoi, cînd a început să se descurce, i-a reproșat fiului că se pricepe mai bine la jocuri decît la editare de texte. Era entuziasmat de posibilitățile pe care i le oferea calculatorul: putea să șteargă și să rescrie, să taie, să lipească! Nu avea, totuși, vreme să învețe, cu metoda, să îl folosească la toate capacitățile.

Lucra cu febrilitate la propunerea legislativă pentru modificarea Legii Audiovizualului. Muncise toată vacanța parlamentară de vara la ea. Mi-a dat discheta și m-a rugat să îi imprim un exemplar. După cîteva zile, s-a întors cu foile înegrite de corecturi. Nu mai avea liniște din cauza acestei legi. Mă suna din sala de ședințe: „Mi-a venit o idee: să mai băgăm un alineat la 6²; ce zici, îl formulezi?” și vezi ce scrie și în Directiva Europeană!”. În pauză ajungea la mine în birou: „L-ai scris? Hai, puieule, hai! Uite că ți-am adus și o cafea. Nu mai răspunde la telefoane, și scrie! Înțelege-mă, că trebuie să termin legea asta, înainte de Crăciun! Nu mai pot să aștept.”. Se entuziasma de fiecare manevră nouă: „De ce ai selectat textul? Învață-mă și pe mine să fac chestia asta. Pe ce tastă apăș? Aha! Bine, scrie tu, că eu nu mai am timp.”. Altădată, a intrat triumfător la mine în birou, cu un teanc de hirtii în mîna: „Știi ce material documentar am aici? Pentru o lege a lustrației. O să fie mai blindă decît la cehi, dar mai dreaptă. O să facem dreptate! Numai să termin, odată, cu audiovizualul.”.

După ce, în sfîrșit, a terminat, și a depus textul propunerii la Biroul Permanent al Camerei, a răsuflat ușurat. Am rămas

GEORGE ȘERBAN (născut la 25 aprilie 1944, la Buzău) a absolvit Facultatea de Sociologie-Psihologie a Universității din Iași; a urmat cursuri de specializare în ziaristică la Lille (Franța) și structuri politice la Washington (SUA). A publicat romanele *Somnul*, *Iahul* și *Turnirul*, și sute de articole politice.

Și-a legat numele de celebra „proclamație de la Timișoara”, pe care a inițiat-o și promovat-o cu curaj civic. Era membru marcant al PNTCD și deputat de Timiș al acestui partid.

hotărîți să bem o bere, după vacanța parlamentară de iarnă.

Cu un gest de totală inconștiență, am aruncat, liniștit, toate ciornele, toate formele intermediare ale proiectului, care purtau scrisul lui Geo. Astăzi, și-ar fi aflat locul la Muzeul Parlamentului. Așa, probabil că, într-o vitrină din muzeul de la parterul Palatului, într-o zi, va fi expus un calculator IBM - donație din partea Congresului American - în fața căruia, pe etichetă, va sta scris: „În memoria acestei mașini s-a aflat, pentru o vreme, textul unei legi gîndite de un om care a crezut cu pasiune, cu durere și cu speranță, în puterea națiunii române de a-și recîștiga demnitatea pierdută și de a se întoarce între națiunile europene: scriitorul George Șerban”.

Virgil Ștefan Nițulescu

**CĂRȚI
STRĂINE**

prezentate de
**Andreea
Deciu**

● Actualitatea editorială ●

Un tabel și o teoremă

MULȚI dintre noi, aceia care nu au urmat o carieră științifică, au avut în copilărie sau adolescența o pasiune pentru vreo disciplină științifică (matematică, fizică, sau chimie, de pildă), a cărei amintire o păstrăm fie ca pe o ciudățenie a unor vremuri de demult, fie cu vaga emoție de a fi fost, chiar dacă doar ca posibilitate nematerializată, la un pas de a fi avut, profesional, altă soarta. Două cărți apărute la Editura Humanitas în seria Science Masters mi-au evocat această nostalgie a umanistului după o veche pasiune științifică: *Regatul periodic*. O călătorie pe țărmul elementelor chimice, a profesorului P.W. Atkins, și *Marea teoremă a lui Fermat*, scrisă de Simon Singh. Amîndouă mi se par a fi lecturi ideale pentru asemenea umaniști, chiar dacă e limpede că rostul lor, așa cum a fost gândit de autor, este de a seduce un public nou și de a-l converti într-ale științei, nu de a mingăia nostalgia zadarnică sau de a retrezi pasiuni abandonate. Dar pentru că presupun că nici unul dintre cititorii de formație umanistă ai *României literare* nu se va apuca de matematică sau de chimie, oricît de fascinat ar fi de vreuna dintre cele două cărți, după cum cu atît mai puțin cititorii de formație științifică ai revistei nu vor avea de ce să se lase "convinși", trebuia să aleg o altfel de soluție de lectură. A, firește, ar mai fi cea răspicat, deși subtil, propusă de autori: știința este un domeniu fantastic, la care oricine are acces atîta vreme cît e însoțit de o călăuză înțeleaptă. Acesta este, de altfel, rostul tuturor cărților de popularizare a științei, cum sînt și cele publicate de Editura Humanitas. Popularizatorii sînt un fel de ghizi turistici care organizează excursii de cîteva ore, în omnibuse simpatice și pitorești, prin imense și antice orașe. Nu-i iau cu adevărat în serios decît turiștii care se urcă în omnibus. Nimic mai nociv pentru un om de știință, în propria lui comunitate intelectuală și profesională, decît interesul pentru popularizare. Știința înseamnă cu mult mai mult decît incapa între copertile unui paperback pentru dummies.

Dar atît *Regatul periodic*, cît și *Marea teoremă a lui Fermat* nu sînt cărți de popularizare obișnuite, în sensul clasic al cuvîntului. Prima, pentru că are o construcție declarat literară, bine dusă la capăt. A doua, pentru că reprezintă, de fapt, nu istoria unei idei matematice, ori o incursiune în gîndirea matematică, ci mai curînd un Bildungsroman al unui prototip, matematicianul pasionat, ipostaziat în felurite chipuri.

Asumîndu-și condiția de ghid, ingrată de altfel, Atkins

propune curajos o analogie: să ne inchipuim că lumea elementelor chimice, care reprezintă de fapt tot ceea ce sîntem și este în jurul nostru, e un țărm, cu o geografie aparte, cu o întreagă, fascinantă istorie a descoperirii și cuceririi sale de către diverși exploratori. Interesant este că această analogie e mai mult decît o strategie euristic-pedagogică: Atkins nu o abandonează nici o clipă pe parcursul cărții, referindu-se permanent la diverse elemente chimice ca la niște "ținuturi". Țărmul descris de Atkins este compus, ca orice țară, din munți și dealuri, defilee și cîmpii, avînd totodată o structură ascunsă, ferită privirilor, unde se găsește mecanismul logic al locului, cel ce îi guvernează existența. Poate că e greu de vizualizat tabelul periodic al lui Mendeleev (pentru că acesta este țărmul, se-nțelege) ca o suită de văi și coline, dar de dragul analogiei, să acceptăm premisa. Zona din tabel în care se află metalele, de pildă, reprezintă pentru Atkins Deșertul Vestic, pentru că e uniform (metalele au toate un

mai mult sau mai puțin gratuită. Pe cei ce au fost vreodată pasionați intens de chimie îi sfătuiesc să citească *Regatul elementelor* cu tabelul lui Mendeleev alături. Personaj principal în carte, "bigamul și chimistul" Dmitri Ivanovici Mendeleev, cum îl numește Atkins pe părințele fondator al tabelului elementelor, e departe de a fi singurul important în istoria descoperirii și cuceririi acestui țărm. Meritul lui este acela de a fi stabilit un principiu de ordonare și căutare, care ulterior a permis stabilirea cartografiei ținutului, în linii mari cam așa cum o avem noi astăzi. Mendeleev cunoștea, se pare, șazeci și una de insule ale regatului, între care se străduia să găsească relații ce le-ar fi putut structura într-o unitate. Între multele lui intuiții, el a avut îndrăzneala de a afirma că existau ținuturi invizibile, nedescoperite încă. Ca de obicei, și de numele lui se leagă motivul clasic al visului revelator: aparent, în urma unei moșăieli din ziua de 17 februarie 1869 (după vechiul calendar), Mendeleev s-a trezit cu tabelul gata întocmit în minte. Ca să își definitiveze descoperirea, bigamul a făcut, pare-se, o pauză, avînd numele elementelor scrise pe cărțile de joc. Pasiunea reprezenta grupele și perioadele tabelului periodic al elementelor.

Greu de spus uneori unde e Atkins serios și unde flirtează cu apocriful. Din geograf, al unor ținuturi imaginare se transformă în istoric sobru, apoi în cronicar șugubă și pus pe birfe. Elementele chimice sînt cînd dealuri sau lacuri, cînd veri de gradul întii și al doilea, cînd misterioase hieroglife într-un alfabet deprins tregat, cînd pur și simplu "personalități vii, fin echilibrate, cu capricii de comportament și inclinații nu întotdeauna evidente". Cartea lui, ca și regatul în sine, este un "țărm de delectare". Sau, cel puțin o garanție pot oferi cititorilor: cei ce vor parcurge *Regatul periodic* nu vor mai privi niciodată cu aceeași ochi tabelul elementelor chimice.

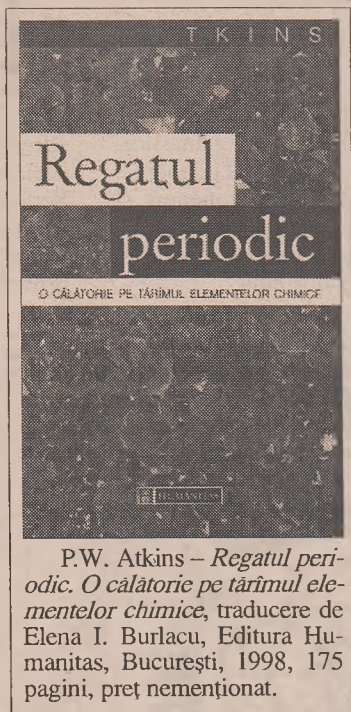
Dacă Atkins propune o carte de călătorii, ceea ce englezii secolului XVIII ar fi numit un *travelogue*, *Marea teoremă a lui Fermat* este, cum spuneam, un Bildungsroman deghezizat ca roman de senzație. Subtitlul e rele-

vant: *Povestea unei enigme care a contrariat cele mai luminate minți ale lumii vreme de 358 de ani*. Există un soi de tevdatură și farafastic de gust dubios în felul cum e propus subiectul cărții, pe care nu mă indoiesc că un cititor de literatură le va depista, puțin iritat, foarte repede. Prefața e semnată de John Lynch, jurnalist de la BBC, producătorul unei serii de emisiuni științifice intitulată "Orizont", și ea conține întreg repertoriul de "ah"-uri și "of"-uri ale neofitului înmărmurit de admirație și uluire în fața minților geniale ale omenirii. Curg superlativale în această prefață, ca și în întreaga carte de altminteri, ceea ce pentru cititori cu oarece porniri mizantropice, sau pur și simplu pentru cei cumpătați, poate fi obositor sau descalificat. Cartea geme de genii, de la Pitagora la Fermat, și în cele din urmă la Andrew Wiles, matematicianul de la Princeton care a rezolvat de curînd teorema lui Fermat. Firește, nu se pune problema că Pitagora sau Fermat nu ar fi fost genii. Mai important mi se pare faptul că simpla invocare a mitului geniului e un indiciu clar că aceasta carte e pentru neofiti. Ei trebuie seduși, încîntați, invitați la exerciții de admirație și entuziasmare colectivă.

Ce-i drept, există mult potențial pentru romanizare și chiar soap-opera-tizare în întreaga existență a lui Pierre de Fermat, și mai ales în teorema pe care a lăsat-o el moștenire, nedemonstrată, matematicii moderne. Fermat reprezintă tipul tradițional al insului care tocmai prin obscuritatea existenței lui provoacă scenarii fantastice. Se pare că era un avocat de mina a doua, consilier de Toulouse, cu un neobișnuit talent matematic, cultivat mai mult sau mai puțin amatorist. Celebritatea lui în epocă venea din priceperea și viteza cu care rezolva tot felul de probleme care circulau în mediile științifice. De multe ori, însă, ne-o spune principalul său biograf serios, nu de tip popularizare, și anume Michael Mahoney, demonstrațiile lui erau incomplete. Fermat era un fel de îngălat, dacă termenul nu e prea dur, într-ale matematicii. Se apuca de mii de probleme, intuia soluții spectaculoase, care îl satisfăceau suficient cît să nu se mai ostenească a le duce pînă la capăt. Nu e de mirare că își irita intens contemporanii, care au ezitat, nu totdeauna din invidie, să îl considere un mem-

bru autentic al comunității lor intelectuale. Pentru Descartes (cu care își disputa de altfel intietatea în privința creării domeniului geometriei analitice), nu era nimic altceva decît un gascon infumurat. Poate pentru că își stia vulnerabilitățile, poate tocmai pentru că ținea prea mult la luxul și avantajele oferite de statutul lui de amator, de non-membru al unei lumi instituționalizate științifice, Fermat a refuzat cu obstinație (suspecta unora) să publice vreodată ceva. Celebra mare teoremă despre care e vorba în această carte reprezintă o generalizare a teoremei lui Pitagora (suma pătratelor catetelor într-un triunghi dreptunghi este egală cu pătratul ipotenuzei). Problema generalizării și a demonstrației ei mai cu seamă era o preocupare foarte veche, preluată de matematicienii secolului XVII de la antici. Fermat, pare-se, a notat în marginea *Aritmeticii* lui Diofant, faimos matematician din Antichitate, că ecuația lui Pitagora, generalizată de la pătratul unui număr la orice putere n (n fiind un număr natural), nu are ca soluții numere întregi mai mari decît doi. Demonstrația, însă, nu a notat-o, din lipsă de spațiu, rămînd ca generații de-a rîndul de matematicieni să-și bată capul pentru a compensa lenea lui Fermat de a căuta o foaie de hîrtie. Firește, nu se poate cu adevărat ști dacă Fermat avea într-adevăr o demonstrație reală, sau doar ar fi pretins că o are, cum lesne l-ar fi acuzat inamicul lui, Descartes. Important este că, probabil, simpla idee că o asemenea demonstrație există a constituit acea iluzie formatoare necesară pentru a alimenta căutările generațiilor ulterioare. După cum cartea lui Singh, cu toată retorica extazului și a admirației față de mințile luminate ale oamenilor de știință, poate constitui o pledoarie pentru pasiune și tenacitate intelectuală, indiferent de domeniu, de personaj, ori de vremuri.

aspect exterior gălbui, neted, și seamănă între ele) și monoton. În partea opusă, spre Est, s-ar afla un lac, pentru că aici este oxigenul, dar nu un lac obișnuit, ci unul fabulos, strident roșu și cu dungi cafenii, datorită prezenței bromului, de pildă. În treacăt fie spus, pentru cine nu știe suficientă chimie cît să deducă legitimitatea analogiilor lui Atkins, ele pot părea bizare sau chiar de neînțeles. Două criterii par a-l călăuzi pe autor în elaborarea modelului său imaginar: felul în care regăsim elemente chimice în compoziția lumii în care trăim (cuprul în munți, așadar zona cuprului din tabel echivalează cu un lanț muntos), dar și un soi de reverie personală, de imaginativitate

Cărți primite la redacție

- ❖ Ferdinand de Saussure - *Curs de lingvistică generală*, ediție critică de Tullio de Mauro, traducere și cuvînt înainte de Irina Izverna Tarabac, Editura Polirom, Iași, 1998, 421 pagini, preț nementionat.
- ❖ Jacques Derrida - *Khora*, traducere, cronologie și postfață de Marius Ghica, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1998, 172 pagini, preț nementionat.
- ❖ Soren Kierkegaard - *Maladia mortală*, traducere din limba italiană, studiu introductiv și note de George Popescu, Editura Omniscope, Craiova, 1998, 125 pagini, preț nementionat.

PURGATORIUL

LA 22 IANUARIE s-au împlinit 150 de ani de la nașterea lui August Strindberg. Tot anul 1999 va fi marcat de această importantă aniversare. Se poate spune cu certitudine acum, în pragul unui nou secol, că August Strindberg a devenit unul din scriitorii cei mai citați din lume, că opera lui a crescut în același ritm cu cerințele subtile ale timpului nostru în ceea ce privește exigența autenticității și forței textului literar.

Inferno, Legende și Jurnal ocult (acesta din urmă aparut în 1997 la Editura Univers, primele în curs de apariție la aceeași editură) constituie operele de forță prin care Strindberg își dezvăluie acea complicată ființă intimă care face dintr-un simplu muritor o mare personalitate cu influență în timp asupra vieții și sensibilității oamenilor interesați de literatură, căutători de sens și consolare.

Spiritul viu al lui Strindberg, mereu în căutarea unei reconcilierii cu duritatea enigmatică a existenței, a traversat mereu, ca în viziunile lui Dante și Swedenborg, infernul și purgatoriul vieții, ajungând uneori să se odihnească în oaze de lumină, datorită capacității sale de a trăi simultan în mai multe euri, împlinindu-le pe toate.

Paginile alese pentru cititorii revistei noastre fac parte din volumele *Inferno și Legende*, cărți zguduitoare ale straniului geniu scandinav. (G.M.)

HOTELUL Orfila arată ca o minăstire și este o pensiune pentru studenții cercului catolic. Supravegherea e făcută de un *abbé* gentil și plăcut în felul lui. Aici domnesc tăcerea și bunele moravuri. În plus, un lucru care mă reconfortează în mod special: femeile nu sînt admise.

Casa este veche; camerele mici, culoarele sumbre și scările de lemn șerpuesc ca într-un labirint. e o atmosferă de misticism care adie aici, și care m-a atras de multă vreme. Camera mea dă înspre o străduță infundată, astfel încît, din mijlocul ei, vederea mi se oprește pe un zid plin de mușchi, cu mici ferestre ovale. Dar, așezat la masa, în fața ferestrei, pot contempla un peisaj fermecător și neașteptat. Un zid plin de iederă și grădina unei minăstiri pentru călugărițe tinere, cu platani, arțari și robinieri. Și o capelă minunată în stil ogival. Mai departe, ziduri înalte cu nenumărate ferestre mici, zăbrele, lucru care mă face să mă gîndesc la o minăstire, mai departe, în vale, o pădure de hornuri încoronează vechile case ascunse pe jumătate; și, în depărtare, turnul bisericii Notre Dame des champs, cu o cruce și peste ea un cocoș.

În camera mea am un portret - o gravură a sfîntului Vincent de Paul, și un altul al sfîntului Pierre, portret pus deasupra patului nou, în alcov; Pierre, protectorul cerului: ce ironie usturătoare pentru mine, care l-am ridiculizat pe apostol într-o dramă fantastică, acum cîțiva ani.

Foarte mulțumit de cameră, dorm bine în prima noaptea. Ziua următoare descopăr însă că, sub fereastra mea, se află tocmai cabinetul de toaletă și că se aude zgomotul și clic-clacul supapei de fier mobil. Apoi, îmi dau seama uimit că ferestrele în formă de ochi de bou, din fața ferestrei mele, țin și ele de cabinete de toaletă. Apoi aflu că cele o sută de ferestre mici din fundul văii aparțin, de asemenea, cabinetelor de toaletă, situate în spatele unor șiruri de mese. La început sînt furios, dar, cum nu e nimic de făcut, mă calmez blestemîndu-mi soarta.

La ora unu, viné băiatul care servește aduce dejunul, și - cum refuz să mă ridic

de la masa de scris - pune platoul pe o noptieră unde se găsește oala de noapte. I-am atras atenția și băiatul s-a scuzat spunînd că nu era altă masă disponibilă. Avea un aer cinstit și nu răutăcios, așa încît l-am iertat și oala de noapte a fost ridicată de acolo.

Dacă l-aș fi citit atunci pe Swedenborg*, aș fi înțeles că eram condamnat de puterile infernului excremental. Momentan eram numai furios pe nenorocul care mă persecuta de mulți ani, apoi m-am calmat, cu o resemnare nouă care m-a aplecat în fața destinului.

Căutam consolare în lectura cărții lui Iov, convins că cel Veșnic mă abandonase furiei lui Satan, pentru a mă pune la încercare. Această idee m-a consolată, și suferința mi-a adus bucurie, ca o probă de încredere din partea celui Atotputernic.

Din acel moment a avut loc o serie de revelații, pe care nu mi le pot explica fără a recurge la intervenția puterilor necunoscute, și de atunci am început să iau note care s-au acumulat treptat formînd un jurnal din care public aici cîteva fragmente.

O LINIȘTE glacială s-a lăsat în ceea ce privește studiile mele de chimie. Pentru a mă ridica din nou și a da o lovitură decisivă, acum voi ataca problema fabricării aurului. Iau ca punct de plecare întrebarea următoare: Pentru ce sulfatul de fier, într-o soluție de sare de aur, precipită aurul metalic? Răspunsul care se oferă e următorul: Pentru că fierul și sulful intră în componența aurului. Într-adevăr, toate sulfurile de fier din natură conțin aur, mai mult sau mai puțin. Am început deci să lucrez cu soluții de sulfat de fier.

Într-o dimineață, m-am sculat cu o dorință vagă de a face o excursie la țară, ceea ce era neobișnuit pentru gusturile și obi-

ceiurile mele. Am ajuns aproape din întâmplare la gara Montparnasse, de unde am luat trenul pentru Meudon. M-am dus chiar în satul pe care-l vizitam pentru prima oară, mergînd în sensul drumului principal, apoi am luat-o la dreapta dînd într-o străduță dintre două ziduri. La douăzeci de pași de mine, îngropat pe jumătate în pămînt, se ridica un cavaler roman în armură de fier cenușie. Era frumos modelat la o scară mică, figura era, dacă nu mă înșel, făcută dintr-o piatră simplă. Dar privită mai de aproape am văzut ceva ca o iluzie optică, m-am oprit, păstrînd iluzia care mi-a făcut plăcere. Cavalerul privea zidul de alături și, condus de privirea lui, am văzut o inscripție cu cărbune pe peretele văruiat. Literele F și S erau împletite și mă faceau să mă gîndesc la inițialele soției mele! Ea mă iubește încă! În secula următoare am fost iluminat asupra simbolurilor chimice ale Fierului (Fe) și sulfului (Su), care se dedublau, etalînd în fața ochilor mei secretul aurului.

Apoi, privind solul, am văzut două bucați de plumb unite printr-o sfoară. Una din ele era marcată cu literele V.P., cealaltă cu o coroană regală. N-am fost în stare să analizez în amănunt ce s-a întîmplat cu mine aici, dar m-am întors la Paris păstrînd o impresie vie, ca și cum ceva miraculos ar fi avut loc.

ARD în sobă niște bucați de cărbune numite *capete de călugari* din cauza formelor rotunde și netede. Într-o zi, cînd focul s-a stins înaintea arderii complete, am adunat un conglomerat de cărbune care avea trăsăturile unei figuri fantastice. Capul unui cocoș cu o creastă superbă, avînd un corp mai degrabă omenesc și membrele întoarse; semăna mai degrabă cu acei demoni care apar în sabbaturile vrăjitoarelor din Evul Mediu.

Ziua următoare am adunat un grup magnific format din doi gnomi care se îmbrățișau, cu veșminte fluturătoare. O capodoperă a sculpturii primitive.

În ziua a treia, a apărut o madonă cu pruncul, în stil bizantin, de o finețe rar întîlnită. Le las pe toate trei să se odihnească pe masa mea de scris, după ce le-am desenat cu un creion negru.

Un pictor dintre prietenii mei a venit să mă vadă: el a privit cele trei statuete cu o curiozitate crescîndă, întrebîndu-mă: "Cine le-a făcut?". Facut? Pentru a-l pune la încercare, i-am spus numele unui sculptor norvegian.

- Într-adevăr, a spus el. Am crezut mai degrabă că a fost Kittelsen, celebrul ilustrator de saga scandinavă.

Nu credeam în existența demonilor, dar, dorînd să văd ce impresie fac aceste statuete vrăbiilor, obișnuite să ia pîinea de pe fereastra mea, le-am expus pe aco-periș.

Vrăbiile erau îngrozite și se țineau departe. Deci, există o similitudine pe care chiar animalele o pot percepe, e o realitate în acest joc dintre materia inertă și foc.

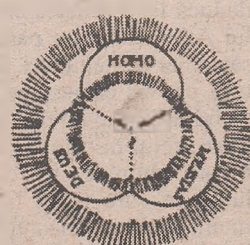
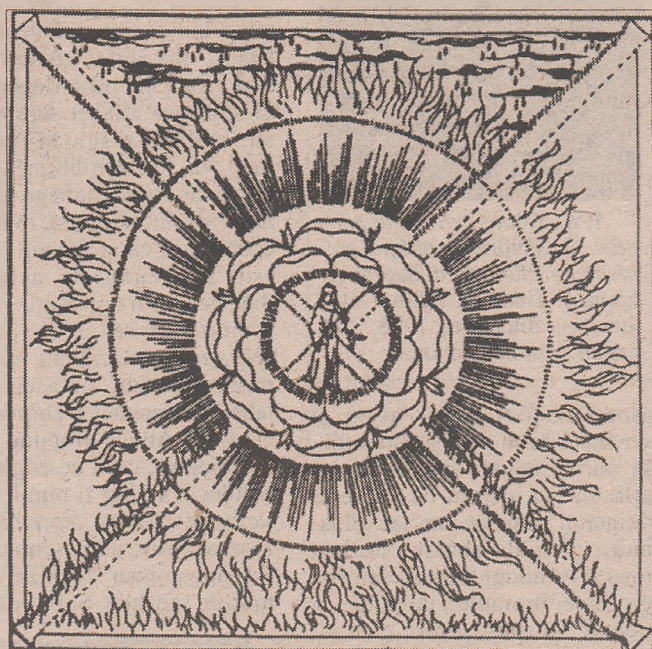
Soarele care încălzește statuetele face să se crape demonul cu creastă de cocoș, ceea ce-mi amintește de o legendă țărănească în care se povestește că spiridușii mor dacă întîrzie pînă la răsăritul soarelui.

LA HOTEL se petrec lucruri care mă neliniștesc. În ziua următoare venirii mele, pe panourile din vestibul unde sînt agațate cheile camerelor, am găsit o scrisoare adresată unui domn X., student, purtînd același nume de familie ca și soția mea. Scrisoarea e timbrată la Dornach. Toată istoria mi se pare enigmatică. Această scrisoare e pusă într-un fel plin de provocare, dinadins ca să fie văzută, și a fost urmată de multe altele. A doua e adresată domnului doctor Bitter și e șampilată în Viena, a treia poartă pseudonimul polonez Schmulachowsky.

E diavolul care își bagă din nou coada, căci aceste nume sînt pur și simplu fabricate și înțeleg imediat și toate astea mă fac să mă gîndesc la dușmanul meu de moarte care locuiește la Berlin.

Alta dată, era un nume suedez, amintindu-mi de un dușman din țara mea. În fine, o scrisoare timbrată în Viena indică în caractere imprimate biroul de analiză chimică al doctorului Eder. Asta înseamnă că sînt spionat pentru sinteza mea de aur. Fără îndoială, aici e vorba de o intrigă; diavolul a bătut cărțile pentru acești trișori. A face să mi se rătească bănuielele în cele patru colțuri ale lumii, asta e prea ingenios pentru niște imbecili muritori.

Cînd îl întreb pe băiatul de la hotel cine este acest domn X. el îmi răspunde prosteste că e un alsacian. Atîta tot. Într-o bună dimineață, întorcîndu-mă de la plimbare, am găsit o carte poștală pusă în clanța ușii mele. O clipă am fost tentat s-o iau și astfel să rezolv enigma, arun-

Soarele alchimic - ilustrație din volumul *Breviaire Alchimique* (corespondența lui August Strindberg cu Jollivet Castellet), Ed. L'Ascèse, Paris, 1912

cînd o privire pe cartea poștală, dar ingerul meu protector mi-a paralizat mina exact în clipa cînd un tînar, parăsînd ascunzătoarea lui din spatele ușii, a apărut. M-a privit: semăna cu soția

mea. Ne-am salutat în tăcere, plecînd fiecare în direcții diferite.

N-am putut niciodată să dezlîg acest complot și nu cunosc încă personajele, pentru că soția mea nu are nici frați și nici veri.

Nesiguranța, amenințarea veșnică a unei răzbinări au fost ca o tortură timp de șase luni. Am suportat asta ca pe o pedeapsă pentru păcatele cunoscute și necunoscute.

De Anul Nou, un necunoscut a apărut în cercul nostru de la cremerie. Era american și pictor, și parcă venea la timp ca să improspăteze atmosfera care lincezea. Era un spirit viu, cosmopolit, curajos, bun camarad, și, totuși, el îmi inspira o vagă neîncredere. Cu toată atitudinea lui plină de siguranță, simțeam instinctiv că afacerile lui apucaseră pe un drum rău.

Falimentul economic s-a produs mult mai repede decît ne-am fi așteptat. Într-o seară, nefericitul a intrat la mine rugîndu-mă să stea numai o clipă. Avea aerul unui om pierdut, și chiar era.

Izgonit din atelierul lui de către proprietar, abandonat de amantă, plin de datorii și hărțuit de debitori, înjurat pe stradă de susținătorii femeilor-modele pe care nu-i plătește. Dar ceea ce-l distrusese cu totul era cruzimea cu care proprietarul i-a luat tabloul destinat pentru Champs de Mars, și pe succesul căruia el conta mult, pentru că subiectul i se părea original și puternic. Era vorba de femeia liberă, gravidă, răstignită pe cruce și batjocorită de mulțime. Plin de datorii la cremerie, s-a trezit deodată muritor de foame și aruncat în stradă. După prima lui confesiune, a adăugat că luase o doză dublă de morfină, și că moartea nu voia încă să-l ia.

După ce am discutat serios, am căzut de acord că ar trebui să părăsească acel cartier, și că noi vom prinzi împreună într-un mic restaurant necunoscut de alții, în așa fel încît lipsa prietenilor nu-l va deposeda de acel curaj de a face o altă pînză pentru Salon des Independants.

SUFERINȚELE acestui om care a devenit singurul meu prieten au făcut ca suferința mea să se dubleze, pentru că eu preluasem și neliniștile lui. Faceam asta din bravadă, lucru care conține o experiență de mare valoare.

Mi-a dezvăluit tot trecutul său. Era de origine germană, dar trăise șapte ani în America, din cauza unei nenorociri survenite în familie, și ca urmare a unei greșeli din tinerețe: publicase un pamflet plin de blasfemie, pentru care fusese condamnat.

Am descoperit că avea o inteligență neobișnuită și că era de o dispoziție melancolică. Dar în spatele acestei măști omeneste, ale cărei trăsături umane erau șlefuite de o educație cosmopolită, am detectat un secret care mă intriga și pe care am așteptat să-l descopăr mai devreme sau mai tîrziu.

Am așteptat două luni, în care mi-am amestecat existența cu aceea a străinului, și am suferit toate mizeriile cu care un artist trebuie să lupte, atîta timp cît nu e cunoscut, uitînd că eu însumi eram un scriitor a cărui carieră era făcută, că sint cineva, un nume în cerul dramatic al Parisului, și că numele meu era în Tout Paris, ceea ce nu prezenta nici un fel de interes pentru chimistul Strindberg. Atîta timp cît mi-am ascuns succesele, camaradul meu a ținut la mine; dar cînd, sint obligat să le menționez, el începe să se simtă rînit, nenorocit, neînsemnat, astfel încît, din milă pentru el, nu vorbesc niciodată despre mine decît ca despre un bătrîn ratat. Prin asta mă înjosesc încet, în timp ce el, cu viitorul în față, se ridică în dezavantajul meu. Mă transform într-un cadavru îngropat la rădăcinile unui copac care se ridică în aer, trăgîndu-și hrana dintr-o viață în descompunere.

Studiind niște cărți de buddism, din acea perioadă, am admirat abnegația mea, sacrificiul pentru semenul meu. O acțiune bună va fi recompensată, dar iată, care au fost consecințele:

Într-o zi, "Revue des revues" mi-a procurat un portret al profetului terapeut american, Francis Schlatter, care vindecase cinci mii de bolnavi în 1895, ca apoi să dispară pentru totdeauna din această lume. Am observat că trăsăturile acestui personaj semănau într-un fel minunat cu acelea ale prietenului meu. Pentru a avea confirmarea acestui fapt, am dus revista la cafeneaua Versailles, unde mă aștepta un sculptor suedez. El a remarcat imediat asemănarea, și mi-a amintit coincidența singulară: amîndoi erau germani și lucraseră în America. Mai mult decît atît, dispariția lui Schlatter era simultană cu apariția prietenului nostru la Paris. Inițiat acum, cît de cît, în termenii tehnici ai ocultismului, am emis opinia că acest Francis Schlatter este "dublu" omului nostru, ducînd, inconștient, o existență independentă.

Cînd am pronunțat cuvîntul "dublu", sculptorul a făcut ochii mari atrăgîndu-mi atenția asupra faptului că omul nostru locuia în două locuri: unul pe partea dreaptă a Senei și altul pe stînga. De altfel, am aflat că misteriosul meu prieten ducea o dubla existență, în sensul că, după ce petrecea seara cu mine adîncit în meditații filozofice și religioase, era văzut mereu, noaptea tîrziu, la salonul de dans Bullier.

Dar exista un mijloc sigur de a proba identitatea celor două sosii, pentru că ultima scrisoare a lui Francis Schlatter era reprodusă în facsimil în revistă.

- Veniți să cinăm diseară, i-am propus pictorului, gîndindu-mă să-l fac să scrie sub dictare scrisoarea lui Schlatter. Dacă cele două scrisori se asemănau, mai ales semnăturile, aceasta va fi o probă suficientă.

Seara la cină, totul se confirmă: mina era aceeași, semnătura și parafa, totul era acolo.

Puțin surprins, pictorul s-a pretat la examenul meu, întrebîndu-mă la sfîrșit:

- Ce înseamnă asta?

- Îl recunoașteți pe Francis Schlatter?

- N-am auzit niciodată de el.

- Vă amintiți de acel terapeut din America, anul trecut?

- Ah, da, acum îmi amintesc. Un șarlatan!

Deci își amintea. Îi arăt portretul și facsimilul. El rîde cu un aer sceptic, liniștit, complet indiferent.

CÎTEVA zile după aceea, misteriosul meu prieten și cu mine eram așezați la o masă, fiecare cu cite un absint, pe terasa cafenelei Versailles, cînd, un om îmbrăcat ca un salahor, cu un aer răutăcios, s-a oprit în dreptul mesei noastre și, brusc, a început să faca scandal. Țipa cît îl tinea gura, adresîndu-se tovarășului meu:

Ultima fotografie a lui Strindberg, 9 aprilie 1912

- Cred că te-am prins pînă la urmă, blestemat făcător de glume! Ce fel de maniere sint astea de a comanda o cruce de treizeci de franci, făcîndu-mă să ți-o aduc și apoi să te fofilezi! Javră, crezi că o cruce se face singură?

A continuat așa un timp, pînă cînd chelnerul a venit să-l dea afară, amenințîndu-l cu poliția, în timp ce bietul îndatorat rămăsese imobil, mut, distrus ca un condamnat, în fața celorlalți clienți din cafenea, artiști care-l cunoșteau mai

Berlin, 1892

mult sau mai puțin. Cînd incidentul s-a terminat, l-am întrebat, zăpăcit ca în fața unei scene de sabbat de vrăjitoare:

- O cruce? Ce fel de cruce de treizeci de franci? Nu înțeleg nimic.

- Da, era crucea lui Jeanne D'Arc, știți modelul, lucrurile pentru tabloul meu, femeia crucificată.

- A fost diavolul în persoană, acest salahor!

După un moment de tăcere am continuat:

- A fost bizar, în orice caz, nu se poate glumi cu crucea și nici cu Jeanne d'Arc.

- Credeți în asta?

- Nu știu! Nu mai știu nimic! Dar cei treizeci de arginți!

- Ajunge! a spus el ofensat.

DE VINEREA MARE, ajungînd la locul unde urmă să mîncăm, l-am găsit pe camaradul meu nefericit, adormit cu capul pe masă.

Într-un impuls de veselie l-am trezit și l-am întrebat pe un ton uimit:

- Dumneavoastră aici?

- De ce nu?

- Credeam că de vinerea mare mă atirnați încă pe cruce pînă la ora șase, cel puțin.

- Pînă la ora șase! E adevărat că toată ziua am dormit, pînă la ora șase, fără să știu pentru ce.

- Dar eu pot să înțeleg.

- Sigur: corpul, cel astral, care e afară plimbîndu-se în America, asta vrei să spui...și așa mai departe.

Din acea seară o răceală s-a strecurat printre noi. Ne întîlnisem în mod constant timp de patru ani îngrozitori, în care camaradul meu și-a refăcut educația, avînd răgaz să-și schimbe stilul în pictură; astfel încît l-a aruncat pe cel dinainte ca pe un joc vechi, demodat. A acceptat suferința ca pe o băutură amară dar singura sănătoasă, aici, în viață, și resemnarea a venit imediat după aceea. Puterea lui de îndurare era eroică. L-am admirat cînd, în aceeași zi, a făcut pe jos călătoria, dus și întors, de la Montrouge la Halles, cu bocanci uzați și fără să mîncească nimic. Seara, după șaptesprezece vizite la redacțiile ziarelor ilustrate, a reușit să plaseze trei desene, și fără nici un ban în buzunar s-a dus la Bullier să danseze, după ce mîncase o piine de doi bani.

Pînă la urmă, printr-un acord tacit s-a desfăcut uniunea noastră de întruajutorare. Un sentiment special ne spunea că era de ajuns și că destinele noastre se vor realiza separat. Cînd ne-am spus adio, am știut că era pentru totdeauna. Nu l-am mai revăzut niciodată pe acest om și n-am mai auzit nimic despre destinul lui.

Prezentare și traducere de Gabriela Melinescu

* Swedenborg, *Arcana Coelestia*.

Mai curînd scriitor decît om de știință?

OMARE expoziție americană și o culegere de eseuri își propun să facă bilanțul unui secol de freudism. Programată inițial pentru 1996, expoziția de la Biblioteca Congresului din Washington a fost întîrziată cu mai bine de doi ani de

mului de eseuri s-a străduit să calmeze spiritele, ținînd cont, în cele două întreprinderi, și de detractori. Dar, pentru cei mai inversunați antifreudieni, precum Peter Swales, un universitar independent, și pentru criticul literar Frederick Crews, rezultatul înclină balanța tot de

form specialiștilor, pe lingă opera propriuzisă, el a scris și peste 20.000 de scrisori, multe cu caracter științific, iar dacă ar fi editată corespondența sa completă, numai aceasta ar umple 70 de volume.

Culegerea de eseuri *Freud: conflict și cultură*, apărută la Ed. Alfred A. Knopf din New York, cuprinde 17 eseuri scrise de reprezentanți din ambele tabere ale războiului freudian. Detractorii (între care Adolf Grünbaum, Frank Cioffi și Peter D.Kramer) susțin că ideile lui Freud, în special cele referitoare la refulare, nu sînt verificabile prin testare iar celebrele cazuri repertoriolate de medicul vienez ar fi, dacă nu minciuni pur și simplu, atunci produse ale unui delir intelectual sau ale unei fantezii de scriitor. Opera lui Freud se prezintă în ansamblu ca o povestire autobiografică, construită în jurul analizei propriilor sale vise, astfel încît pîrintele psihanalizei nu poate fi considerat un moștenitor al lui Newton și Darwin (genealogie revendicată de el însuși), ci mai curînd al lui Shakespeare și Dickens.

La cealaltă extremitate se situează adepții necondiționați ai psihanalizei, între care Ilse Grubrich-Simitis și Harold P. Blum (profesor de psihiatrie clinică la Universitatea din New York și director al Arhivelor Sigmund Freud), care susțin adevărul științific al descoperirilor maestrului, considerate geniale, și cu un mare impact asupra psihiatriei, dar și a vieții intelectuale și culturii în general.

Paul Robinson, care prezintă în "The New York Times Book Review" expoziția și cartea, își încheie articolul imparțial astfel: "Orice s-ar spune/.../, Freud a fost prezența intelectuală dominantă a acestui secol". (A.B.)

Ilustrație de Gary Baseman, reproducă din "The New York Times Magazine"

un grup de universitari antifreudieni care nu erau de acord ca organizatorii să fie doar hagiografi ai lui Sigmund Freud, nedispuși să țină seama de recentul curent critic la adresa maestrului lor.

Responsabilul expoziției și, în același timp coordonatorul volu-

partea loialștilor psihanalizei. Expoziția cuprinde numeroase fotografii și manuscrise originale, care dau seamă de activitatea intelectuală frenetică a lui Freud. Obsedat de idealul performanței personale, acesta scria în 1910: "Nu pot să-mi concep viața fără munca". Con-

Istoria femeilor

◆ După lucrarea colectivă, în cinci volume, coordonată de ea împreună cu Georges Duby - *Istoria femeilor în Occident*, apărută în 1991-92 la Ed. Plon. Michelle Perrot este prezentă, acum în librăriile franceze cu o culegere de articole intitulată *Femeile sau tacerile istoriei* (Ed. Flammarion). Complex, viu și coerent, volumul propune o altă lectură a istoriei femeilor, dintr-o nouă perspectivă tematică și cronologică și prin prisma unei experiențe în același timp individuale, intelectuale și politice. În imagine, Flora Tristan (1803-1844), inițiativa feminismului francez, una dintre personalitățile analizate de Michelle Perrot.

Sociologia depresiei

◆ Cea de a treia carte a sociologului francez Alain Ehrenberg (48 de ani), după *Cultul performanței* (1991) și *Individul nesigur* (1995), se intitulează *Obeseala de a fi tu însuți. Depresie și societate* (Ed. Odile Jacob) și studiază cea mai raspîdită boală psihică a societății contemporane, pornind de la o ipoteză originală: diminuarea facultății de acțiune, obeseala și anxietatea nu ar fi decît o patologie a insuficienței, prețul pe care-l plătim pentru a deveni persoane autonome, capabile să spună eu. Depresia ar traduce tensiunea între voia și dificultatea de a fi tu însuți. Începînd din anii

'60, susține sociologul, s-a trecut de la o cultură a conflictului între aspirațiile individuale și constrîngerile sociale (momentul freudian al nevrozei), la o cultură a faliei, individul simțînd apăsarea unor noi norme de inițiativă și responsabilitate, cărora nu toți le pot face față. Amestec de neurastenii, melancolie, angosă și inhibiție, depresia a devenit un adevărat flagel în anii '80 și '90, oamenii suferînd nu din pricina lipsei ci a multiplicării reperelor. Noile medicamente antidepresive - între care celebrul Prozac - restabilesc capacitatea de acțiune dar nu vindecă boala.

Scriitorul german și prințesa română

VIAȚA Martei Bibescu a făcut nu foarte demult subiectul unei biografii scrise de Ghislain de Diesbach, un pasionat istoriograf amator. Lucrarea este onestă, dar din păcate stingaci tradusă în română. În această toamnă, a apărut în traducere germană, sub titlul *Die rumänische Prinzessin*, o nouă biografie a Martei Bibescu, scrisă de Christine Sutherland și publicată la Editura S. Fischer din Frankfurt pe Main. Două mari ziare, "Die Welt" și "Frankfurter Allgemeine Zeitung", au recomandat, prin ample cronici, această biografie cititorilor germani. În realitate, cronica din "Die Welt", semnată de Nicolaus Sombart, este un eseu, și, pe alocuri, chiar un panegiric la adresa principesei române.

Cititorul german avizat știe cine este Nicolaus Sombart. Iar cel care nu a citit alte scrieri ale autorului (între care două cu caracter autobiografic - *Jugend im Berlin* și *Pariser Lehrjahre* - și citeva tratate de istorie) nu prea are cum să știe că el a fost mai mulți ani, pînă în 1982, directorul departamentului pentru cultură, al Consiliului Europei de la Strassbourg și nici că mama lui era de origine română, se numea Corinne și era fiica fostului rector al Universității din Iași, Nicolae Leon. În casa profesorului Werner Sombart, ilustrul economist german, tatăl lui Nicolaus, se întrunea floarea intelectualității Berlinului interbelic, printre prietenii casei numărîndu-se și Sergiu Celibidache. Toate acestea explică în bună măsură entuziasmul cu care scriitorul recomandă publicului biografia Martei Bibescu: "Atîta vreme cît amintirile legate de o personalitate precum cea a Prințesei Marta Bibescu rămîn vii, nu este pierdută nici speranța că o cunoaștere și o sete de forme selecte și rafinate de existență, de manifestări elevate ale omenescului, vor reuși să conserve imaginea unei nobleți a ființei, astfel încît ea să se poată repercuta marcant și înălțător asupra apariției noului." Ca sociolog al culturii, Nicolaus Sombart nu putea decît să fie atras de talentul și

preocupările Martei Bibescu, iar ca fiu al unei române, spațiul de care prințesa de vîtă veche se simțea legată îi era familiar. În plus, efigia Martei Bibescu pare a corespunde idealului unei anumite "umanități" pe care Sombart îl cultivă: "Cînd bogăția, puterea, și spiritul sunt întrunite, cultura devine forma supremă de manifestare a omenescului în evenimentele unei epoci date. Dacă această convergență se produce prin fapta unei femei frumoase, atunci culmea sublimului este atinsă, bărbații nefiind capabili de o astfel de performanță decît foarte rar." De notat că scriitorul german întrevede în cultură liantul cel mai trainic al identității europene. Este foarte posibil ca Marta Bibescu să fi practicat literatura și pentru a accede mai ușor, mai grațios, în sferele puterii politice, afirmă Sombart în textul eseului său. Apoi, nu avem voie să uităm că aristocrația și familiile regale alcătuiau o anumită Europa unită, integrată, într-un anume fel "avant la lettre". Ar mai fi de amintit că Nicolaus Sombart, care are în vedere în teoriile sale sociologice aceste elemente, mai întrevede în snobism și o latură pozitivă, salutară: efortul ridicării subiectului uman deasupra condiției sale culturale, sociale sau intelectuale date.

Principala temă a scrierilor Martei Bibescu a fost România, constată Sombart, iar succesul literar al prințesei se datorează faptului că ea a reușit să aducă mai aproape farmecul patriei sale de spiritul și înțelegerea cititorului sensibil la exotismul unui teritoriu sud-est european, de unde se întrezărea Orientul. O Românie pe care, astăzi, nimeni nu o mai cunoaște: o țară frumoasă, bogată, plină de poezie, locuită de oameni inzebrați, iubitori de viață, tandri, o țară care după ce sute de ani a rezistat tuturor cuceririlor, și-a aflat într-un tirziu independența, ceea ce i-a îngăduit să-și dezvolte întreg potențialul său cultural. Dar situația nu avea să dureze multă vreme. După al doilea război mondial, frumosul vis s-a stins în singeroasa viltoare a bolșevizării forțate, care prin brutalitate și

furie devastatoare avea să depășească tot ceea ce trecutul oprîmării turcești a adus cu sine. Acestei urgențe avea să-i cadă victimă și familia Bibescu.

Sombart apreciază această nouă biografie a prințesei române, pe care nu ezită să o compare cu Madame de Staël. Cine este familiarizat cu scrierile despre principesa Bibescu, sau a consultat mai îndeaproape chiar arhiva acesteia, nu va fi mirat de aceasta comparație, subscriind fără ezitare la elogiile pe care Sombart le aduce unei reprezentante fără egal a vechii Europe, în ceea ce avea ea mai bun. Cu manierele lui aristocratice, cu erudiția exorbitantă nonșalant, cu vestimentația îngrijită, Nicolaus Sombart, un domn vîrstnic, dar alert în ținută și spirit, amfitrion al unui "salon" la Berlin, este el însuși un reprezentant al vechii Europe, al acelei Europe interbelice din care făcea parte și România.

Rodica Binder

Reeditare

◆ La Gallimard s-a reeditat recent ediția bilingvă a poemelor lui Paul Celan, antologate de el însuși. Traducerea în franceză, aparținând lui Jean-Pierre Lefebvre, fusese revăzută de poet. Traducătorul francez semnează prefața și adaugă poemelor un "dosar" al colaborării sale cu Paul Celan.

Updike în China

◆ John Updike vedea China prin intermediul unor clișee perpetuate de mass-media. Invitat să o cunoască la fața locului, cu ocazia unor acțiuni organizate de Smithsonian Institution, el a avut un șoc: chinezii nu semănau cu imaginea pe care și-o fă-

cuse de la distanță despre ei și mai ales nu păreau nefericiți, nesociabili, o masă de ființe indistincte. Că-

pitanul vasului de croazieră cu care a călătorit pe fluviul Yang-Ti ridica adesea paharul în cinstea pasagerilor săi, ghidul își pigmenta explicațiile cu bancuri (de tipul "Ce face Beethoven în cimitir? Descompune") și vorbea liber despre marea deosebire dintre China copilăriei sale și cea de azi, multimile prietenoase erau la curent cu noutăți din literatura și arta occidentală, iar defilarea tăcută, disciplinată și nepoluantă a milioane de bicicliști de pe străzile Pekinului i-a lăsat o impresie puternică. Reîntors acasă, în SUA, cu soția sa care l-a însoțit în acest voiaj, apartamentul lor li s-a părut prea mare și, în prima seară, s-au simțit ciudat. "Poate că erau acești un miliard doua sute de milioane de chinezi care ne lipseau" - mărturisește scriitorul în "The New Yorker".

Correspondența lui Brecht

◆ Ediția critică în 30 de volume a scrierilor complete ale lui Bertolt Brecht, începută de Suhrkamp Verlag în 1988, s-a încheiat la sfârșitul anului trecut - anul Centenarului Brecht - cu trei volume de scrisori, în mare parte inedite. Ronald Speirs de la Universitatea din Birmingham a publicat în "Times Literary Supplement" un lung și pasionant articol consacrat acestei corespondențe inedite pînă acum și care infirmă în mare măsură "biografiile ostile" apărute în ultimii ani.

Wittgenstein contra Hitler

◆ Pomind de la descoperirea recentă că Ludwig Wittgenstein a fost coleg, în 1904, la *Realschule* din Linz, cu Hitler, pe cînd ambii aveau 15 ani (descoperire confirmată de o fotografie a clasei), Kimberley Cornish a scris o carte, *Wittgenstein contra Hitler*, în care extrage din faptul anecdotic speculații hazarde, care au stîrnit polemici. Astfel, Cornish crede că la originea antisemitismului lui Hitler s-ar afla

chiar strălucitul său coleg de clasă. Și mai discutabilă e afirmația că în anii '30, cînd preda la Cambridge, autorul *Tractatus*-ului ar fi fost spion sovietic și chiar "agent de recrutare" pentru Komintern. Argumentele aduse în sprijinul acestor presupuse revelații nu sînt plauzibile - cartea fiind considerată mai curînd o curiozitate istorico-filosofică, o viziune foarte personală și deconcertantă, decît un eseu serios.

Ordinele religioase

◆ Un util *Dicționar istoric al ordinelor religioase* a fost publicat recent de Agnès Gerhards la Ed. Fayard. Conținînd 300 de articole bogat ilustrate și un indice foarte eficace, volumul oferă toate informațiile cu privire la ordinele religioase pînă în sec. XVIII, cu personalitățile esențiale și diferențele specifice.

Realismul socialist

◆ "Que Sais-je?" nr. 3320 îi învață pe cititorii de limbă franceză tot ce crede că trebuie să se știe despre *Realismul socialist*. Autorul volumului, Michel Aucouturier, povestește geneza noțiunii, apărută în 1932, sub păstoria lui Gorki, circumstanțele evoluției sale spre un curent oficial, singurul admis, o pe-

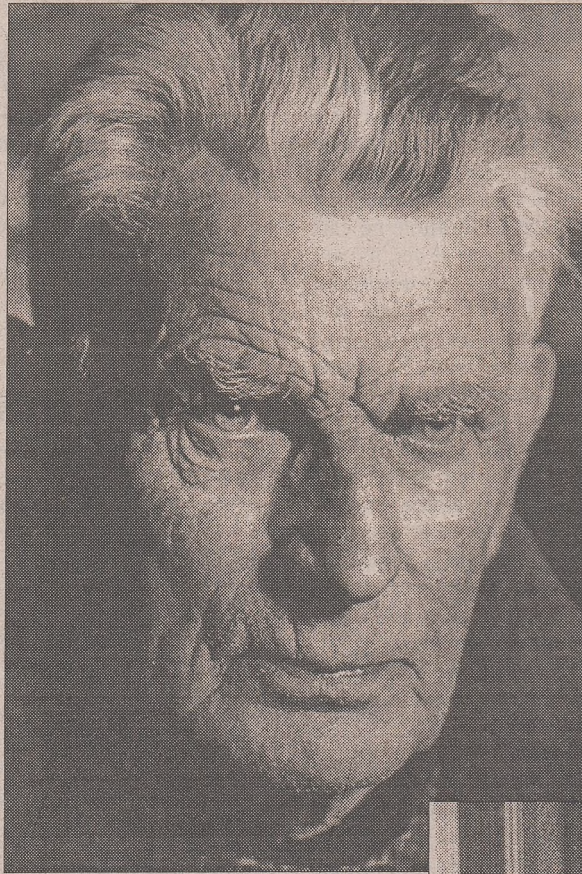
rioadă, de dictatura comunistă, și care, timp de decenii și-a impus dominarea sterilizatoare și castratoare asupra scriitorilor și artiștilor din lagărul comunist. Michel Aucouturier - care se referă aproape exclusiv la arta sovietică - încearcă să facă o expunere clară și completă a acestui "academicism birocratic și totalitar."

Beckett, un ilustru necunoscut

VEȘTEA morții lui Samuel Beckett, vineri 22 decembrie 1989, a trecut neobservată la noi, în emoția acelor zile tensionate care ne-au schimbat viața. Abia mai tirziu, unele reviste culturale au deplins dispariția dramaturgului și prozatorului atît de apreciat de artiștii români.

Deși Beckett repeta adesea că preferă ca oamenii să se intereseze de opera și nu de viața lui, cu puțin timp înainte de a se prăpădi, la 83 de ani, l-a autorizat, după multe insistențe ale acestuia, pe prietenul mai tînăr și exegetul său James Knowlson, să-i scrie biografia, cu singura condiție ca lucrarea să nu apară decît după moartea lui.

Titular al catedrei de franceză de la Universitatea Reading, unde preda inițial literatura secolului XVIII, Knowlson descoperise în anii '60 teatrul contemporan - Ionesco, Beckett, Arrabal - și făcuse o adevărată pasiune în special pentru irlandezul stabilit la Paris. În dorința de a organiza o expoziție dedicată scriitorului său favorit, a cerut apropiatilor lui diferite documente, ce au fost donate Universității și astfel au luat naștere, în 1970, Arhivele Beckett, pe care scriitorul însuși le-a îmbogățit apoi cu manuscrise, fotografii, traduceri, note de regie, caiete de spectacol, articole și bibliografie critică. Întîlnirile directorului Arhivelor cu maestrul admirat i-au

apropiat într-o afectuoasă prietenie, viitorul biograf avînd revelația unui om cu totul altfel decît il voia legenda. "Nu i-am pus niciodată mari întrebări. Detesta asta, tot așa cum detesta să vorbească despre scrierile lui" - mărturisește într-un recent interviu biograful. Cînd se vedeau, jucau împreună cricket (Beckett e singurul laureat Nobel care figurează în *Wisden* - biblia jucătorilor de cricket), beau, vorbeau despre actori și dificultăți de traducere, făceau glume și se distrau împreună. Ostinația de a scrie biografia lui Beckett, după ce publicase vreo zece studii despre opera lui și îi editase notele de regie a pieselor, venea din dorința de a contrazice falsa imagine încetățenită, a unui solitar ascetic, și viziunea "neagră" asupra operei, dată de către critica. Knowlson cunoscuse un om plin de vitalitate, sportiv, cunoscător rafinat de pictură și muzică, extrem de generos, angajat activ în apărarea cauzelor drepte: "doream să pot arăta umorul și curajul său, fără să fac din el un sfînt. Era complicat fiindcă era de fapt și un sfînt. De exemplu, în 1969, la trei zile după ce primise

Premiul Nobel, o sumă importantă, nu mai avea nici un ban: îi împărțise la prietenii în nevoie, la biblioteca de la Trinity College, unde își făcuse studiile, la diverse fundații umanitare... Deci era și un sfînt, dar un sfînt căruia îi plăceau whisky-ul și femeile..."

După moartea lui Beckett, moștenitorii i-au pus biografului la dispoziție și alte documente revelatoare: notații din timpul ședințelor de psihanaliză din 1934, țîtute cu doctorul Bion la Londra, însemnări de călătorie și lectură, scrisori. (De-a lungul vieții sale Beckett a scris peste 15.000 de scrisori. Această bogată corespondență va face în curînd obiectul unei ediții în patru volume, scoase de editorul american al scriitorului, Barney Rosset, la Grove Press.) Munca de documentare, implicînd călătorii, convorbiri cu prieteni și cunoștințe din diferitele etape ale vieții, cercetările de arhivă și scrierea propriu-zisă a cărții i-au luat lui Knowlson peste șase ani, căci el dorea să compună mai mult decît o biografie: un dialog între viață și operă, aceasta din urma, în special proza, mult mai autobiografică decît s-ar crede.

Apărută întîi în engleza, cartea *Beckett, un ilustru necunoscut* va fi lansată la începutul lui februarie și în traducerea franceză editată de Solin/Actes Sud. Eveniment pregătit de "Magazine littéraire" nr. 1/1999 printr-un *Dosar* în care biograful autorizat, prieteni francezi și englezi ai autorului lui *Godot*, regizori care au lucrat cu el, actori care l-au jucat, critici teatrali și exegeți sînt convocați să-l evoce și să-i evalueze opera.

Din acest *Dosar* se pot afla în avanspremieră lucruri neașteptate despre tînărul sportiv și petrecăreț, despre relațiile sale agitate cu James Joyce, despre faptul că a luptat în Rezistență și, după ce rețeaua a fost trădată, s-a refugiat cu iubita lui franțuzoaică, Suzanne (cu care mai tirziu s-a însurat) într-un sat, lucrînd ca pâlmaș la un tîrăn, doar pe mîncare. Că a trăit foarte modest pînă în 1953, iar după succesul cu *Așteptîndu-l pe Godot*, cînd a început să capete notorietate și bani, a fost mereu atent la greutățile și suferințele prietenilor, ajutîndu-i. S-a implicat, în felul său, în acțiunile Asociației Internaționale pentru Apărarea Artiștilor, susținîndu-i pe disidenții polonezi din timpul lui Jaruzelsky, iar lui Vaclav Havel, aflat în închisoare, i-a dedicat piesa *Catastrofa*.

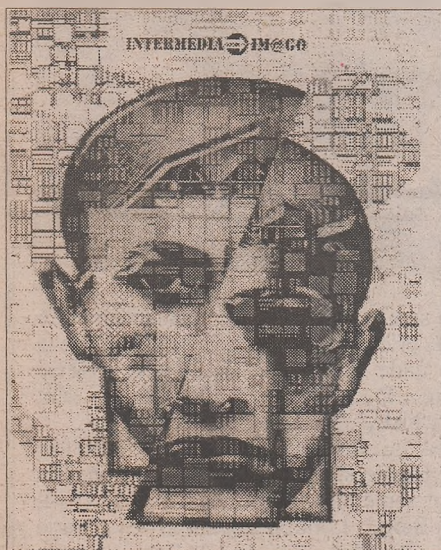
Așa cum reiese din biografia scrisă de James Knowlson și din *Dosarul* alcătuit de "Magazine littéraire", Samuel Barclay Beckett nu a fost acel spirit pur, pradă vertijului metafizic, la care l-a redus legenda, ci un om plin de viață, demnitate, generozitate și curaj. Mai ales curaj. Lecția pe care biograful a învățat-o de la el e sintetizată într-o replică din *Ceea ce nu poate fi numit*: "Nu pot să continui, trebuie să continui".

Adaptare de Adriana Bittel

Revista revistelor

Safarikon

Muzeul din Arad și Atelierul Kinema Ikon editează, într-un tiraj de 200 de exemplare, o revistă multilingvă de artă experimentală, *INTERMEDIA-IMAGO*, insolită în peisajul publicisticii românești. Redacția, alcătuită din artiști complecși,

fascinați de posibilitățile grafice ale computerului, realizează cu ajutorul unor programe speciale mixaje de imagine-text cum nu s-au mai văzut la noi. Continuând în spirit avangarda prima, George Sabau, Calin Man, Caius Grozav, Peter Hügel, Judit Angel, Romulus Bucur, Liliana Trandabur și Roxana Cherecheș exploatează tipografic idei trăznite cu virtuozitate, bun gust și umor, cu o nebunie (pasiună) juvenilă și un rafinament cultural - față de care producțiile literare ale ultimei generații, obsedate de sex și mizerabilisme, apar derizorii. Asta fiindcă Atelierul Ikon nu e doar un grup de șoc, el are de transmis cu adevărat, în limbaj modern, un mesaj artistic din această parte de lume. Numărul 13 al revistei, explică într-un scurt editorial, conținutul sau: "de citiva

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

ani sintem somați să ne spunem (și) punctul de vedere social-civic-politic-ideologic-sexual-gastronomic din perspectiva căruia membrii grupului Kinemaikon produc lucrări artistice experimentale hypermedia. mereu am ratat, dînd naștere la avortoni teoretici. salvarea a venit în urma unui brainstorming cu alcool din care s-a născut SAFARIKON= estul european ca SAFARI pentru camerele vinătorilor din vestul occidentului (*sic!*) și așa a apărut genul proximal numit IMAGOLOGIE și numărul 13 al revistei intermedia". Cronicarul e pus în dificultate, căci nu poate descrie, nici reproduce citate, nici măcar din poemele publicate în acest număr, disponerea grafică, amestecul inextricabil de ilustrație și text nelăsându-se povestit. Dacă am fi avut loc, am fi scanat pagini întregi din superba revistă de la Arad. ❖ Vioiul săptăminal de informații, atitudine și reportaj *OPINIA STUDENȚEASCĂ* de la Iași publică în numărul din 18-24 ianuarie, în paginile din mijloc, un amplu interviu luat de chiar directorul revistei, Catalin Chirilă, profesorului univ. dr. Petru P. Andrei, fiul filosofului și sociologului Petre Andrei. Profesorul în vîrstă de 77 de ani (dacă am înțeles bine) e provocat să evoce elita intelectuală a Iașului de odinioară, personalitățile ce frecventau casa tatălui său, modul cum a fost educat, suferințele pe care soarta și istoria i le-a adus, i se cer, în calitate de profesor model, păreri despre învățămîntul actual de toate gradele etc. Răspunsurile sînt cam incoerente, cu fugă de idei. În treacăt, prof. Petru P. Andrei aduce o acuza deosebit de gravă lui Adrian Marino. Dintr-o reprobabilă dorință de senzațional, jurnalistul a găsit de cuviință să scoată în titlu, cu litere de-o șchioapă, tocmai această acuza neargumentată: *Adrian Marino m-a băgat în pușcărie*. Fiind vorba despre o personalitate marcantă, ale cărei merite intelectuale și civice sînt unanim apreciate, etica jurnalistică impunea să fie solicitată și replica lui Adrian Marino la afirmația ce pare aberantă: "Adrian Marino m-a băgat în pușcărie. Nu numai pe mine, peste 300 de oameni. Din ei, vreo 60 au murit." În loc să ceară explicații, argumente, să verifice eventual din alte surse, gazetarul consemnează resentimentele profesorului ("El a trăit bine, scrie și acuma, iar eu am ajuns la 45 de kilograme") și trece cu ușurință mai departe. E revoltător. ❖ Ultimul număr apărut, 10, al revistei clujene *STEUA* e pe cit de elegant tipărit, pe atît de interesant în conținut, acordîndu-se un spațiu amplu istoriei literare și cronicilor de carte (la Cluj nu pare să fie criza de critici și istorici literari, fapt constatat de noi cu o admirație colegială vecina cu invidia). Revista merită citită în întregime. Reproducem doar, pentru hazul lor absurd, cîteva "perle" culese de Vasile Lucaci de la crainicii sportivi și publicate la rubrica *Stîlcirea limbii române*: "Stînga s-a infiltrat aproape, în fundul extremei drepte, și a introdus"; "O reușită combinație, Prepețița-Șoarece, rămasă însă fără rezultat"; "Petit poartă o cordeluță, în timp ce Zidan se ciocnește de Pissau"; "Pentru echipa care egalează, moralul este mai mare, pentru că vine din spate"; "Atac furibund și Prepețița se lup-tă cu o aripă adversă."

LA MICROSCOP

SCORUL MINERIADEI

JUDECAREA celei de-a cincea mineriade în termenii unor opoziții de tip victorie/infringere sau în ceața unor echivocuri misterioase nu ajută la mai nimic.

Situația din România e mult prea complicată la această oră ca să poată fi discutată doar în alb și negru. Așa că nu vîd de ce mineriada ar trebui evaluată drept un fel de "cronică a șoselei" - termenul nu-mi aparține, ca utilizare în acest context.

Minerii au pornit în expediție închipuindu-și că vor avea drum deschis spre București, cum s-a întîmplat de patru ori pînă acum. Or, nu numai că drumul n-a fost deschis, dar ei s-au văzut în situația de a-și consuma toate mijloacele de convingere tradiționale la mare distanță de Capitală.

Infringerile forțelor de ordine, pe care presa le-a considerat catastrofale - și nu fără temei - i-au adus pe mineri în situația de a-și continua drumul spre București nu în calitate de sindicaliști nemulțumiți, ci drept răsculați incitați politic de PRM.

După așa-zisa victorie de la Costești, minerii s-au văzut singuri, sindical vorbind, pentru că deveniseră o mulțime care învinsese ordinea legală, cu mijloace ilegale. Sindicatele care îi sprijiniseră pînă atunci s-au dezis de ei.

Același lucru s-a întîmplat și în Parlament. Aici, cu excepția PRM, în măsura în care acest partid înseamnă în exclusivitate vocea liderului său, Corneliu Vadim Tudor, minerii lui Miron Cozma au fost dezavuați politic pentru mijloacele pe care le-au folosit împotriva forțelor de ordine.

Criza mineriadei a devenit limpede la Rîmnicu-Vilcea unde, în locul unei mișcări populare de sprijin, Miron Cozma s-a văzut susținut doar de cite-

va sute de cetățeni cu o reputație dubioasă.

Dacă și-ar fi continuat expediția spre București, minerii ar mai fi avut în față încă cel puțin un baraj, la care ar fi fost intîmpinați și de armată. În ipoteza că ar fi trecut și de armată la acel baraj, minerii ar fi înregistrat o nouă victorie de palmares, dar asta i-ar fi costat imens, dacă nu totul. Ideea lui Radu Vasile de a le opune la negocieri nu generali, ci fețe bisericești, i-a ajutat pe mineri să-și dea seama că au intrat într-o fundătură. Ca și armata, biserica se bucură de un sprijin categoric din partea populației, or dacă minerii ar fi mers înainte, asta ar fi însemnat să-și pună în cap și biserica, înaintea unei eventuale confruntări cu armata. Era cam mult pentru cîteva zeci de mii de oameni (în cea mai generoasă numărătoare).

Sindical vorbind însă, experiența minerilor ar putea avea efecte indirecte mult mai grave decît această expediție eșuată. Retragera lui Miron Cozma a lăsat drum deschis unor posibile mișcări sindicale conexe, cu efect paralizant asupra întregii economii. Sînt deja lideri sindicali care au adoptat un limbaj politic în negocierile lor cu guvernul, chiar dacă aceștia nu amenință cu venirea violentă în capitală.

Într-un fel, cea de-a cincea mineriada a fost o dovadă că totuși în România se poate face reformă, în pofida confruntărilor sîngeroase dintre mineri și forțele de ordine. Dacă însă modelul Cozma îi va face și pe alți șefi sindicali să-și împingă subordonații în grevă, iar asta se va petrece concertat, efectele față de reforma și față de criza economică din România vor fi considerabil mai mari decît aceasta mineriada.

Cristian Teodorescu

Scenariile unei noi crize

Sfîrșitul mineriadei propriu-zise a fost semnalul unor scenarii și interpretări de presă care mai de care mai primejdioase. *COTIDIANUL* trage un perdaf purtătorului de cuvînt al armatei, Alexandru Stoenescu, deoarece la o zi după întoarcerea minerilor acasă, acesta a declarat că armata a format baraje în calea unei acțiuni sărite din toate balamalele legii. Autorul acestui șmotru jurnalistic e chiar Ion Cristoiu, directorul ziarului, nu vreun gazetar în goană după succes cu orice preț pripășit în ograda lui Ion Rațiu. Scrie Ion Cristoiu, în editorialul său din nr. 217 al ziarului, numărătoare începută de cînd el a preluat conducerea ziarului: "Criza care a fost conflictul dintre guvern și mineri, încheiată prin înțelegerea de la Cozia, a dezechilibrat pe mulți politicieni și jurnaliști. Culmea delirului a fost atînsă de sîmbătă seara (23 ianuarie curent n.Cronicar) de Alexandru Stoenescu, șeful direcției de relații publice a Armatei, care s-a apucat, într-o emisiune de știri, pe PRO TV, transformată, grație unei alte personalități fragile psihic, Andreea Esca, într-un moment isteric de domnișoară scăpată de la un viol în colectiv, să se fâlească pe larg cu victoria Armatei împotriva "insurgenților". Deși bărbat în toată firea, autor de cărți, domnul Alexandru Stoenescu ne-a dovedit că de isterii mușteresti nu sînt scutiți nici ditamai militarii. Pentru ca trebuie să fii drogat ca să poți afirma în fața unei țări întregi că acțiunea anticonstituțională de a scoate materialul de luptă din cazărmi și a încercui un oraș al țării - Rîmnicu-Vilcea - s-ar putea numi o victorie a Armatei." Ion Cristoiu vrea, se pare, să se aleagă cu niscai procese de calomnie cu aceste afirmații insultătoare și, legal vorbind, neadevurate.

Asta la o primă analiză. Dacă privim însă mineriada mai dinspre originile ei, ziarul lui Ion Cristoiu a fost o permanentă sursă de încurajare a lui Miron Cozma, cu șuturile lui în plasa *Cotidianului*, un soi de panou al fruntașilor, cu poza, din acest ziar. Delirul despre care vorbește cel care a scris niște însemnări de calatorie ale unui român "rupt în fund" pe vremea cînd era unul dintre cei mai bine plătiți ziariști din România, ar putea fi considerat drept unul, de interpretare, dar asta nu mai e treaba noastră. ❖ Foarte grave sînt și acuzele pe care *ZIUA* le aduce mai multor generali de poliție, atribuindu-le un complot din care probele lipsesc, într-un articol intitulat *Trădarea generalilor*. Cronicarul nu crede că articole de soiul celor citate pleacă de la dorința autorilor lor de a submina Armata sau Poliția. Dar fiind la mijloc o situație de criză de proporțiile celei care de-abia s-a încheiat, un plus de rigoare și de echilibru din partea ziarelor care, într-un fel sau altul, adoptă atitudini extreme, ca să nu spunem mai mult, n-ar avea nici ce să le strice și nici ce să strice. ❖ Publicația *ATACTA PERSOANA* afirma că am avea relații polemice. Absolut fals. *ROMÂNIA LITERARĂ* nu polemizează cu o asemenea publicație și nici cu altele de aceeași factură. Noi prevenim asupra pericolelor pe care publicațiile extremiste, în rîndul cărora se numără *Atac la persoana*, le pot reprezenta prin simpla lor existență. E adevărat însă că, în timp ce revista noastră previne asupra pericolelor extremismului în presă și pune la punct xenofobia, antisemitismul și incitarea la violență din diverse publicații autohtone, *România literară* însăși e considerată o revistă antisemită și naționalistă din direcții care par să ignore și direcția și idealul democratic al acestei reviste.

Cronicar

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13. Abonamente în 1999: 3 luni - 39.000 lei; 6 luni - 78.000 lei; 1 an - 156.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipărit la
C&R Graphic S.A.

24 pag - 3.000 lei
La redacție: 2.000 lei